

భావపురి
కళాభారతి

భూవన విజయము

కవిసమ్మేళనము

వర్ధిధావి

మధురసంక్రాంతి

ఆస్థానసంఘము

1973

జనరల-4

తె భ వ ద్భ వ ప్ర తి

శ్రీ ఛాచేవ మధయజ్ఞవ ద్భజాస్తం
చంనాంభూర్వా వివిర్దాత్తం తిష్ఠ చక్రం
శోభి జ్యోతశజలజం తదిమవ్యపాణిం
పంచే రహా చనుమతి నదాతం సురేశ్వరమ్.

— “నాథమ హావరణ”

కళాభారతి

[కవి సమ్మేళన భువనవిజయ సారస్వత సంచిక]

ప్రచురణ :

అహ్వన సంఘము

భావపురి

1973

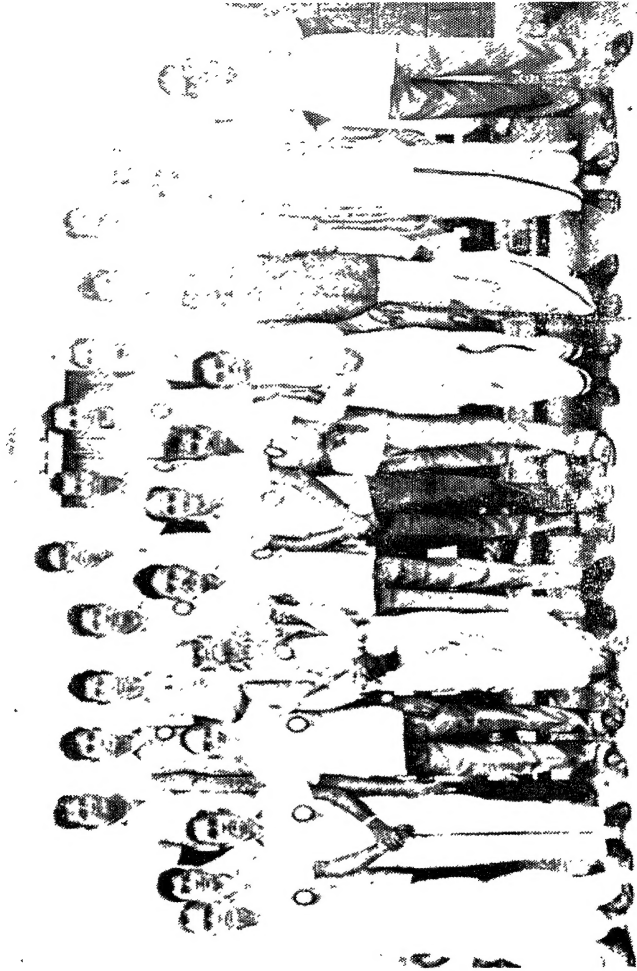
స్వామ్యములు :

ఆహ్వాన సంఘమువారిది

ప్రతులు : 500

ముద్రణ :

శ్రీ లక్ష్మీప్రెస్, బాపట్ల.

కార్యవిద్యహితవర్గము - కార్యకర్తలు

ప సి డి క ల

:- ఆ చో వ్వి న స ం ఘ ము :-

అగడాసపపద్మార్కం గడాసపపహర్షరం
అనేకదం తం భత్తానాం ఏకదంతముపాస్మహే.

సాహిత్య పరిమళాలు ఘుమాయించని యే సామ్రాజ్యానికయినా చరిత్రలో తగినస్థానం సిద్ధించదు “మంచి కవిత్వం - అబ్బితే మహాసామ్రాజ్య పరిపాలనాధికారంతో పనియేమిటని” - ఒక సంస్కృతపు సామెతగూడా వున్నది.

సారస్వతాన్ని నిర్లక్ష్యంజేసిన జాతి - వానన లేని కుసుమం మాదిరి రసజ్వల అభిమాన పీఠాన్ని అధిష్టించలేక పోవడం తథ్యం.

ఆ దృష్టిని పరమలక్ష్యంగా సంభావించిన ప్రభువులు; వారి పాలనలో బంగారాన్నే పండించారు. పరమానంద మకరందాన్నే నిండించారు.

సారస్వత కల్పవృక్షాల క్రింద సామ్రాజ్య లక్ష్మికి మేలిసీడలు కలుగజేసిన చక్రవర్తులలో శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవారి కాలాన్ని స్వర్ణయుగంగానే సహృదయులు సంస్తుతించారు.

ఆంధ్ర కవితాశాసన ప్రబంధ సౌవర్ణ సౌధ ప్రింగణంలో సానురాగంగా అడుగు బెట్టిందీ యుగంలోనే.

ప్రభుహస్తం భారతీమూర్తుల వాదపంకేరుహాలకు స్వయంగా పసిడిగండ పెండే రాలు తొడిగిందీ సమయంలోనే.

సారస్వతా రాధకులధిష్టించిన ముత్యాల పల్లకీలు సామ్రాట్టుల భుజములపై విజయయాత్ర సాగించిందీ తరుణంలోనే.

అన్ని విధాల ఆంధ్ర సరస్వతి సవనవోన్మేషస్థితి నందుకొన్న వేళ - అది. సంగీతం, సాహిత్యం; శిల్పం; చిత్రరచన - దివ్యలావణ్యాన్ని పులుముకొని - నవ్యనాట్య విన్యాసాలనారంభించి - భవ్యవైభవోద్ధతిని పుంజుకొన్న పుణ్యముహూర్తమది.

గుర్తుకు దెచ్చుకొంటే గుండెలు గుబగుబపోతే ఘట్టాలవి. సర్వదా సంస్కరిస్తూ - జాతి సముత్తేజాన్ని పుణికి పుచ్చుకొనడానికి అనకాశాన్ని ఘటించే అంశాలవి.

సుదీర్ఘసారస్వత చరిత్రలో - మరపునకురాని ఘట్టాలవి.

సహృదయ రసజ్ఞలోకం సర్వదాపులకిత హృదయాలతో సంకీర్తనం చేయదగిన సన్నివేశాలవి.

జాతి భద్రపరచుకొని - మనోమందిరాలలో - సుందర దృశ్యాలు సృష్టించుకొనడానికి వీలయిన యీ రాయల పరిపాలనాకాలాన్ని - వైభవాన్ని - ప్రతిబింబించే అపూర్వ సారస్వత సదస్సు “భువనవిజయ సభ”.

అష్ట దిగ్గజకవుల నాదరించి-అమృతతుల్యములైన-ఆంధ్ర సారస్వతపు విందులు అందించి - తాను కవియై; కవిరాజై - రాజకవియై - రాష్ట్ర లక్ష్మీప్రాంగణమున మంగళ తోరణాలు గట్టిన మహాప్రభువు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.

ఆ భువనవిజయ మహాసభా సందర్భాన్ని - ఛాయాచిత్రం దీసి - వన్నెలు చిన్నెలు దిద్ది - వర్తమానకాల ప్రజావళిని విజయనగర సామ్రాజ్యకాలానికి - తీసుకొని వెళ్ళి ఆనందింపజేయగల - “భువనవిజయము” అనే వినూతన సారస్వత ప్రక్రియను సృష్టించి తెలుగునీల నాలుగుచెరగుల - శతాధిక ప్రయోగములద్వారా - సారస్వతాభిరుచిని - పెంపొందించిన మహాగౌరవము దర్శనాచార్యులయిన జమ్మలమడుక మాధవరామశర్మ గారికి దక్కింది -

శ్రీ శర్మగారు సాగించిన యీ వినూతన సారస్వత వ్యవసాయం - అమృతంగా ఆంధ్రవాఙ్మయాభిరుచిని గలిగించే భవ్యదివ్యసాహిత్య పండించింది.

ఈ వార్తలు చాలా కాలంనుండి వింటున్నాము. కలలు గంటున్నాము -

తెలుగునాట; సకల విధములైన మహోద్యమాలకు మూలంగా నిలిచి ధైర్య భక్తి; కళాత్మక దివ్యానక్తి; ప్రజల గుండెలలో పండించిన బాపట్లలో యీ వినూతన సారస్వత ప్రక్రియా సౌరభాలు గుబాళించకపోయేనే! అని అనుకుంటూ ఉండేవాళ్ళం.

అనేకరమ్య ప్రయత్నాలకు ఆలంబనంగా నిలిచిన బాపట్ల పట్టణ రసజ్ఞసహృదయ మండలి మా సంతకలాపాన్ని సమర్థించింది. మా గుండెలకు బలిమీ! పెంచింది. సారస్వత ప్రజ్ఞకలవారు మాత్రమేకాక సారస్వతాభిమానదృష్టి కలవారు సైతం ఎందరో! మా

అలోచనను అభినందించారు. ఆచరణలో ఫలప్రదం గావించి యీ కృషిని జయప్రదం గావింపగలమని వాగ్దానం గావించారు.

అభిజ్ఞులు; ప్రాజ్ఞులు; విజ్ఞులు; రసజ్ఞులు, మాన్యులు, సామాన్యులు, అసామాన్యులు - అందరు మాకు కొండంత అండగా నిలిచారు. మా ఊహ మధుర స్వరూపాన్ని - మకర సంక్రాంతికి మలచుకోవాలని - మమ్మానందజోలికలలో - ఆ మహత్తర పరస్పరమయాన - ఓలలాడించాలని - ఆశించాము.

“భువనవిజయ” - సదస్సునకు సృష్టలు - మహాద్రష్టలు - అయిన శ్రీ మాధవ రామశర్మగారు మా ఆశయాన్ని మధురాశయంగా మార్చి మాకు మహనీయ ప్రేమోదాన్ని కూర్చగలమని - వివరించి మమ్ము దీవించారు.

అష్టదిగ్గజ కవులంతా - మా అభ్యర్థనను - సహృదయులై - సరసహృదయంతో - సాహిత్యమయ హృదయంతో సమ్మతించి సంతోషపరచారు.

మధుర సంక్రాంతి నాటి ఉదయం - కవి సమ్మేళనం - సాయం సమయాన “భువనవిజయ సభ” - నిర్వహణం జరపాలని సంకల్పించాము.

విజయనగర సామ్రాజ్యపు తీవికి దీటుగాక కళాప్రాధి తో కనులను జిగేలు మనిపించే శోభతో “భువనవిజయ” - సభ సిద్ధమైంది. మా ఆహ్వానాన్ని అందుకొని - ఆంగ్ఢుల జయపతాక వెలయించిన సారస్వత కాంతులను తిరికించాలనే సముత్సేకతతో - సభ్యప్రపంచం నిండుమోదంతో విచ్చేసింది. నేడు మా పసిడి కల పండింది.

—

విజయనగర సామ్రాజ్యపు
తీవికి దీటుగాక
కళాప్రాధి తో
కనులను జిగేలు
మనిపించే శోభతో

మధుర కవితా విభవుడగు ధూర్జటి కావ్యరస స్ఫూర్తితో; సూరనాట్యుని సూక్తి వైచిత్ర్యంతో; రామరాజ భూషణుని శ్లేష వాగ్భూషణ సంభాషణలతో; మల్లనాట్యుని మందహాస ఆశుధారాసరస కవితావైభవముతో; రామభద్రుని రామాభ్యుదయ కావ్య నిర్మాణ భద్ర వాక్యములతో; రామకథామృతమును చూచగొని అజరామరమైన కీర్తినాస్తిగించి, భక్తి రసప్రవాహమున కేతమై తన సాధ్వీమ తల్లి 'మొల్ల' రామాయణ గానసుధాలహరించేలిన నాటి భువన విజయము, అంద్ర రసజ్ఞ హృదయ కళాక్షేత్రముల నమృతంపు నోములపంటయై మురుపు హరువుల సంతరించుకొని సఫలీకృతమై వెలసినది.

అమరేంద్ర లోకమున రంభాద్యపురో గణసేవితుడగు శీకృష్ణ భూకాంతుడు, ఆంధ్రసీమకు విచ్చేసి, దర్శనమిచ్చి, సాహిత్యసామ్రాజ్య పీఠమున మహ్మలరించినందులకు వారికి మా నిరంతర హృదయ పూర్వకాభినందనము లర్పించుచున్నాను.

ఎడనెడ వినబడు ప్రేక్షక జనకరతాశద్ధనులు మిన్నముట్ట అప్టదిగ్గజకవి సన్మానమును రాజబంధువు సూచింప విజయనగరపురాధీశ్వరుడగు శ్రీకృష్ణ ప్రభువు కనుసన్న అప్పజీ నిర్వహించెను.

సమయాతీతమును మైమరచి, శ్రీకృష్ణ ప్రాజ్యసాహిత్య సామ్రాజ్య పీఠ చంచలజయ కన్యను టిలకించు భావపురీ జన సందోహము, నాటి విజయనగర ఆంధ్రజన సరస కవితా గోష్ఠించేలి రసపారవశ్యమున నోలలాడిరి.

“యత్నే కృతే యదిన సిన్ధు
తి కోత్ర దోషః”

అన్నాడు మహాకవి కళిదాసు. ఆ మహాకవిసూక్తివైభవమునకు మన మెల్లమును ప్రణామముల నర్పింతుము.

“స ర్వేజనా స్సుఖనోభవంతు”

కోటంరాజు సత్యనారాయణశర్మ,
కార్యదర్శి

క విసమ్మే త నము

14-1-1973 ఉదయము

పాల్గొన్న కవులు

సభాధ్యక్షులు :

‘తెనుగుతెంక’ శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి

* *

శ్రీమతి దేశిరాజ భారతీదేవి

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ

శ్రీ చంద్రమౌళి లక్ష్మీనరసింహారావు

శ్రీ మం తెన సుబ్బరాజు

శ్రీ పాంచాలి

డా॥ కొజ్జపాటి గంగాధరరావు

శ్రీ బ్వాలా శాస్త్రి

శ్రీ అవ్వారి

శ్రీ కోటంరాజు సత్యనారాయణశర్మ

శ్రీ మువ్వల కామేశ్వరరావు

శ్రీ నాగదీపక్

శ్రీ నెమ్మూని సీతారామయ్య

శ్రీ కె. వి. సత్యనారాయణాచార్యులు

శ్రీ కొండముది వేంకటాచలపతిరావు

శ్రీ కారుమంచి కృష్ణమూర్తి

శ్రీమాన్ కొ. ఇ. తిరువేంకట రామానుజాచార్యులు

శ్రీ జి. సాంబశివరావు

కవి సమ్మేళనము

కవులు - కార్యకర్తలు

ఆంధ్ర భ్యుదయము

కా॥ ఆ దానకృత్య సృష్టానందముల వియ్యంబులది శ్రీ కాకతి
జ్ఞానకేసరిలొనల్ వదని, కృష్ణపాక్షి సామ్రాజ్య పీ
ఠీపంచజ్జయ కన్యతో సరసగోష్ఠిన్ ప్రొద్దువోలుచున్న
పొరిదినాభ్యుదయము నెన్నెదనుగవ్వ మూర్తితల్లిః సుతుల్

కా॥ ఆరల్ కాకుకపూర్ణచంద్రికలు పూయన్, దుర్గినాచ్చాదమా
కాశమ్మన్ విడిపోవ, సూతన కళోత్కర్షాప్తిమై మాతృహ
తాశోభల్ దయవారు నీ భద్రదినోత్సాహంబునీక్షించి, నీ
యాశీర్వాదము లిమ్ము పుత్రపుత్రకంఠాః యాంధ్రదేవీమణిః!

(రాయప్రోలు - 'ఆంధ్రానళి' నుండి)

మనుచురిత్రమునఁ బెద్దన పోతపోతిన
కృష్ణ రాయనిల నక్కిర్తి నగుట
ముచ్చతిమ్మన తెల్ల భూభండముననాటు
పారిజాతమహీజ పరిమళంబు
వరచరాజమ్మ కంటము పొంతనిలిపిన
మగనిపేరిట సుధామల సరస్సు
ఆంధ్రభోజని కరంబభ్యుద్ధరింపగా
గులికినవ్విస దొంటి తెలుగువాడే
కాలభూతాంగనా వత్త్ర గహ్వరమున
నమసిపోవునెఁ బువనముచ్చలితమైన
చార్తకంబును, మరణ మెప్పటికి లేదు
అంధ్రరాజుల వీరా విహారింబులర.

(జి. జాషువు)

అచక్కవాళంబు నాంధ్ర శాతీయతా
 మధురసౌరభముల్ మలయంగాత
 బిగిపెక్కి సేల నాలుగు చెఱంగులయందు
 దెలుగు రానుచికంట దెలయంగాత
 లక్ష్మీ సరస్వతీలలనా వివాసయై
 యాంధ్రదేశము పేరందుగాత
 విశ్వమోహన కళావిధియై త్రైలింగ
 శిల్ప విన్యాసంబు దెలగుంగాత
 రసికలోకమునకు విందులొసగి పొసంగి
 దేశకవితాలతాంగి వర్ణిల్లుగాత
 తెనుగుజనయిల్లి వస్తువోరణముతోడ
 విత్పకకళానాదాయై వెగడంగాత:

(త్రుమ్మల - 'రాష్ట్ర'గానము' నుండి)

కమ్మనివాస బలా మన
 సొమ్మైనది రక్తి భక్తి జోడించి తదీ
 యమ్మగు నైపుణి వడయుచు
 వహ్మనము లందుకొనుట నిభలన్ దెనుగుల్:

(త్రుమ్మల - వైరపంట నుండి)

కవిసమ్మేళనము

అధ్యక్షులు:-

‘తెనుగులెంక’ శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు

పరీధావి సంత్రాంతి కవిపమ్మేశనము

బావట్ల (14-1-1973)

అధ్యపతి

శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి

అభిభాషణము

బ్రహ్మనందమునకు సబ్రహ్మచారి యనఁదగినది సాహిత్యానందము. రమణీయమైన వర్ణనచేతను, ఉదాత్తమైన సందేశముచేతను, శుచితాబంధురమైన పదప్రయోగముచేతను సాహిత్యము శ్రోతలను రంజించి యితరచింతాదూరులను గావించును. ఆదికవి వాల్మీకిమహర్షి తన రామాయణమున

నాహం జానామి కేయారే

నాహం జానామి చండలే

చూపురే త్పద్మజానామి

నిత్యం పాదాధిపంచనాత్

అని లక్ష్మణునిచే పలికించెను. శ్రీరాముఁ డితనిముంగడ సీతాదేవిసగల నునిచి “సోదరా! యీనగలు మీవదినెగారి నగు సంగునా ” యన్నపుడు లక్ష్మణుఁడు “అన్నా యీసంది కడియముల నే నెఱుంగను. ఈకమ్మల నే నెఱుంగను. కాని అనుదినమును వదినెగారి పాదములకు నమస్కరించుటవలన ఆమెఅందియలనుమాత్రము లెన్నగా గుర్తించుచున్నాను. ” అనెను.

అహో! లోకోత్తరమగు కవిత. భారతీయసంస్కృతికి దర్పణ మనఁదగిన కవిత. మఱుది యగువాఁడు వదినెపట్ల నెట్లు మెలఁగవలయునో చెప్పక చెప్పుచున్న కవిత. సందేశాది సకలగుణములతో నిండినకవిత. పండినకవిత. రసజ్ఞులయాత్మలకు పారవశ్యము నొదవించుకవిత. ఇట్టికవితచే గల్గునానందమే బ్రహ్మనందమునకు సబ్రహ్మచారి.

మధురాతిమధురమగు నేటి సంత్రాంతిపర్వమున భావపురవాస్తవ్యులు కవి సమ్మేశనము నేర్పఱుచుట సముచిత మయ్యు విస్తరూపహము.

ఓమ్
అమ్మ

మ క ర స క్రాంతి

శ్రీమతి దేశిరాజు భారతీదేవి

సరిక్రొత్తముగ్గుల సౌభాగ్యమింటింట
తులకించి పలువిధంబుల జెలంగ
బాలబాలికలు సంబరమున నాటల
పాటల బొమ్మలపైకి దీయ
బీదసాదలును ప్రసాదంబు కొదలేక
కడుపార దినగల్లు కాంక్షసేయ
వడివడిగా కూలిపడుచులు కొడవల్ల
చేబూనినడచుచు చేలకరుగ
వడినకష్టములకు తగుఫలముచేరె
నంచు, కర్షకబృందంబు హర్షమంద
జగమువడికించు చలికిక స్వస్తిదెలుప
కడగి యేతెంచె మకర సంక్రాంతి దినము.

౨

బలియుండే బలిచక్రవర్తి తనపూర్వ ప్రాజ్యరాజ్యావసీ
తలముంజూడగవచ్చు నంచతనికిన్ సత్సాంప్రదాయస్థితుల్
వెలయకొన్నాగతమిచ్చు నాతురతమై వీధుల్లహంబుల్ పనుల్
కలయకొభూరి యలంకృతుల్ నెఱవగా గాంక్షింతురీ యుర్విలో.

3

గోవుల వృషభాల కొమ్ములకుంకుమ
పసుపునురాచి పెంపెనగు వారు
కూతులనల్లర పీఠిమై రావించి
వెలగల వస్త్రముల్ బెట్టువారు

సంక్రాంతి పురుషుని సద్భక్తి సేవించి
 చెలగిని వేదన జేయువారు
 భోగిమంటలవేసి పొంగళ్లు భుజియించి
 కోడిపందెంబుల గూర్చువారు
 తత్తదనుకూలమగు వేడ్కల త్రమిల్లు
 జానపదులెల్ల మురియుచు సంబరముల
 పండుగలలోన బొమ్మలపండు వధిక
 మనుచు నుత్సాహమున మోదమందుచుండు.

౪

పెట్టెలలోనబూజుపడి పెంపరి నిల్చిన మట్టిబొమ్మల
 ట్టిట్టు పెకల్చి దీసి రజమింతయు నూడిచి, వానిసోయగం
 బుట్టిపడంగజేసి లలితోన్నత పీఠములంద మర్చుచుకొ
 ప్పట్టెదరారతుల్ నతులు, పల్లెము లన్నన దీపకాంతులకొ.

౫

ఆసన్న మరణులై నట్టి వృద్ధులు తమి
 నెద్దాని రాక పీక్షించుచుండు
 బహు విధరుజలచే బాధనందెడు రోగు
 లారోగ్యమునకెద్ది యాససేతు
 రన్ననస్రములకై యలఘట పడువార
 లేవండుగతు నుత్సహించుచుండు
 ఆబాల గోపాల మందరు తమకోర్కె
 లీడేరెనని మని నెంతురెపుడు
 నట్టి సకలప్రమోదాల నడరజేయు
 పుణ్యసంక్రాంతమైన సంక్రాంతికంటె
 గారవముగాంచు పండువుగలదె యెందు?
 నట్టిసంక్రాంతి పండువు నభినుతింతు.

—

అవేదన

కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ

సాధుభావంబు ప్రజలలో నన్నగిలియె
భేదభావాళి - ప్రజలలో - పెచ్చరిల్లె
దుష్టదార్జన్య - మార్గంబు - లిప్తమయ్యె
అణచుటెట్టులు ద్వేషంబులడగుటెట్లు ?

౨

బడులుబందయ్యె చదువులునుడిగిపోయె
యానసౌకర్యములుగూడ నాగిపోయె
రాకపోకలు సేయంగరానివయ్యె
ఏమిచేయంగవలయునో! యెఱుకపడదు.

తెనుగునేలను జన్మించి తెలుగుభాష
మాటలాడెడివారెల్ల మదినితిలప
తెలుగువారేలకాకుండ్రో! తెలియరాదె
యెగనుమెదలెడి ద్వేషంబు లెడకుద్రోచి.

౪

ఆంధ్రమన్నను తెలుగన్న నరసిచూడ
ఒక్క టేయర్లమగుగాదె నిక్కమరయ !
నీరమన్నను జలమన్న వేరెయగునె?
రెండు పేగులు నీటికియుండినంత.

౫

ఆంధ్రశబ్దము ప్రౌఢమైయరియుంట
నాంధ్రశబ్దపువాడుక యధికమయ్యె
అంతమాత్రంబుచేతనే యడగునో ?
తెలుగునై న తెలుగునుడి తీయదనము,

మాటలాడుచునుండెడి మాటలొకటి
 చదువుకొనుచునునుండెడి చదువులొకటి
 వ్రాయుచుండెడి యక్షర(వాత మొకటి
 దేనగలదుభేదం బొంధ్ర తెలుగులందు ?

2

అన్యప్రాంతాలవసీయించు నాంధ్రులెల్ల
 తెలుగుసమితుల నెలకొల్పి యెలమిమీద
 ఐకమత్యంబుతోడను నలరుచుండ
 భేదములు తెల్లనాటను పెంచనగునె ?

౩

మూసినదిపొంగి వరదలముంచునాడు
 అలరజాకార్లు క్రూరతనలచునాడు
 తీరప్రాంతానగద తాముచేరినారె ?
 నాటిసాయంబుమరచుట న్యాయమగునె ?

౪

పొజుపులనునవి యెడలలోపుట్టెనేని ?
 తోడతోడనే పూర్తిగాఁతుంచకున్న
 పెరిగిపోవునునుమి మనమెఱుగకుండ
 మొక్కమానైన లొంగునే యెక్కడైన ?

౫

ఆంధ్రతెలగాణ భేదంబులన్నియెడల
 అంతకంతకు ప్రబలమైయలచుచుంట
 ఇప్పరీధావి వత్సరంబింతకంటె
 పంతసంబీనిదయ్యె సంక్రాంతిమనకు.

—0—

మధుర సంక్రాంతి

శ్రీ చంద్రమాళి లక్ష్మీనరసింహారావు

నెలపట్టినంతనే నెలతలందఱుకూడ
వేకువనేలేచి వేడ్కమీర
సౌధంబులకుముందు సమ్మార్జనల్ జేసి
కలయంపిజల్లుచు చలిభరించి
రమణీయముగ క్రొత్తరంగవల్లులనిద్ది
అతివలందఱుకూడ హర్షమెసగ
గోమయోపేతహా గొబ్బిభులంజెట్టి
గుమ్మడిపూవులకా గూర్చుచుండ
బంతిచేమంతులందాల్చి భాగ్యలక్ష్మి
కళలు తళుకొత్తరేకులు కదలవార
వాడవాడలదిరిగి యొయ్యార మొలుక
మధురసంక్రాంతి జనుదెంచెమనలగావ.

హరిరంగాయని అక్షయపాత్రతో
హరిదాసు పారవశ్యానపాడ
చంకజోలెనుదాల్చి శంఖమూదుచువచ్చి
శంకరా! మహాదేవ! శంభాయనుచు
గణగణగణయంచు గంటవాయించుచు
లింగా! హరా! యన జంగమయ్య
గంగిరెద్దులదెచ్చి ఘనముగానాడించి
సన్నాయిపాడగా చాలసేపు.
భోగిమంటలు తిలకించుబుద్ధివోడమ
ఊరివారెల్లజేరి ఉత్సుకతను
పిన్నపెద్దలు పురుషులు ప్రియమెసంగ
కాచుకొనినంత చలిదీరెకాపులకును.

పంటధాన్యంబెల్ల యింటింటికీజేర
 పాతరల్ పురులెన్నో పరిశ్రమిల్లె
 ఆంధ్రతోగూడిన అల్లుండు చనుదెంచె
 అత్తవారిండ్లకు శ్రొత్తవారు
 పచ్చనితోరణాల్ భాసురంబుగగట్టి
 అభ్యంగనంబుల నాచరించి
 శ్రొత్తబట్టలుగట్టి గొప్పగాబల్కుచు
 తృప్తిగాభుజియింప నాపు లెల్ల.
 ప్రేమదలిరార బిడ్డలపీడదొలగి
 ఆయురైశ్వర్యములతోడ నశిశయిల్ల
 శేగుపండ్లనుదెప్పించి భోగిరాజు
 తలలబోసిరి తల్లులు తనవిదీర.

అబలలందఱుగూడి యుప్పడేనిలబెట్టి
 సంక్రాంతిపురుషుని నన్నుతించి
 శుభ్రంబుగాదుల్పి చుట్టుబొమ్మలబెట్టి
 పాటలన్ బాడుచు పడతులెల్ల
 ముదముతోపూజించి ముత్తైదువులబిల్చి
 పండ్లుతాంబూలాలు పెంచిపెట్టి
 కర్పూరహారతుల్ కలకంఠులిచ్చుచు
 గంధఘాసములిచ్చి గణుతికెక్క
 పప్పుకూరలు భక్ష్యముల్ పాయసంబు
 పానకంబును వడపప్పు పనసతోనలు
 అర్పణంబులుజేసిరి అతులభక్తి
 నారికేళంబులకూడ నారులెల్ల.

౨౬

పౌష్యమాసంబులో శుక్లపక్షమందు
 దిశలు వెలుగొందునట్లుగా దశమి తిథిని
 మందవారపురోజున మాపుజాము
 భరణిపక్షత్ర చాతుర్థపాదమందు.

సుకరహామాకృష్ణ మకరరాశియటంచు
 సూర్యుండుజేరగా శుభములొసగ
 పాతాళముననున్న బలివదాన్మృదువచ్చె
 బాపురేనేడు నాథాగ్యమంచు
 పుణ్యకార్యబులకా పూనిచేయగనెంచి
 తొందరపడసాగె ముందెజనులు
 ఉత్తమంబైనది ఉత్తరాయణమాట
 పితరులకెంతయో ప్రితికరము.

కాన సంశాభివృద్ధినిగాంచగోరి
 తనరబూడిద గుమ్మడిదానములను
 పుణ్యలోకాలపూర్వులు ధన్యులగుదు
 రనుచు నర్పింతుమితులెల్ల రిహ్నులకును.

2

మూడురోజులతదుపరి ముఖ్యమనుచు
 మేళతాళంబులెన్నియో లీలమ్రోగ
 పేరటొండ్రెల్లరునుజేరి వెంటరాగ
 ఓలలాడింతు బాహ్మలవారియందు.

లక్ష్మిం కనోరి మకరదీత ఛాన్సరొందు
 హస్తీం చిరాత్సహజిత్య పరాక్రమాధ్యామ ।
 అష్టాంతరాహపథి చాక్రమణ ప్రవృత్తా
 మత్కస్త శాస్త్ర రుచిరస్మిత వీరదైర్ఘ్యః ॥

(శ్రీ)మాన్ కొ. ఇ. తిరువేంకట రామానుజాచార్యులు

స వ్తూ ర్జ నీ

శ్రీ మంతెన సుబ్బరాజు

సతతసేవాపరిశ్రమ స్రవణముదాల్చి
సుప్రభాతమ్మునకుతోడు జోడనంగ
తట్ట, చీపిరి, చంకనబెట్టి తల్లి !
దొడ్డిగుమ్మముకడ మాకుదో చెదీవు.

౨

సూర్యకిరణప్రభావ విస్ఫూర్తివలన
అంధకారంబుతోలగిన యట్లుదేవి
భవదుదారకరకమల స్పృగ్మహిమ
పుడమిమాలిన్యరహితమై పోలుపుమీరు.

౩

తనదుపసీబిడ్డల మలమూత్రములనె త్తి
పూతచరితయయ్యె ప్రజకుమాతృదేవి
నర్వజనులకు తత్పరిచర్యజేయు
నీకుపోలికయెవ్వరు లోకమార!

౪

భూభవన వస్తువాహన భూషణాది.
భాగ్యభోగములందు వైరాగ్యమొంది
లోకకల్యాణమునకయి పాశిన్పత్తి
స్వీకరించుట అమృతో! నీకెచ్చెల్లె.

౫

ప్రవిమలరత్నంబు పంకనంకలితమౌ
కడలిగర్భమునుండి వెడలినట్లు
విలువకు మేరయకా లలితనువర్ణంబు
కఠినశీలలయందు గలిగినట్లు

హాలాహలముపుట్టినట్టి అచ్చోటనే
అమృతంబు ఉత్పన్నమైనయట్లు
కంటకావృతమైన కారుగుమ్మలనుండి
దివ్యగంధము బయల్ చేరినట్లు

స్వార్థపూరిత మానవసంఘమందు
అవతరింతురు త్యాదృశత్యాగధనులు
మానవీయ పవిత్రసేవానిరతులు
సృష్టిచిత్రమ దేమని చెప్పనచ్చు ?

నీదుపరమపావన మహనీయసేవ
కేమి యీనాములిచ్చిన ఋణముదీరు ?
హృదయమునుగోసి తెచ్చితి నిదిగోఅంబ!
స్వీకరింపుము దీనినిప్రియ మెసంగ.

తొలినడల్ప కిప్పటిపేదల్ నిరసింపక పాతకకౌత్తలం
దుల్లముజేర్చి నవ్వకపిలోచిత మార్గములన్ గమించు మా
కొల్లని దేమికద్దుః విషదోష్టలకావ్య కథానకమ్ములం
దలరి పాలుగావి కవితాసవమానెద మెరిచేకలన్.

కవిబ్రహ్మ ఏటుకూరి

ఏదో ఒకపనిచేసినకారణంగా ఒకడు అధిచుట - మరియొక రకమైన
పనిచేస్తున్నాడు కనుక వాడెవడో! అధముడు అనేభావం అర్థమైనదికాదు. "

జగద్గురుబోధలునుండి

సంక్రాంతి

శ్రీ పాంచాలి

తెలవార తెరగట్టి తొలిప్రొద్దుకనరాక
తలగ్రాలుపోసింది తరులమీద
బంతి చేమంతితో మంతనాలాడింది
వంతగా యీ నెపై గెంతుతోంది
తలిరాకుమీదుగా తరలింది పొరలింది
విరిక న్నె దొన్నెలో విడిదిదీర
వరిమోడు చిగురుపై నలపెత్తివాలింది
మంచిముత్తైపునన్నె మించిపోవ
వన్నెవన్నెలుచిలికితా చెన్నుమీరి
కన్నుపండువసేయు సంక్రాంతినాడు
చిన్ని హేమంతబిందువే యిన్నినేర్వ
కన్నెలాడెడిపండుగ నెన్ననగునె!

—

భోగిమంటలువేసి ఆగడాలనుచేసి
ఆంధ్రరాష్ట్రపుమాట అడిగిరనుచు
భోగిపళ్లనుపోయు పోలికలో నెంచి
తలలచేగులవోలె ధరనురాల్చె
ఆంధ్రతెలుగులిక అంటియుండగ లేరు
మారాష్ట్ర మంచని మాటపలుక
బంతిచామంతంతా ఇంతింతబాలుర
మాటాలతోగొట్టి మాటుపెట్టి
తపనతీరని ప్రభుత తాతన్న మరచె
ఆంధ్రులిండ్లలో యింకేమిఅందమమ్మ
ఓ పరీధావి సంక్రాంతి ఓపలేని
చూపుచూడగ వస్తేవా నాపసాని.

—0—

మ ధు ర స క్ర ం తీ

డా॥ కొత్తపాటి గంగాధరరావు

సమస్యలతోరణంలో
సతమతమాతృన్న ప్రజానీకానికి
శాంతినిచేకూర్చటానికి విచ్చేసిన
ఓ మకర సంక్రాంతి!

వేకువజామునే
వైతాళిక గీతాన్ని వినిపిస్తున్న హరిదాసుగళము
నీకుపలుకుతున్నది సుస్వాగతం-
ముంగిళ్లలో వేసుకున్న
రంగు రంగుల నల్లికలే
నీకు
మేమువేసిన సింహాసనం

ఆకాశం కురిపిస్తున్న మంచుబిందువులే
మేమునీకు అందిస్తున్న పన్నీటిజల్లులు
మాలోగిలిలో అడుగు పెట్టి
మాబాధల నవతలకు నెట్టి
మాకు ఆసందాన్ని చేకూర్చు
అడుగడుగునా తాండవిస్తున్న
అన్యాయాలనన్నింటినీ హతమార్చు
ఇదే మేము కోరుకునేది
ఈ చిన్నగీతమే
మేమునీకు అర్పించే అక్షరహారతి.

రు ది ర సంక్రంతి

శ్రీ జ్ఞానా శాస్త్రి

ఇవియేమి? హిమకణములు
అవమానితయైన ఆంధ్ర అశ్రుకణముల్
దివినున్న ఆంధ్రనాయక
ప్రవికంపిత దుఃఖ బాష్ప పృశ్నార్థకముల్

గోమయవిరచిత కందుక
సీమారమణీయ దృక్విశేషములుగా
నామనసున దోచుటలే
దేమిది? క్షతగాత్ర శకల దేశమృగుటన్?

పాప్యలక్ష్మినేడు, పౌరుష లక్ష్మియై
మనిసి మనిసి మధ్య మంటలేపి
దహనకాండలోని దార్జన్యలీలయై
భోగిమంటయగుచు సాగివచ్చె

౪

ఎన్నియిడుములబడి యింతయిల్లు నిచ్చి
భావితరముల సౌభాగ్య పథము నెంచి
పదిలపరచితి మనుకొని మదిని తలచి
పెత్తనమ్మును మనమైన పెట్టినారో?

౫

అన్నదమ్ములన్న ఆత్మీయతలు చచ్చి
పెన్నుతట్టి నెట్టివేయనాడు
అన్న పానములలొ అసమానతల పెంచి
తరుమునాడు వెళ్ళదన్నునాడు

స్వగృహమ్మునందు స్వాతంత్ర్యమన్నది
 లేనినాడు యింక రానినాడు
 తెరలుగట్టి మైత్రి తెగఁజెంచు నీనాడు
 కనుమ పండుగేమి కాంతినిచ్చు?

2

ఉమ్మడి జీవనమెట్టుల
 సమ్మతమా స్వేచ్ఛలేని సందర్భమునన్
 సమ్మతములేని నేస్తము
 వమ్మగునని బసవరాజు వచ్చుచు నరచెన్

అతివాదులు మితవాదులు
 చితివాదులు నగుచునిండ్ల చితిపెట్టుకొనన్
 గతిమాలి పోయెదేశము
 మితిమించిన ఉగ్రవాద మిచ్చున కాంతిన్

రైళ్లనాపివేసి బళ్లను బడగొట్టి
 పౌరుషమ్ము జూపె బాలుడంత
 గొబ్బిళులను ఆడుకొమరిత చేతిలో
 తెలుగు తెక్కె-మెంతో తెగువనిచ్చె

౧౦

తెలుగువారితలలు తెగిపోయెనెన్నెన్నో
 తెలుగురుధిరమెంతో తెట్టెగట్టె
 తిలలతర్పణాలు దివినున్న పితరుల
 తనువగలవె! యిట్టి తరుణమందు.

స్వాగతం ! సంక్రాంతి

శ్రీ అ వ్వా రి

కొక్కోకో ! కో ! యంచుకూయంగ తొలికోడి
 నిద్రమేల్కొనెవేగ నిఖిలజగతి
 చలిబాధతోలగింప తెలిమంచు తెరవిచ్చె
 భుగభుగల్ వెలయించె భోగిమంట
 ముద్దరాలు రచించెముంగిటన్ ముత్యాల
 పొంగారుశ్మంగార రంగవల్లి
 కొమరుగాతలలూపె గొబ్బిళ్లపైపూలు
 తొంగిచూడగ ద్వారతొరణాలు
 పోసిబాలసువాసినుల్ భోగిపండ్లు
 నోచుకొనుచుండ బొమ్మలనోముచూడ
 ఆప్తిదీవింపరావమ్మ అననిజనుల
 వరద! పరిధావి సర్వసౌభాగ్యలక్ష్మి!

హాల్లలో హరి ! - యంచు హరిదాసుపాడెలే
 దానధర్మగుణాళి తలలనెత్త
 గంగిరెద్దాడెలే గడపముంగరనిల్చి
 సంపదల్ ప్రాప్తింప సముచితముగ
 మంగళారావముల్ మాదికింపుగామోగె
 శుభములెప్పుడు కల్గసాంపుమీర
 కోడిపుంజుచెలంగె కొదమసింగముపోలి
 యుక్తివర్ధిల వీరయువతనతము ;
 జయమునూచింప జంగము శంఖునూద
 జాతికేదారమన సుఖశాంతులనెడి
 ధాన్యరాసులు పండంగ తరలిరమ్ము
 స్వాగతమ్మ ! సంక్రాంతి ! సున్వాగతమ్ము !

కలుగ గృహములందు కలకాలమునుకల్పి
జగతి - పేర్మినొందు చందముగను
ప్రజలయందు బల్లి భావాలలోకూర్చి
ఎలమినింపరమ్మ యిలను నెప్పుడు.

శాంతిశిఖరముపయి సంతటన్ స్వేచ్ఛమై
జయపతాక మెగుర - జాతిముడియ -
బ్రాంకులెల్లతొలగు - భాతిగారావమ్మ !
సంతసముగ మకర సంక్రమణము !

దక్షిణాయనమ్ము తన వెంటకొనిపోవ
దేవుడోపరోప విషయములను -
ఒదనచేయుగాత ! ఉత్తరాయణమిక
సర్వకామ్యదమగు సంక్రమణము ! !

-0-

యంత్రములు వచ్చి మనకర్తి నాహరించె
నింజనులు వచ్చి మనచేవ గుంజకొనియె
గలిమి పోవచ్చు రావచ్చు గాని చేని
జలిమి పోయిన వచ్చునా బ్రహ్మకై న.

శ్రీ తమ్మలవారి 'పైరపంట' నుండి

సంక్రాంతి

శ్రీ కోటంరాజు సత్యనారాయణశర్మ

ఉత్తరాయణ పుణ్యమహోదయమ్ము
మకరసంక్రాంతి జననరిమాసమందు
పదియనాల్గవనాడు తప్పకనువచ్చు
గణితసత్యంబు భారతకవికుమార !

— ౨ —

కర్తృత్వానికి పంటకళ్లముల్ నిండంగ
పాడిమొదవులెల్ల పాలుగురియ
శీతలవాయువుల్ భూతలంబునవీన ?
నవరాగరక్తిమల్ నాట్యమాడ
“ రంగరంగా ” యంచుచెంగావి ధరియించి
తాంబూరబూన్చి సాతానివెడల
గొబ్బితట్టుచు తెల్లు బిబ్బికవతులెల్ల
పలువిధంబులగు ముగ్గులనమర్చు.

నవ్యశోభల నానందనర్తనముల
హాయిపఱరించు పువ్యమాసాఖ్యయనగ
మించుహేమంతమును గూడి మంచుతోడ
కడలివచ్చెను మకరసంక్రాంతిలక్ష్మి.

3

భావము చెంగలింప ఋజునర్తననేర నివారివల్లనాం.
ద్రావని కొల్లగొట్టబడి మైదరబాదున మోసపోయి గో
పావహమైదురంతవి నదంబుధి ముగ్ధనమమృతహా! పగి
ధావి విధాయకా! బహువిధాల శుభంబులొసంగి పోవుమా.

ఆల బిడ్డలమఱచి గృహాలవిడచి
 స్రుక్కుగేస్తులు; విద్యార్థి సోదరులును;
 దేశసేవల నుపవాసదీక్షగొనిరి
 శాంతిఘటియింపుమమ్మ ! సంక్రాంతిలక్ష్మి !

—0—

పట్టింటికేగంగ 'బులపాట' వున్నది
 నులికించి వలపింప చలచు మగడు
 రానున్నయల్లునికే మాతృవస్త్రమ్ము
 లిట్టమ్ములగునని యెంచుచూడు
 అనుగు గూరురికి నచ్చిన పిండివంటల
 నాలోచనము నల్పునట్టి తల్లి
 దావలదొగరు నర్హుడనింప కొంటెగా
 దావలచి మురిసెడి దాచమఱది.

పాంచ్యమ్ము గలదెల భద్రదీప్తి
 పెల్లిపెరియంబుచుండగ వేదిధార
 కలలు గలనిచు స్వర్ణ పంక్రమభద్ర
 పర్వతేశల నానందముర్వి దొలల.

“మురిల్లి” నుండి.

ఈ సంక్రాంతికి...?

శ్రీ మువ్వల కామేశ్వరరావు

ఈ సంక్రాంతికి
 ఈ పరిధాని సంక్రాంతికి
 వ్రబలింది
 పలువిధాల ఆశాంతి
 గాంధీజీ శాస్త్రీజీ
 ఆశించిన శాంతి; దాంతి;
 గాలించిన గాని మహిని
 మచ్చుకైన కనిపించక
 మధనపడుతు వచ్చింది
 మన ముందర నీలిచింది
 నాయకుల కౌత్యం
 బలిగొనగా జనవాక్యం
 సత్యానంద్యమూల మధ్య
 సతమత మవుతున్నజాతి
 నీతినలిగి పోతుంటే
 దడ దడమను గుండెతోటి
 తడబడతూ వచ్చింది
 తత్తరపడి పోతోంది
 మృతవీరుల
 మాతల హృదయావేదన
 దిక్కుమొక్కు లేకుండా
 పోయిన పేదల రోదన
 గుండెతోలచి వేస్తుంటే
 చెరువులైన కనులతోటి
 బావురంటు వచ్చింది
 భరించ లేక పోతోంది

అటు నంటప్పుడు-

ఆవేదనలూ రోదనలూ
మంగళరసములు కావు
దహనకాండలు; భోగిమంటలూ -
రక్తపుపేరులు; రంగవల్లులూ - కాలేవు.

కాబట్టి-

ఈ సంక్రాంతికి సుఖంగా
వంటకాలు తినగలమా?
క్రొత్త దుస్తులను ధరించి
ప్రశాంతంగా వుండగలమా?

సారపుభర్తముద్ విమలసత్యము పాపముచేత దొంగుచే
పాపము దొంగలేక చెవదానదైన యవస్థ - దశలె
వ్హారలుపెట్ట చేసిరదివారలచేటగుగాని ధర్మ వి
స్తారకమయ్య సత్య శుభదాయకమయ్యనుదైవ ముందెహన్.

మహాకవి తిక్కన

తెనుగోడా! మొనగోడా!

‘ శ్రీ వా గ దీ ప క్ ’

తెనుగోడా! మొనగాడా!

కాలసర్పం కాటువేయనున్నది

కారుచీకటిమాటు చేయనున్నది

లెమ్ము లెమ్ము లేలెమ్ము తెనుగోడా!

బధిరశాపం తొలగించగ

రుధిరదీపం వెలగించగ

రమ్ము రారమ్ము మొనగాడా॥

ముద్రప్రపు ముల్కి ముడుపు విదలించగ

మూర్ఖుల కల్కి దడుపు విదలించగ

లెమ్ము లెమ్ము లేలెమ్ము తెనుగోడా!

అమరజీవుల ఆత్మశాంతించగ

ఆంధ్రరాత్నముల ఆశఫలించగ

ఉక్కు కాకానుల వాక్కు వాస్తవంకాగ

నక్కజిత్తుల నాయకుల నాలుకలు ఖండించగ

లెమ్ము లెమ్ము లేలెమ్ము తెనుగోడా!

పోరాటపు ఘనరథాన్ని సాగించగ

ఆరాటపు జనమనోరథాన్ని సాధించగ

రమ్ము రమ్ము రారమ్ము మొనగాడా॥

బధిరశాపం తొలగించగ

రుధిరదీపం వెలగించగ

ఆంధ్రరాష్ట్రం వెలయించగ

లెమ్ము లెమ్ము లేలెమ్ము తెనుగోడా!

రమ్ము రమ్ము రారమ్ము మొనగాడా॥

సంక్రాంతి

శ్రీ నెమ్మావి సీతారామయ్య

రమణులు తీర్చిన రంగవల్లుల పౌరు
ఆశాలతల భంగి నలరుచుండ
కోమలు లర్పించు కుంకు మంబుల సొంపు
పల్లవ భ్రాంతిని పరిధవింప
కాంతా నమర్చిత ఘనపుష్ప జాలంబు
లతకుఁ బూచినపూల విలముద్రోప
పడతు లర్పించెడి పసుపుకుంకుమ గొబ్బి
పసిడికాంతులఁ జల్లు పండనంగ
నేత్రపర్వమై కనుపట్టె నేడుమాదు
హృదయసీమల వర్తించి హృద్యరీతి
నిత్యసౌఖ్యదాయినీవిగా నేలుమమ్మ!
స్వాగతము నీకు సంకాంతి! సాగిరమ్మ!!

౨

పండుగుమ్మడిపండ్ల బంగారు కలశాల
అర్ఘ్యపాద్యాదుల నందఁజేయ
అల్లిబిల్లిగనల్లు నల్లికా వినరమ్ము
ఆననంబునకునై యమరఁజేయ
క్రొత్త పుష్పాడి నిండు గుమ్మడిపూవులు
గంధపుగిన్నెల కరణిఁజేయ
నీహార కర్పూర నీరాజనంబివ్వ
పచ్చని ఆకుల పల్లెరముల
ప్రకృతికాంత నీయాగమన ఫలముకోరి
విశ్వప్రాంగణమందున వేచియుండె
పౌష్యసంకాంతి కన్నులపండునగుచు
కదలిరావమృ సిరులిచ్చుకల్పవల్లి!!

ఆ వేద న

శ్రీ కె. వి. సత్యనారాయణాచార్యులు

నందనంలా మురిపిస్తుందనుకొన్న బ్రతుకు
నరకంలా మారిపోతున్నప్పుడు
కన్నులలో దాచుకొన్న కలలన్నీ
కడలి అలలుగా కరిగిపోతున్నప్పుడు
దివ్యేలా వెలుగుతుందనుకొన్న భవిష్యత్తు
తిమిరంలా భయపెడుతున్నప్పుడు
ఊరికే నిలబడలేను !
ఉప్పెనలా విరుచుకుపడలేను !!

పంచన వేడి! తట్టుకోలేని మంచితనం
మంచులా కరిగిపోతున్నప్పుడు
ఆశించిన అరుణోదయం అలముకొన్న చీకట్లకు జంకి
అంతర్ధాన మాతున్నప్పుడు
గువ్వలా ఎగురుతుందనుకొన్న స్వేచ్ఛ
గూటిలోనే ఒదిగిపోతున్నప్పుడు
పువ్వులా నవ్వలేను !
పున్నమిలా వెలగలేను !!

నగటుమనిషి పెదవులపై చిగురిస్తుందనుకొన్న నవ్వు
నగంలోనే ఆగిపోతున్నప్పుడు
కలమత్తాల కుమ్ములాటలో కలతపడిన మానవత్వం
కొనడాపిరి తీసుకొంటున్నప్పుడు
వెలుగు పుంతలామారవలసిన అంతరంగం
చిరుగులబొంతలా చివికిపోతున్నప్పుడు
వేకువను చూడలేను !
వెన్నలా కరగలేను !

పదవికోసం పెదవికోసం ప్రాకులాడే
 పెద్దనునుపల చేతుల్లో నిద్దరపోతున్న న్యాయం
 నిటారుగా నిలబడలేనప్పుడు
 సమ్మెలకూ సత్యాగ్రహాలకూ అమ్ముడుబోయిన రాజకీయం
 అగస్త్యభాతలా ఆవిరిస్తున్నప్పుడు
 మాటలతో తప్పకోలేను !
 మనిషిని ఒప్పకోలేను !!

ఒక్కటిగా ఉందామనుకొన్న ఆశ
 ముక్కలుగా పగిలిపోతున్నప్పుడు
 మమతను పంచుకొంటాడనుకొన్న సోదరుడు
 మాతృర్యాన్ని పెంచుకొంటున్నప్పుడు
 అమృతాన్ని అందుకొందామనుకొన్న వేళ
 హాలాహలం ఆవిర్భవిస్తున్నప్పుడు
 ఆశయాల్ని నిందించలేను !
 ఆశీస్సుల్ని అందించలేను !!

కరెన్సీకి అమ్ముడుబోతున్న కవిత్వంలో
 కదిలించే శక్తి కరువైపోతున్నప్పుడు
 చెక్కులమీది మక్కువతో పలుకుతున్న చిలకపలుకుల్లో
 భద్రజాబు పొగడ్తలే వినిపిస్తున్నప్పుడు
 సహస్రనామాలతో చేస్తున్న సాహిత్యారాధన
 సన్మానాల సంకల్పంగా మారిపోతున్నప్పుడు
 కవిత్యాన్ని చెప్పలేను !
 గళాన్ని విప్పలేను !!

శాంతికేతనాన్ని ఆవిష్కరించు

శ్రీ కొండముది వేంకటాచలవతిరావు

పాడలేను సంక్రాంతి ! స్వాగతగీతిక
పల్కలేను నీపొగడిక
(సతిపండుగకన్నా మెండుగా, నిండుగా
పేదకుకూడ అండగా ఆగమించే పామ్మంగనా !

మధురమంజుల మంజీరశింజితంలాంటి కవితాగళంతో
కమ్రభావాలకలగీతికా మంగళతోరణాల నాప్రాంగణానికి
విచ్చేయమని నీకుఘనంగా గతంలో స్వాగతంపల్కిన నేను
పాడలేను స్వాగతగీతిక
పల్కలేను నీపొగడిక

దేశంలో ఏమూలాలేని ముల్కీ అల్కరేపింది
ఉన్నతోన్నత న్యాయస్థానం ఇచ్చిన అన్యాయమైన తీర్పు
మూలంగా కల్కరేగింది

విశాలాంధ్రప్రదేశ్లో సోదరుల విభేదాల
విషాద జలదాల గంభీరగర్జలు విలయతాండవం
చేస్తున్నయ్

అల్లకల్లోలిత తరంగాల అంతరంగాల
ఆంధ్ర ప్రజావాహినీవెల్లున ఉసిగా ఉప్పెత్తున
ఎగసిపడుతోంది

వేకువ తొలికోడి కంఠకుహరంలో
ఆంధ్రాంబిక అకుంతితదీక్షా దక్షములైన పౌరుషోక్తులు
ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయ్
భోగిమంటల జ్వలిత జ్వాలికల సెగల పొగల్లో
దగాపడిన ఆంధ్రుని ఉచ్చాస్య నిశ్వాసాలు
ప్రతిబింబిస్తున్నయ్

ముంగిటదిద్దిన రంగవల్లికలపైచల్లిన సింధూర పరాగం
 ఆంధ్రుని నరనరాల్లో ధారావాహికగా ప్రవహించే
 అకలంక కవోష్ఠ రక్తారుణిమను తలంపిస్తున్నది
 తంబుర శృతిచేసే దానరిగొంతుక
 మానవోచిత హక్కులకై విప్లవగీతిక వినిపిస్తున్నది
 ఆత్మగౌరవ రక్షణకై ఆంధ్రజనని అంకతలాన్ని
 మరింత పునీతంచేసిన

ఆత్మీయులైన అమరవీరుల ఆత్మలు శాంతిని
 కాంక్షిస్తున్నయ్
 ఎటుచూచినా అడుగడుగున; అణువణువున
 ఈ విపరిణామం సాక్షాత్కరిస్తున్నది.

అందుకే ఈ స్థితిలో.....

పాడలేను మధురంగా
 పల్కలేను మృదువుగా

కానీ.....

అత్యున్నత శిఖరాగ్రాన్నిధివసించిన మా మానవుడు
 అంతర్గతంగా సింహావలోకనంచేసుకుంటే

నిజాన్ని అంతుపట్టించుకోలేకపోడు

వైజాన్ని కొంతదిద్దుకోలేకపోడు

ప్రజాప్రభుత్వమనిపేరు

పదవీదాహాల తీరు

మనిషిని మనిషి కసిమసంగే మమత
 మనసు మనసునమ్మలేని మానవత
 ఆంతర్యంలో నల్లమాలిన వర్ణాభిమానాల తెరలు
 అననరాన్నిబట్టి పురివిప్పే కరుడుగట్టిన
 నిపురగప్పిన స్వార్థాలపౌరలు
 ఇట్టివి ఎన్నో ఎన్నెన్నో
 మా మానవమంగళంలోదాగిన నిధి నిక్షేపాలు

వీనిమాటుననే ఈకలతలు
 వీనిచాటుననే ఈవెతలు
 ఆనవాయితీగానచ్చే ఆగామీ !
 మానవతా శ్రేయస్కామీ !
 ఈ ఉత్తరాయణ పుణ్యక్షణంలో
 మా మనస్తత్వానికి యోగ్యమైనమార్పును ప్రసాదించు
 అందరికీ ఆమోద యోగ్యంగా
 సత్సరంగా సముచితంగా
 శాశ్వత పరిష్కారాన్నందించు
 శాంతికేతనాన్ని ఆవిష్కరించు
 మళ్ళీ ఏటేటా నాచేత
 మధురంగా, ఘనంగా స్వాగతం పల్కించు.

జాతికినెగ్గవచ్చుపని సల్పగరాదు నచుండు; జాతికై
 యాతడు స్వప్రయోజనమునాగి పెనంగుట నీతి; జాతి పెం
 పేతనపెంపుగానెదనహించుట వాని కవశ్యకృత్య; మీ
 రీతియే శాంతిమూలము ధరితికి దారకమీసరాగమే.

శ్రీ తుమ్మలవారి 'పైరపంట' నుండి

సంక్రాంతి

శ్రీ కారుమంచి కృష్ణమూర్తి

వచ్చింది వచ్చింది సంక్రాంతి
తెచ్చింది తెచ్చింది యెంతో కాంతి .

సాలుసాలంతా కష్టించి
ఆలుమగలంతా చెమటోడ్చి
ఉన్నధనమంతా వెచ్చించి
ధాన్యరాసులు సృష్టించగ ||వచ్చింది||

కన్నెలు కోడితో మేలుకొని
పసిడిచాయల పరికిణీలతో
వన్నెల గొబ్బెమ్మలతో
రకరకాల రంగవల్లులుదీర్చగ ||వచ్చింది||

జనపచేల వరుసలతో
బంతిపూల పసిమితో
మిరిపతోట యెరువుతో
చూపరుల కచ్చెరువుతో ||వచ్చింది||

సాతాని రాగాలలో
పల్లెవాని పదాలలో
గోమార అంబాలలో
ఆలకించువాని కాసందాలలో ||వచ్చింది||

జంగమయ్యల దీవెనలతో
బుడబుక్కల అంబజగదంబలతో
కాటిపాపని కనికట్టుపనులతో
పగటి వేషగాని పరిహాసాలతో ||వచ్చింది||

ఆరుబయట యెరుకలసింగి నాదాలు
 వీధివాకిట డూడూ బసవన్నలు
 గ్రామమధ్య మేళతాళాలు
 ఊరిబయట సాముగరిడీలు ||వచ్చింది||

వీరిగాడి పేరిగాడి కోడిపందాలు
 ఉన్నవారి లేనివారి కోడెపరుగు పందాలు
 పరువమున్నవారి పరువవచనాలు
 పల్లెవాసులకి వే పలుసరదాలు ||వచ్చింది||

సందెవేళల్లో
 సందుమూలల్లో
 వీధి భాగోతం
 అదేవారికి వినోదం ||వచ్చింది||

తుహినబిందువు ముత్యమై మహితనర్ప
 గంగిరెద్దులునందులై చెంగలింప
 ధాన్యరాశిల వింగాయ దారిమీద
 కదలివచ్చెను సేతు సంక్రాంతి లక్ష్మి.

శ్రీ కె. వి. సత్యనారాయణాచార్యులు

బా ప సంక్రాంతి

శ్రీమాన్ కొ. ఇ. తిరువేంకట రామానుజాచార్యులు

చాపరవి నేటిదినమున సాహసియయి
మకర ముఖమునఁ జిక్కిన మానికముగ
మకర సంక్రాంతి పాదహా మత్తగజము
నాఁగ వెలుగొందె నాంధ్రుల నైజదీప్తి.

దక్షిణాయన పథమెల్ల దాటి దాటి
ఉత్తరాయణ పథమున కున్ముఖముగఁ
బయన మగుచున్న భాస్కరు పటిమతోడ
నాంధ్ర సాహస ముత్తర మలము కొనియె.

మన రాష్ట్రోద్యమ మొక్క యీ మకరమై
మర్యాదఁ బాటించునో
ఘన సుస్వాగత పూర్ణ కుంభ గతి సా
ఖ్య శ్రీలఁ జెల్వొలునో
దిన మొక్కొక్క విధాన రాసుల పయిన్
దీండించు సేనాళి జూ
చినఁ బ్రాద్దన్నది యుత్తరాయణ మునే
జేపట్టనా యెప్పుడున్?

రాష్ట్ర గానమ్ముఁ బాడిన రాజకవుల
రాష్ట్ర వాంఛయె మనకొక్కరమ్యపథము
గాఁగ సాక్షాత్కరింప నిక్కాలమందె
వికృతవాదుల కవితలే యణగిపోయె.

భాన సంక్రాంతి యీ పృథగ్భావ కాంతి
మకర సంక్రాంతి సప్తమో ముకుర కాంతి
ఆంధ్ర సంక్రాంతి సకల దిశాస్తశాంతి
దాంతి దేశీయ ఇక్త సిద్ధాంత పంక్తి.

సంక్రాంతి లక్ష్మి

శ్రీ జి. సాంబశివరావు

దీవింపుచును వారి దీవింప నెత్తిప

హస్తచాలనములే యభినయములు

కటిభూషణంబున క్షణనపరంపర

తాళ మృదంగ వాద్యములనంగ

చరణ నూపురములు సరిగమల్ పాడంగ

నడకచూడ భరతనాట్యమనంగ

సంగీత సాహిత్య సౌందర్యరూపమై

కదలింది నేడు సంక్రాంతి లక్ష్మి

పట్టు పుట్టంబు తిలకంపు బొట్టు చాల్చి

డంబు మీరిన నేత్రాంజనంబు తీర్చి

యనవి జనులను బోధింపంగ నాదరించు

వైభవాస్పద సంక్రాంతి వాసరముల

భువిలో నెల్లెడ మాన్యులై వెలయు వాగ్భూషాంధ్ర వాగ్గిందులే

కవినమ్మేళన మాచరింపవలయున్ కాలానుగుణ్యంబుగా

కవితాగానము చేయగా వలయు సత్కావ్యంబులన్ వ్రాయుచున్

చవులూరన్ ప్రజమాననంబు లలరన్ సంక్రాంతి పర్వంబులన్

అల్పవైకుంఠపురాన భర్తమణి సౌధాగ్రాన విష్ణుండు శ్రీ
 తల పాపాణచయంబుపై వరలు సుత్రామాదులుగ్ గొల్వ కో
 మల మందార మృదూత్తులంబలుకుచుగ్ మందంబుగా నవ్వు కాం
 తులు మిమ్మేలుత ధానుశీస్థలీని సంతోషంబు నిండారగ్

భక్తహృదంతరాళమున భవ్యవిహారుడు నాగభూషణా
 యుక్తుడు, బేసి నేత్రుడు కుయుక్తి జనావళి నాశకారుడుగ్
 రక్తి విరక్తికారు డుపురారి హరుండును జ్యేష్ఠసూనుడుగ్
 శక్తి ధరుండు దారగుణ సాంద్రకుమారుడు, మిమ్ముబ్రోచుతగ్

స్వయంబుదాని చెర్చి, నివసించిన. మున్నటి అంధ్రభోజుదా
 రాయలనాటి సంపదలు రాల్చగలిగి పరిపూరి చక్రముల్,
 దానునుగక కాలగతి, దాయపు తత్పరిపాల కావ్యతి
 స్థాయినిగన్న రావ్యరససాగముల్, కృతి భర్త కీర్తలున్.

జీ శే. చాగంటి విశ్వపతిశాస్త్రిగారు
 సాహితీ మిత్రమండలి, హుబ్లీ.

క్రొత్త సంక్రాంతి

శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి

ఏటి కొక్కసారి యేతెంచు సంక్రాంతి
యుగయుగాలనుండి యున్న కాంతి;
యెన్నినాళ్లు దీని మన్నించు లోకమ్ము
ప్రాతపడియె దీనిప్రాభవంబు.

పూట కొక్కసారి పొడతెంచు సంక్రాంతి
కెదురునూచుచున్న దీ జగంబు;
ఇనకరాళివోలె నింటింట పెలయు సం
క్రాంతి పలయు లోకశాంతి కిప్పుడు.

లోభము నశించి భయము విలు వైతే స
మస్త హృదయాంతరములఁ బ్రేమప్రవాహ
వీచికామాలికలు పొంగువేళ నొడవుఁ
గ్రొత్త సంక్రాంతి యిది శుభోదాత్త మగుచు.

బాపూ పలచిన పండువు
పాపంబులనెల్లఁ దూల్చు పండువు భావే
శ్రీపదయాత్రా తపమున
రూపెత్తెడి పండు విది నిరూఢం బగుచున్.

బోగిమంటలందు గోగుఁబుల్లలఁ గాదు
కామరోషములను గాల్చునలయుఁ
గ్రొత్తపబ్బమందుఁ గోడిపుంజులఁ గాదు
దురభిమానములను దుగ్గింపవలయు.

నూఱుమతము లై దునూర్ల కులమ్ములు
 వేయి తెగలు రెండు వేలనడత
 లై దువేల బాస లార్వేల వేసాలు
 లేనిపండు విది ఫలింపవలయు.

బిచ్చగాఁడు లేని ముచ్చు లేని కటారి
 లేని దొరతనమ్ము లేని చేని
 గట్టు లేని గోడకర లేని పొలమేర
 లేనిపండు విది ఫలింపవలయు.

చూరుస్సెళ్ల చోటు మూరెఁడా జేనెఁడా
 తీర్పు సెప్పఁ దనుచు దెసలుపట్టి
 కోర్టు వెచ్చమునకుఁ గొంప నమ్మెడి మూర్ఖు
 లేనిపండు విది ఫలింపవలయు.

మేడప్రక్క గుడిసె, మేలిమిబంగారు
 పట్టువలువనరసఁ బ్రాతఁగోచి
 తనివించెంత నింత తఱుగని కన్నీరు
 లేనిపండు విది ఫలింపవలయు.

కుక్కలను గదల్చి మ్రుక్కడిపండుల
 మందలించి కడుపుమంట లార్ప
 నెంగిలాకు నాకు నేనాదిమూఁడలు
 లేనిపండు విది ఫలింపవలయు.

రాష్ట్రవాణి

పిన్నలలో నాయకుఁ డు
తృన్నఁడు కావలయు నాంధ్రపౌరుషుఁగోవి
శ్చన్నఁడు ధర్మరమానం
పన్నఁడు రావలయు జాతి బలపడవలయున్.

చిల్లిగవ్వలేని సిరిమీఁద రుచిలేని
మనుజుఁ డెక్కవలయు మంత్రిపీఠ;
మతఁడు తోటకూరమెరుకుతో బ్రతికెనా
ప్రజకు బుద్ధివచ్చి ప్రగతి హెచ్చు.

మన కాంధ్రత్వము ప్రాణము,
తనువునుమీ! భారతీయధర్మము, యాన
స్మనుజాభ్యుదయప్రవణత
యనుజా! విన వజ్రకవచమై దిట వొనఁగున్.

— తుమ్మల

భువననీజయము

14 - 1 - 1973 పోయంత్రము

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు:- శ్రీ పి. జగదీశ్వరరావు

ప్రెసిడెంట్, వి. ఆర్. యస్. అండ్ సన్స్. ఆర్. యస్. కళాశాల, వీరాం

రాజబంధువు:- శ్రీ కె. పి. యస్. కృష్ణభగవాన్

ప్రెసిడెంట్, యస్. డి. యస్. సంస్కృత కళాశాల, పొన్నూరు

మహామంత్రి తిమ్మరుసు:-

‘దర్శనాచార్య’ శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరామశర్మ, గుంటూరు

పెద్దన:- శ్రీ నాగభృగుమహాపాదరావు

అంధ్రాభివృద్ధి, జి. కె. సి. కళాశాల, గుంటూరు

నందితిమ్మన:- ‘కరుణ శ్రీ’ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి, గుంటూరు

రామభద్రకవి:- పండిత శ్రీ ధనకుధరం వెంకటాచార్యులు, గుంటూరు

ధూర్జటి:- శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు

అంధ్రాభివృద్ధి, హిందూకళాశాల, గుంటూరు

రామరాజభూషణకవి:- ‘కళాప్రసూర్ణ’ శ్రీ కొండవీటి వెంకటకవి

అభివృద్ధి, యస్. డి. యస్. సంస్కృత కళాశాల, పొన్నూరు

మాదయగారి మల్లన:- శ్రీ బొడ్డులూరి నారాయణరావు

అంధ్రాభివృద్ధి, జి. పి. హైస్కూలు, పొన్నూరు

తేనాలిరామకృష్ణకవి:- డాక్టర్ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తం

పి. జి. వెంటర్, గుంటూరు

సూరనకవి:- శ్రీమాన్ బృందావనం రంగాచార్యులు

అంధ్రాభివృద్ధి, జి. పి. హైస్కూలు, వరహూరు

మొల్ల:- ‘అంధ్ర సరస్వతి’ శ్రీమతి ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మ, బాపట్ల

వైతాళికులు:- శ్రీ ఆర్. వి. సుబ్బారావు

పిఠాపురం, అంధ్రాభివృద్ధి, బాపట్ల

శ్రీ కె. వి. సత్యనారాయణాచార్యులు

చక్కర్ల, ఆర్ట్స్ కాలేజ్, బాపట్ల

రాజసర్థకులు:- కుమారి గోడవర్తి సుధ, కుమారి పి. రమ

సత్యవిద్యా గురువు:- శ్రీ మహంకాళి శ్రీమన్నారాయణ

సభాపేదీక:- ఎ. బి. యం. ఉన్నతపాఠశాల, బాపట్ల

వేదికాలంకరణ:- మల్లెల కోటేశ్వరరావు అండ్ పార్టీ, ఈపురుసాలెం

శ తా స ం ద ము

(శ్రీ) సహృదయుల భావసంభారముతోనున్న - ఈనాటి యీ బాపట్ల నగరం చిరకాలముగా భావపురము. ఈనాడు విశేషించి - భావకపురము, అంతర్జీనమై గుప్త గూఢముగనున్న సాహిత్యచేతన భావకపురములో - ఆంతరము, ఏదో హేతువుగా సముల్లాసము పొందినది.

ఒహిరుపాఘులు దీనిలో అపేక్షితములుగావు. భావపురములోని భావకులు తమ హృదయమునే భావపురముగా చేసుకొనిన ప్రాథమిక భావకులు. ఒకస్థలము - ఒక నిదిగాదు. ఎచటనున్నవాడేని భావకుడై యే స్థలమునుగాని తనదిచేసికొనగలడు. భావనా పరిపాకముగల వారలకు, కావ్యామృతములచే హృదయమునకు మ్రుదిచు సంపాదించు కొన్న వారలకు, సర్వము - ఆత్మీయతా ముద్రకలదియగును. ఇట్టి ముద్రాముద్రిత భావ సముద్రులు పరీధావి సంక్రాంతిలో భావసంక్రాంతి సంపాదించుటకు శ్రీ భువన విజయ మహాసభ నేర్పరచిరి.

ఈ భువన విజయ మహాసభా స్వరూప గౌరవము తత్వమయ సహృదయుల హృదయములను భువనవిజయ మహాసభా భవనములుగా చేసినది. అని వినుట దీనిలో భాగభాగ్యభాజనులయిన వారలకందరకు - సారస్వత సంవిద్యోగమును సంపాదించును.

ఈ సభ - ఈవేరిటి సభ - ఈ దృశ్యములైన సభలు - ఆంధ్రమండలములలో ఎన్నియో జరిగినవి. సభానస్తకము - అందరు విద్యార్థులై సారస్వత తేజస్వితగలవారై విద్యాధికులే అయినారు. ఆ మహాభావము - ఈ పట్టణములోని సభా సంధాతలు భావ విధాతలై అందరకును ఆపాదించినారు. నేను, నేనుగా - భువన విజయ సభలనెన్నింటినో ! నిర్వహించితిని. ఇంతటి - శ్రీ, ధీ, గీస్సంవేదనములతో నితరములు జరుగలేదని నేనే యెట్లందును ? ఇందుచేరిన వారందరు రచనాదక్షులు. వారలకు సముచిత రచనా సామగ్రినిచ్చి - సర్వమిచ్చి - స్వసంపాదమిచ్చినారు. వ్యాసంగ నిరతులై నవారు - ఈ దృశ్యమునే అపేక్షింతురు. అది సర్వ సంపూర్ణముగ - ఈ సభలో కన్పించినది

ఈ ముద్రణము భావపురిలోని భావకుల భావ ముద్రణము ఇట్టి విశిష్టతను అందరు - అందుకొననలెనని లోకానందులందరు శతానందులై పలుకుదురు. అస్తు

గుంటూరు

జమ్మలమడక మాధవరామశర్మ

సు స్వా గ త ము :-

ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు

కంభంమెట్టు మధుసూదనరావు

మహాశయులారా ! స్వాగతము ! సుస్వాగతము !

ఈనాడు మాకెంతో ఆనందంగా ఉన్నది.

అనేకమంది పెద్దలవలన సారస్వత భవాన్ని గురించియు - భువన విజయ వ్రశస్తిని గురించియు వింటూవచ్చాము. ఈ సాహిత్య సభ శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి కాలంనుండి జరుగుతూ వచ్చినది. ఇట్టిసభ జరపాలని చాలకాలంనుండి అనుకొంటూ వచ్చాము. అది నేటికి పీలుపడింది - పరీధావి మకర సంక్రాంతికి - మధుర సంక్రాంతికి యీ సభ జరపాలని యీ మహాత్ములందరినీ ఆహ్వానించాము. వారు దయతో అంగీకరించి మమ్మల్ని ఆశీర్వదించడానికి వచ్చారు. ఈరోజు ఉదయం ఇరువదిమంది కవులతో కవి సమ్మేళనము జరుపబడింది. ఇప్పుడు భువనవిజయ మహాసభ జరుగబోతున్నది. ఇది బాపట్లచేసుకొన్న మహాపుణ్యము - ఈ సందర్భంలో మహాకవులకందరికీ రసజ్ఞులైన మీ కందరికీ మా సుస్వాగతము.

మీరంతా యీ కార్యక్రమాన్ని జయప్రదం చేయవలసినదిగా మా ఆహ్వాన సంఘము పక్షాన కోరుచున్నాను.

కవి పండిత పరిచయము

శ్రీ ప్రతాప వేంకటసుబ్రహ్మణ్యం, M.A.,
తేలుగు లెక్కరరు, చీరాల కాశీజి.

భువనవిజయ హనుమంతుని ప్రార్థనానంతరం సభా కార్యక్రమములో పాల్గొన వచ్చిన రసజ్ఞ సదస్యలోకానికి ఆహ్వాన సంఘం వక్షాన హృదయ పూర్వక స్వాగతం ఎలుకుచున్నాను. ఇప్పుడు కవి పండితుల వ్యక్తిగత పరిచయం వినిపిస్తాను.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలు

శ్రీ పి. జగదీశ్వరరావుగారు, M.A., LL.B., వీరు చీరాల వి. ఆర్. యస్. అండ్ వై. ఆర్. యస్. కళాశాల అధ్యక్షులు. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు సింగిక్లేటు సభ్యులు. ఆంధ్ర ఆంగ్ల భాషలలో పండితపామర రంజకంగా ఉపన్యసింపగల దక్షులు. ఆత్మవిశ్వాసము గల కార్మికహారులు. నారసమిత్రు విలువలను సమాదరించి సమీక్షించేయు సహృదయులు. విద్యార్థి హృదయమందిరాల్లో చెక్కుచెదరని ఘానాన్ని సమర్పించుకొన్న ఆదర్శ అధ్యాపకులు.

‘ఆధునిక పృథ్వీ-భారతీయ రాజ్యాంగము ‘దేశబంధు-చిత్తరంజనాదు’ మున్నగు గ్రంథముల రచయిత. అనేక సాహిత్య గ్రంథాలను పరిశీలించి చక్కని అభిప్రాయము లిచ్చిన సరసులు...

రాజబంధువు

శ్రీ పి. కృష్ణభగవాన్ గారు, M.A., వీరు పొన్నూరు శ్రీ భావనారాయణస్వామి సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు. చక్కని ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు గల పండితులు. ‘ఉపన్యాస కోకిల’ మున్నగు విరుదములను పొందిన గ్రంథికోపన్యాసకులు. కమ్మతెమ్మెరలు వీస్తుంటే గుమ్మగుమ్మన నెత్తావులు పిసాళించే మల్లెలు చల్లినట్లు పలికి శోభింపగల ఉల్లములను పల్లవింపజేసే సన్నిలితనచో విలాసులు. పలుకల్లోనే కాక రచనల్లోకూడ మాధుర్యంతో పాటు మార్గవాన్ని కూడ చవిచూపించే మనీషులు.

మ హా మ ం త్రి తి మ్మ రు సు

శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరామశర్మగారు, వీరి జన్మస్థానం కోడితాడిపట్టు, విద్యాభ్యాసం విజయనగరంలో. సర్వగురు సమాహార స్వరూపులు శ్రీ రాయడు శాస్త్రిల వారి శిష్యులు. శ్రీ కళ్యాణానంద భారతీస్వామివారు, వీరికి దీక్షా దేశికులు. వీరు మంత్ర విద్యా శ్రద్ధాళువులుకూడ.

భవనవిజయ సభాకార్యక్రమానికి శ్రీకారముచుట్టినవారు వీరే. సహ సాధిక సాహిత్య సభానిర్వహణంచేసి లలిత లలిత గీర్వాణ వాణితో తీయతీయని తెలుగు పలుకులతో యావద్భారతదేశాన్ని పులకింపజేసిన మహోపన్యాసకులు.

అదీనులై సవ్యభవ్యకావ్య సృష్టిచేసి నవరస వృష్టికురిపించి రసికలోకానికి తుష్టిని కూర్చినవారు. నవరస గంగాధరం, నాట్యవేదం, ధ్వనిసారం, కళ్యాణభారతి, ఔచిత్య విచార చర్చ మున్నగు అలంకార గ్రంథాలు రచించారు.

దర్శనాచార్య, మహోపాధ్యాయ, భారతీతీర్థ మున్నగు బిరుదులుకలిగి సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యరంగములలో అప్రభవ్యమూ అనభిగమ్యమూ అయిన ఘానాన్ని సమార్జించుకొన్నవాగు.

అధీతి బోధాచరణ ప్రచారములతో రససింధువులై రసజ్ఞులొకబంధువులై అనేక భవనవిజయ సభల్లో మహామంత్రి తిమ్మరుసుగా వ్యవహరించి లబ్ధప్రతిష్ఠులైనవారు శ్రీ శర్మగారు. ఎట్టి సన్నివేశమునైనా సరస వాక్కులతో శోభింపకు కన్నుల కట్టినట్లు పలుకు వీరి యువజ్ఞ నాన్యతస్సాధ్యము. భద్రాద్రిపై సీతారాముల కళ్యాణ సమయంలో వీరుచేసే ప్రత్యక్ష వ్యాఖ్యానం. గణనీయం.

అ ల్ల సా వి పె ద్ద న

శ్రీ నాగశ్యమగుప్రసాదరావుగారు, వీరు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ M.A., పట్టభద్రులు. గుంటూరు జె. కె. సి. కళాశాలలో ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షులు. సునిశిత మేధస్సుతో కావ్యవిమర్శ చేయగలవారు. ఆకాశవాణిలో 'రసమయి' కార్యక్రమాల్లోను పుస్తక సమీక్షల్లోను పాల్గొను సాహిత్యవ్రతులు.

వీరు తెలుగులెంక, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి రచనలపై సమగ్ర పరిశోధనంచేసి సిద్ధాంత వ్యాసాన్ని ప్రస్తావించారు. భారతీవంటి సారస్వత సంచీకల్లో అనేక సాహిత్య వ్యాసాలు ప్రస్తున్నవారు.

నంది తిమ్మన

కరుణశ్రీ బిరుదాంఛితులు శ్రీ జగద్గుణ పావయ్యశాస్త్రిగారు. వీరు కుప్పా శ్రీ ఆంజనేయశాస్త్రిగారి అంతేపానులు. హిందీభాషాకోవిదులు. ధీమంతులు. కావ్యకళా శ్రీమంతులు. గుంటూరు ఎ. సి. కాలేజిలో తెలుగు ఉపన్యాసకులు.

వీరు భారతరాజధాని ఢిల్లీలో జరిగిన జాతీయ కవితామేళనంలో పాల్గొన్నవారు. మొత్తని పదాలతో సుతిమొత్తని భావాలను సర్వజన చిత్తాకర్షకంగా చెప్పటం వీరికి పెన్నతో బెట్టిన విద్య.

వీరి జీవితాలి పలుకుల 'తెలుగు బాల' లక్ష్యపాత్రలు అమ్ముడుజోయినది. వీరి కలం, ఘంటసాల కంఠం కలిసి రసజగత్తును వశపరుచుకున్నాయి. కరుణామూర్తి బుద్ధుడు వీరి సారస్వతంలో నిలిచినవాలోకాన్ని ప్రశాదించాడు. రచనలో వీరి భావనలు విలక్షణాలు. రెండు దశాబ్దాల కాలంలో దశదాపు నలుబదియైదు ముద్రణలు పొందే ఘనత వీరి ఉపయోగ శాస్త్రానికే చెల్లించింది.

రామకృష్ణకవి

డాక్టరు బొమ్మపల్లి పురుషోత్తం, M. A., Ph. D., గారు. వీరు గుంటూరు పోస్టు గానిక్యుయేటు కేంద్రంలో ఆంధ్రాధ్యాపకులుగా నున్నారు. మధుర గంభీర కంఠ స్వనంతో సందర్భాచితంగా ఉపన్యసించి సభ్య హృదయకమలాలను వికసితజేయగల విజ్ఞులు.

ఆంధ్రవ్యాకరణ పరిశోధనగావించి తెలుగు వ్యాకరణ వికాసం రెండుసంపుటలుగా రచించి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంవారిచే డాక్టరేటు పట్టమునందిన ప్రాజ్ఞులు. వీరిప్రసంగాలకు చమత్కారం జీచిగ్గిరి.

కాళిదాసకవిత, మహాదయం, సత్యంశివసంసారసంగతి గ్రంథాలు రచించారు. సహేతుకంగా గుణదోష విమర్శచేస్తున్న సహృదయ విమర్శకులు. సరస రచనలతో గంభీరోపన్యాసాలతో పేరుగాంచినవారు. తోచిన భావాలను దాచక చెప్పేవారు వీరు.

రామరాజభూషణుడు

శ్రీ కొండవీటి వెంకటకవిగారు. వీరు సంస్కృతములోను, ఆంధ్రములోను విద్వత్కవులు. తొలుత పితృపాదులకడను, అనంతరం శ్రీ దువ్వూరి వెంకటరమణశాస్త్రి

ప్రభృతుల వద్దను విద్యాభ్యాసంచేసినవారు. రమారమి రెండు దశాబ్దాలనుండి పాన్నూరు ప్రాచ్యకళాశాలలో ఉపన్యాసకులుగా నున్నారు.

‘కవిరాజు’ బిరుదమునంది ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారిచే ‘కళాప్రపూర్ణ’ గౌరవము నందారు, నైప్రవాణీవితం రచించి పార్లమెంటులో సన్మానం పొందారు.

‘కర్నకా’! ‘హితబోధ’ దివ్యస్మృతులు, ‘రాజ్య’ మున్నగు గ్రంథాలు రచించారు. మక్కికి మక్కిగా తెలుగుచేయక తిక్కన మార్గంలో పయనించినవారు. వసుచరిత్రను వ్యాఖ్యానించుటకు పూనుకొన్న విద్వద్వర్యులు. బై బు లు ను భాషాంతరీకరణం చేసినవారు.

రాష్ట్రసౌభుత్వ అవార్డునంది కనకాభిషేక గౌరవం, గండపెండేరం పొందిన కవీంద్రులు. వివిధభువన విజయాల్లో పాల్గొని విజయ దుందుభి మ్రోగించిన సరసులు.

ధూర్జటి

(శ్రీ) వావిలాల సోమయాజులుగారు M. A., వీరు గుంటూరు హిందూ కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు. చక్కని వ్యుత్పత్తి, చిక్కని ప్రతిభగల పండితులకోవకు జెందినవారు.

నాయకురాలు, కుమార ధూర్జటి, మున్నగునవి వీరి కృతులు. మణి ప్రవాళంలాంటి వ్యాసాలు వ్రాశారు, హిందీ భాషనుండి ‘కామాయని’ గ్రంథాన్ని అనువదించారు. కళాశాల స్థాయిలో ఆంధ్రాన్ని అభ్యసించే విద్యార్థిలోకం హృదయాంతరాల్లో శాశ్వతస్థానం సంపాదించుకున్న పండితులు. మెత్తని రచనలతో బాటు మెత్తని మాటలతో ఆంధ్ర సాహిత్యోద్యానంలో చక్కని బాటలు నిర్మించినవారు.

మల్లన

(శ్రీ) బొడ్డులూరి నారాయణరావుగారు. వీరు నిడుబ్రోలు ఉన్నతపాఠశాల్లో ప్రధానాంధ్ర పండితులు. భాషసూక్ష్మతతో గద్యం పద్యం చదివి విద్యార్థిలోకంలో ఉత్సాహాన్ని జ్వలనాన్ని రేకెత్తించే ఆదర్శ అధ్యాపకులు.

వీరు సజీవ రచనచేయగల యువకవులు. శాంతిపథం, మహారథికర్ణ ప్రభృతి రచనలుచేశారు. అనేక సాహిత్య సభల్లో పాల్గొని అఖండ సన్మానగౌరవం పొందారు. నిరాడంబరులై రసవంతములైన రచనలుచేయు వీరు చక్కని భావుకులు.

రామభద్రకవి

పండిత శ్రీ ధనకుధరం వెంకటాచార్యులుగారు. వీరు సంస్కృతాంధ్ర భాషా శోధితులు. ఉత్తమకవులు. భట్ల శతకం, ఖిల్‌జీబ్రాన్ కథలు మున్నగునవి వీరి రచనలు. రామాయణాన్ని రచించినవారు.

ఆంధ్రదేశంలోని పలు సారస్వత సమావేశాల్లో పాల్గొని గౌరవం పొందిన వారు. కవిగా ఉపన్యాసకులుగా రాణించినవారు.

సూరన

(శ్రీ)మాణ్ బృందావనం రంగాచార్యులుగారు. వీరు హితమిత భాషణులు. సుకవితా భాషణులు. స్వగామిము వీర్నపాలెము పితృచరణులు స్వగ్రీయ తాండవ కృష్ణమాచార్యులుగారి కడసాహిత్యాభ్యాసం చేశారు. తెనాలి సంస్కృత కళాశాలలో 'భాషాప్రవీణ' చదివి ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారి సువర్ణపతకం పొందిన మేధావులు. వీరు పరుచూరు యార్లగడ్డ రామన్నోన్నత పాఠశాలలో ప్రధానాంధ్ర పండితులు.

వీరు విద్యార్థిదశలోనే 'మనోరమ' పత్రికా సంపాదకులై ఆధ్యాపకుల హృదయాలను చూరగొన్నారు. ఆకాశవాణి కవితాసమావేశాల్లో పాల్గొంటూ, బహువిధ సారస్వత సమావేశాలలో ప్రముఖపాత్ర నిర్వహిస్తూ పేరుగాంచినవారు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములవారు వీరి 'అన్నమాచార్య' 'దివ్యదీక్ష' ప్రచురించారు.

మురళి, పోతన, పుణ్యమూర్తులు, అప్పాజి, గుహుడు మున్నగునవి వీరి రచనలు. వీరి 'గుహుడు' కావ్యం ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తులో ప్రాచ్య భాషాపరీక్షలకు పాత్యగ్రంథంగా ఎన్నికయింది. సరిససాహిత్య సభానిర్వహణ ధూర్వహులైన వీరి గంభీర గళం ఆంధ్రజాతికే ఒకనరం.

మొల్ల

(శ్రీ)మతి ఊటుకూరి లక్ష్మీకాస్తమ్మగారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రాలలో చక్కని విద్యత్కనయితీర్మణులు. వేలవొంది సాహిత్యసభలకు అగ్రాసనాధిపత్యం వహించటమేకాక అనేక విద్యత్పరిషత్తులలో పన్నీటిజల్లు పడేవిధంగా ఉపన్యసిస్తున్న విదుషీమణులు.

'ఆంధ్రసరస్వతి' బిరుదమునంది అఖిలభారత కవిత్రుల చరిత్రను రచించిన వీరు ఆకాశవాణి కార్యక్రమాలలో అనేక సాహిత్యవసంగాలు చేశారు.

‘శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ సుప్రభాతం’ మున్నగు రచనలన్నీ చేశారు. రష్యా, జర్మనీ, చెకొస్లావేకియా మున్నగు విదేశాలు పర్యటించి వచ్చారు. అనేక సాహిత్య సభలలో సన్మానాలు అందుకొన్న వారు.

వీరు తమవంటి విదూషీమణులను తయారుచేయగలరని ఆశింపవచ్చును. ఇట్టి సరసకవయిత్రుల మనుగడ తెలుగుజాతికే గర్వకారణం.

ఇ తి శ మ్.

కవులకంటె తుహిన కర్పూర నిభకీర్తి
తెచ్చిరెవరు నీకు తెలుగుతల్లి
సాహితీ తరంగ సంగీత రసధుని
దేశభాషలందు తెలుగు తన్మ.

పరీధావి మకర సంక్రాంతి

భువన విజయ మహాసభ — 14-1-73

విడుదలచేసిన ప్రతిభ: 1. రామకృష్ణకవి: డా॥ దొడ్డనగరి వుత్తరాధికారి 2. రామరాజుగారు: 'కళాభివృద్ధి' శ్రీ కొండవీటి వెంకటకవి 3. రామభద్రకవి: 'పండిత' శ్రీ ధనవర్ధరం వెంకటాచార్యులు 4. కె.దేవ: శ్రీ నాగళ్ళ గురుప్రసాదరావు 5. మొల్ల: 'అంధ్ర సరస్వతి' శ్రీమతి ఊజుకూరి లక్ష్మీకావ్యమ్మ 6. రాజబంధువు: శ్రీ కె. కృష్ణభట్లవాసలు 7. శ్రీకృష్ణభట్లరావు 8. తిమ్మన: 'దర్శనాచార్య' బిహ్వశ్రీ జమ్మలమజ్జక మాధవరామకర్క 9. తిమ్మన: 'కరుణశ్రీ' శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి 10. భూకృష్ణ: శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు 11. మల్ల: శ్రీ దొడ్డలూరి నారాయణరావు 12. సూరన: శ్రీహన్ బృందావనం రంగాచార్యులు 13. రాజనర్తకలు: చి॥ గొడవ రి సుధ అండ్ వి. రమ, బాపట్ల.

విల్పస్థులు: 1. శ్రీ కంఠంపెట్టు మధుసూదనరావు (అధ్యక్షులు) 2. శ్రీ కోటంరాజు సత్యనారాయణకర్క (కార్యదర్శి) 3. శ్రీ ఊజుకూరి గోపాలరావు (ఇనకంటాపు అవీనకు) 4. శ్రీ తిమ్మలూరి కమలామయ్య 5. శ్రీ కె. లక్ష్మీనారాయణకర్క (కరస్పాండెంటు).

భు వ న వి జ య ము

[సర్వాంగ సుందరంగా సమశిఖితమైయున్న శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి భువనవిజయ సభలో - మహామాత్యులు తిమ్మరుసుగారు ప్రవేశించారు.]

(స్వాగత పద్యము)

వైతాళిక :

అడచేరంగదపయ్య : తిమ్మరుసుమాత్యా : సింహపీఠమ్ము నీ
పరివన్మధ్యమండుగూర్చె విలుధ్రవాతమ్ము నీరాకకై
పరిపూతాత్ములు నట్టులీపురజనుల్ భావమ్ములుస్సొంగగా
జీరపుణ్యమ్ముగనెంచి నిల్చిరిట గాంక్షింపంగ వీడ్వన్మడలే :

తిమ్మరుసు :- (సదస్యులనుద్దేశించి)

సదస్యా : మహానయం సంతోష సమ
యః యత్ సహృదయానాం అత్ర
సమావేశః సమజని.

ఈ విద్యానగరంలో - విజయనగరంలో ఆంధ్ర సామ్రాజ్య మహావైభవం గల్గిన యీ ప్రాంతంలో - మీరంతా యిక్కడ సమావేశంకావడం; రాయలవారి అభి నందనం మీ పరమార్థంగా భావించియే.

మాధన విద్యారణ్యులరహస్య స్థలమైన యీ విద్యానగరం - హరిహరరాయల బుక్కరాయల శక్తిభక్తి యుక్తిఫలమైన మహావిద్యానగరం. ఈవిద్యానగరం శ్రీ విద్యా నగరం.

విద్యారణ్యులు; శ్రీ విద్యా ఉపాసనం చేశారు. శ్రీ చక్రప్రతిష్ఠచేసిన వారు. మాధన విద్యారణ్య సోదరుడు సాయణుడు వేదభాష్యమును - ఈ నగరముననే ప్రవేశన మొనరించెను. ఇదొక విధమైన సాంస్కృతిక విద్యాప్రకాశ నగరం. భారతీయ సంస్కృతికి రక్షాకేంద్రమైన మహానగరం. శ్రీనాథ ప్రతిభా సామ్రాజ్యం నేటికీ యీ పట్టణంలో వెలసి ఉన్నది.

సారస్వత సమైక్య సంధాన సమర్థమైన యీ విద్యానగరం - దేశ విదేశముల వారందరికి చక్కని పరిస్పందనం సంపాదించగలది.

(శ్రీ)కృష్ణదేవరాయల యశః ప్రతిసానం అయినది. ఈ మహానగరం -

ఈ మంటపం భువనవిజయ సభామంటపం. శైలయూత్రలో విజయం సంపాదించి ఆచిహ్నంగా ఈ భువనవిజయ సభామంటపం నిర్మితమైనది. ఇది సారస్వత విజయ చిహ్నముగ వెలసినది. ఇట్టిది భువనవిజయ సభాభవన భువనేశ్వరము. (స్త్రీ) స చ న పాప్రమాణ్యమున నాగమనాయకుడు అనాయకుడు కాగ, స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించుకొనగ- విశ్వనాథనాయక విక్రమమును ప్రదర్శింపజేసి రాయలవారు సర్వవిజయము సాధించి ఈ భువనవిజయ భవనమునకు వైభవమును ప్రకటించినారు. సారస్వత విజయసిద్ధి ఈ నగరములోనున్నది. రాయల నీతి, శక్తి, సాహిత్య ప్రతిష్ఠలందున్నవి.

భువనవిజయ సభాభవనములో సమృద్ధయ తత్వమునకు ప్రకాశము న్నది. ప్రాతిపదిక నసంతసమయములో భువన సర్వతము గుర్తించినవారు. హేమంత సంక్రాంతిని నవసంక్రాంతినిచేసినారు. అష్టదిగ్గజ ప్రతిష్ఠితమైన సభాభవనము - అష్టదిగ్గజ వ్యాప్తికలదైనది. ఈ భవనరక్ష సర్వభువనరక్ష. ఇచటి దిగ్గజ ప్రతిభులైన కవులు కవితాసవితులు. అరుగో విచ్చేయుచున్నారు. వారే మహాకవి పెద్దన్నగారు. వైతాళికులు వారికి స్వాగత వాక్యాలు పలుకాలి.

వైతాళిక :

దయచేయంగదవయ్య : పెద్దన కవీంద్రా : ఆంధ్రగీర్వాణ వా
జ్ఞయ సంబంధ, మహాప్రబంధ రచనాచాతుర్యధుర్య : మనా
దయగాదా కమనీయకావ్య మధురద్రాక్షగుళువృష్టులన్
నయనంపన్న : మహాకవిప్రపర : ప్రజ్ఞావాద్వి : వీద్యవృత్తి :

అమ్మాయిలూ ! పెద్దన్నగారికి పుష్పం; గంధం, మాల, తాంబూలం అంది వ్వండి. పెద్దన్నగారు మీరిటు దయచేయాలి.

పుత్రమెరుంగులు, పసరుపూస బెడంగులు చూపునట్టి వాకైతలు కైతలు కాదనగల కవితాపితామహుడు. ఆ పితామహుడు విశ్వసృష్ట, ఈ పితామహుడు కావ్య సృష్ట. పెద్దన్న హితుడు, చతురవచోఽధి, నానావిధ పురాణధర్మ మర్మజ్ఞుడు. ఆంధ్ర భోజుడైన రాయల శృంగార ప్రకాశభావుడు. విప్లవాంతర సమయంలో యోగ్యమైన వ్యవస్థ నేర్పరచినవారు. స్వారోచిషమును సంభవ వైభవవిధాత. ధర్మశృంగారం, అర్థ శృంగారం, కామశృంగారం, మోక్షశృంగారం సర్వవిధాల నిరూపణంచేసిన మహాకవి. రాయలవారి ధర్మవైభవానికి వారు వ్యాఖ్యాత. అసాధారణ ప్రబంధ ప్రబంధ.

అరుగో నంది తిమ్మన్న ! అరుగో ముక్కు తిమ్మన్న ! వైతాళికా ! నంది తిమ్మన్నగారికి స్వాగతము పలుకు.

వైతాళిక :

దయచేయంగదవయ్య తిమ్మన కవీంద్రా : నీవచోవైఖరిన్
గయసేయంగదవయ్య : రాయల సభాగారమ్ము, సత్కావళు
ప్రియ శృంగార రసార్ధప్రపంజర వవశ్రీ పారిజాతమ్ములన్
దయసేయంగదవయ్య : చూచు మకరందవృంద బృందావనా :

ఆయనశివజ్యోతి. అంతరంగ కవితావిలాసుడు. అంతఃపుర కవితా శ్రీవిలాసుడు. మధురమంజుల సుకుమారసుభగనచ స్తనస్త్వి. పారిజాత పరిమల ప్రసారదక్షుడు వీర శృంగార రచనాప్రాధుడు. దాంపత్య ధర్మప్రతిష్ఠాపనకు పురోహితుడు. పుణ్యకవిత ప్రభానమున పుణ్యజనభాన పరిసరసమాపాదించు మహాకవి. ఉమామహేశ్వరులు, ఆదిత్యేశ్వరులు, శచీపురందరులు పుణ్యకవిత మాచరించి వైభవమియ్యగా దివినున్న వైభవమను భువికి తెచ్చిన మహామనీషి. జలజాతాసన వాసవాది సురపూజా భాజన మైన కాన్యమునకు కవయిత. పారిజాతా పహరణమున ముక్కుకలవారలకు పరిమలము ప్రసాదించిన పసన్నకవి. ప్రతిపాద్యసముచితముగ కవితా ప్రబంధమిచ్చిన పారిజాత కవీ ! దయచేయండి ! జాలికలూ ! నంది తిమ్మన్నగారికి గంధపుష్పార్చనం జరపండి !

అరుగో అయ్యలరాజు రామభద్రకవి ! వైతాళికా ! ఏది నీచవనం !

వైతాళిక

దయసేయంగదె : రామభద్రకవీంద్రా : జానకిహనసా
శ్రయ శృంగార రసాపతారమగు శ్రీరామున్ ప్రశంసింపుమా !
జయమా కానకకన్న సంకతికి, శ్రీసాధ్గుణ్య సంభావితో
దయ : రామాభ్యుదయ ప్రబంధకలనాతాత్పర్య భవ్యాత్మతీ :

అయ్యలరాజు రామభద్రకవి. కవితాభ్యుదయ సంపన్నమయిన రామాభ్యుదయ కాన్యమిచ్చినకవి. ప్రకరణైకదేశరమ్యత్వమున ప్రబంధ రమ్యతను ప్రదర్శించి శ్లేషఘటనమున భావఘటనమిచ్చి సుందరరచనా వైభవముతో మానూమత్కాండ మిచ్చినకవి. పురుషార్థఘటనము కవితా సంఘటనము సమరసముచేసి వ్యుత్పత్తిని ప్రీతిని అందించి ప్రబంధ పరిపాకమిచ్చిన ప్రౌఢకవి. రామసరబిహృమును కాన్యగర్భమున నిబంధించి సర్వోపాస్య మొనరించినవాడు. శాంతమఖ్యమైన తన ప్రబంధమునందు

మోక్షప్రధానమయిన తన గ్రంథమునందు, రామనాయకమయిన తన కావ్యమునందు సర్వరస సంబంధమును, సర్వపురుషార్థబంధమును నాయక ప్రతినాయక అనునాయక గంధమును కలియగలిపి అసాధారణ దివ్యప్రబంధమును రచించిన మహాప్రబంధ, రఘువంశచ్ఛాయలుచూచి పవరసేనుని సేతబంధముచూచి సహారదానుని జానకీ హరణముచూచి తన కావ్యము తులతూచి, సరిచూచి, శివజీవ్య కావ్యమగునట్లుగా నిర్మించిన భవ్యకవి, భద్రకవి, రామభద్రకవి. రామభద్రకవి! మీకావ్య ప్రశస్తికి ప్రశస్తకవితచాలు. శృంగార ప్రసక్తి అక్కరలేదు. లోకమేల గుర్తింపదు? గుర్తుకల వారు గుర్తింతురు. దయచేయంగదనయ్య! రామభద్రకవి! అమ్మాయిలూ! మీరు కవిపూజ యొనర్చుడు. ఇటు దయచేయుడు.

అరుగో ధూర్జటి కవీశ్వరులు ! వైతాళికా ! నీవు కంఠం విప్పాలి !

వైతాళిక :

దయచేయంగదవయ్య ధూర్జటి కవీంద్రా : వైవ సిద్ధాంత ని

ర్ణయ విష్ణుశమహావిహాయన విహారా : కాళహస్తీకర్తా

క్రయ మాహాత్మ్య కదావిధానరమణీ బింబధరా స్వాదనో

దయమాధుర్య! మనోజ్ఞకావ్యపటన ధారాళ హేరాళపీ :

అతడు ధూర్జటి కవి. శ్రీ చక్రార్చనమున, (శ్రీ) విద్యావిలాసమున, శ్రీదేవీ వరివస్యా విశేషమున విశేషము సంపాదించిన విశిష్టకవి. క్షేత్రీదేవ, తీర్థ నామరస్యము కూర్చిన సమరస కవి. (శ్రీ)లకు, కాళములకు, హస్తలకు శివపారమ్యమిచ్చి, పావర తిన్నని సాదరనిష్ఠనుచూపి, ద్విజాదుల పారమ్యము నిర్దేశించి కవితాపారమ్యమును ప్రదర్శించిన కవితాధూర్వహుడు ధూర్జటికవి. సాహంకార సత్కారకవికి, నిరహంకారతను సంపాదించుచేసిన కవీనాంకవి. కన్యాద్వయమును బ్రహ్మవాదినగా, బ్రహ్మచారిణిగా మలచిన మూల్యకవి. శైవసన్మనుచూపి మంత్రీమహత్తను ప్రదర్శించి, అద్దరిమేలు, యిద్దరికీడు లేని రచననిచ్చి ఆదర్శప్రాయుడైనకవి. సరస్వతీపుత్రుల దుర్గతి, నశిష్ట విశిష్టత, బ్రహ్మ వరాయణత, లోపాముద్రా అగస్త్యుల నిష్ఠ, బ్రహ్మ సరస్వతీ సంభాసనము, ప్రదర్శించి, శివదర్శనమున దర్శనసంపత్తిని కల్గుటను కల్పించినకవి. సర్వకథకు ఏకార్థ సమన్వయమా సంపాదించిన పరమార్థవిమడు. అతులిత మాధురీమహిమ ధూర్జటిపలుకులకు ఏలకలిగెనో! అనుసందేహము లేకుండునట్లు స్వకీయతేజః పరిస్ఫురణముతో ధూర్జటి విచ్చేయుచున్నాడు. కన్యాద్వయా ! ఆ శివదేవుని అర్చింతురుకదా:-

అరుగో రామరాజభూషణకవి ! వైతాళికా ! ఏదీ నీసూక్తి వినిపించు !

వైతాళిక :

దయచేయంగదె : భట్టుమూర్తి కవిదండ్రా : క్షేపకావ్య క్రియా
జయభేరి రవలాగ రంజిత కథాసామ్రాజ్య దుర్యా : రసా
శ్రయమానీగిరిరాచమరియొడిలో సంగీత సాహిత్యమూర్
లయకాళంబుల, రాగమాలికల నాలాపించు లీలాగతిన్.

ఈతడుకవి. ఈతడు భూషణకవి. రాజభూషణకవి, రామరాజ భూషణకవి. కవియైన
కవి. మూర్తమయిన కవి. ఈతడు మూర్తికవి. చతుర్విధ కవి తా నిపుణుడై సరస్వతీదేవి
సన్నిధిలో రెండుకడవల పాలుత్రాగి సంగీత సాహిత్య సామరస్యము సంధానించుకొనిన
సరసవిరస కవి. వీణావాదనాను కూలములైన పద్మరచనము తొనరించి మంజువాణీ విలాస
సంపదలు పదపదమనకూర్చి శ్రుతిమనోరమ్యములైన కవితలుచెప్పిన ప్రౌఢసుందరకవి.
వనీవిహారములో, పుష్పాపవయములో, జలకేళిలో, కామచేప పూజలో నానావిధము
లైన ప్రకరణ సన్నివేశములలో రమ్యతను, రస్యతను, నిబిడ మొనర్చిన విలక్షణ విశిష్టకవి.
సముచిత వీరభావోత్తేజసము నాయకునకుచూపి సమజ్జ్వల శృంగార భూపారమ్యత,
రమ్యరమణులకు సరూపించి కావ్యశాస్త్రీయ విశేషములను కలియకలిపినకవి. ఈతడే
సరసభూపాలీయ లక్షణము రచించెనట. తన వసుచరిత్రలో లక్ష్యవిశిష్టత విశిష్టముగా
నున్నది. అయత్న సిద్ధమైన క్లేపఘటనావటుత్వము, శాస్త్రీయములైన నానావిశేషముల
వ్యుత్పాదకాంక్షముల సంఘటనము విశిష్టత సంపాదించునట్లుగా విలక్షణ ప్రబంధము
నిర్మించిన కవి. హరిశ్చంద్రుని, నలుని భిన్న కాలమువారిని ఒక ఉపాఖ్యానములో నిబం
ధించు నేర్పు, కూర్పు, చేర్పుకలిగిన భూషణకవి. అచేతనములకు చేతనత్వము సంపాదించి
సజీవ కావ్యమును నిర్మించెను. అచేతనములను చేతనములకుపయోగించునట్లు చేయువారు
కలరు. అచేతనములకు చేతనములుపకరించునట్లు చేయుటలో చేయితిరిగిన కవిభూషణ
కవి. రాజభూషణకవి మీరు కావ్యమెప్పుడో రచించితిరి. ఇప్పుట్ల వ్యాఖ్యానముగూడ
రచించినచో బాగుండునని లోకము తలచుచున్నది. వైతాళికా ! వారికి స్వాగతము
వలుకువ్వు. అమ్మాయిలూ ! మీరు గిరికలనలెనున్నారై పూజింపుడు.

అరుగో మా మాదయ్యగారి మల్లన్న, మల్లన్న మాకు సంబంధించిన వ్యక్తి.
దూరపు చుట్టము కావలె. వైతాళికా ! ఏది మా మల్లన్నకు స్వాగతము సలుకుము.

వైతాళిక :

ప్రజచేరిత శబ్దగౌరవమునర్థ మ్మూర్తయద్యాపిలన్
నిజకావ్యంబున సూక్ష్మకల్పనల విర్దిత ప్రభావంబునన్
భజనియంబుగ గూర్చితేవు. సుకవీంధ్రస్తుత్యతంతెందితేః
శిష్యుం చేయగదయ్య; మల్లన కవీ! విత్తానవరాన్నిధీ!

ఈ పరిష్కృపు నేమనిచెప్పదును? రాజశేఖర విలాసము రచించెను. బాగు భట్టారకుని కాదంబరిలోని చిలుకను తాను తెచ్చుకొని చిలుకపలుకులు పలుకక శుకా లాప మొనరించెను. బాకానాక రాజశేఖర శుకమై నిరూపణజేసినాడు. నాగరికమైన సంస్కృతి, ఆరణ్యకమైన సంస్కృతి, ఆసుర సంస్కృతి, అప్పర సంస్కృతి, సర్వసంస్కృతులు దేవీచరణ సంస్కృతి వాసితిములై నప్పడే సంస్కృతి యనదగిన సంస్కృతి కలుగునని సంస్కృత హృదయులనుండి మానుండి గ్రహించిన సంస్కృత హృదయుడగు మల్లన్న కల్యాణ కవితలు రచించినాడు. తెలుగునాట కల్యాణ విలాస సంపదలుండు రీతిని పద్యకవితానుందరముగా కల్యాణ పద్యలో ప్రవేశపెట్టినాడు. దేవీ అనుగ్రహముపొంది విభిన్నస్వభావులు ఏకలక్ష్మ్యము అను సంధానించుట మన మల్లన్న కావ్యములోనున్నది. మల్లన్న! నీ విఱురుమ్ము. పిల్లలూ! మల్లన్నకు మల్లెపూలతో అర్చనలు కావింపుడు.

అరుగో తెనాలి రామకృష్ణకవి! వై తాళికా! నీ విప్పుడు కంఠము ఎత్తాలి.

వె తాళిక:

దయచేయంగదె: రామకృష్ణ కవితంద్రా: పాండురంగప్రియా
శ్రీయ, భాగ్యోదయ: పథ్యలోకసుమనస్సంగః పికారామ: నీ
నయగారంబుల పౌర్ణికి గలిపి విన్నాణంబు జూపింపుమా:
రయమారన్ చనుదెంచుచో విగమశర్మన్ సుంత కన్నుంపుమా:

లోకమువాడలలో, వీధులలో, కథలుచెప్పి నవ్వించిన రామలింగని విన్నది. తనపేరు పలికినచో ఏడు కథలు చెప్పుకొన్న కాని! నేమారకొనను అని రామలింగడేమో! అనినట్లు లోకమనుకొనుచున్నది. తెనాలిపేరు చూచి ఆ రామలింగడే యింతటివాడై రామకృష్ణకవియైనాడని లోకమను కొనవచ్చును. ఆ మాటకేమి? తెనాలి రామకృష్ణ కవి పలుకుదనముగల పలుకులు పలుకు కవితెల్లజుడు. పాండురంగ మాహాత్మ్యము రచించి; ఘటికాచల మాహాత్మ్యము కూర్చి యింక నింకనూ కూర్చి అంతటా కవితా మాహాత్మ్యమును నిరూపించిన కవి. తీర్థక్షేత్రదేవతలకు ఏకస్థలముచూపి కావ్యమును మహిమాన్వితముగా నొనరించిన కవి. పాపపరిహారకమైన కావ్యముగ, పుణ్యసంపాదక మైన కావ్యముగ, రసమహత్తరమైన కావ్యముగ, పురుషార్థ ప్రతిపాదక కావ్యముగ పాండురంగ మాహాత్మ్యమును చెప్పించు కవితా మహత్త్వము నిరూపించినాడు. నానావిధము లగు కథలకు ఏకవిధ సమన్వయమును చూపి విప్రీక్షిత కేళిమూకు కేళిబంధమును కూర్చి నాడు. గార్హస్థ్య ధర్మప్రశస్తి తన గ్రంథమున ముఖ్యముగా నుండునట్లు నిరూపించియు రస్యరసరమణీయత యుండునట్లు కూర్చిన రామకృష్ణకవి! దయచేయంగదవయ్య!

అరుగో మా పింగళి సూరనార్యకవి ! వైతాళికా ! నీవు అందుకో !
ఊ ! ఊ !!

వైతాళిక :

దయసేయంగదవయ్య ! సూరనకవింబ్రా ! నీకళాపూర్ణతల్
జయపెట్టగొ జగమెల్ల సీమకదితా శాలినతల్, చూడవీ
ప్రియముల్, నీకలదాడిటి నవనవశ్రీరేఖ వాగీశ్వరీ
సయినాడోపకరములయ్యెనుగదన్న ! కీర్తిహస్తార్తిరో.

మా సూరిన వయసులో చిన్నవాడు, గడుసులో గొప్పవాడు. వ్యర్థముకాని పదసంధానముతో ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించినాడు. సర్వకళాపూర్ణమగు కళాపూర్ణోదయ కావ్యమును రచించినాడు. ప్రబంధ పరిపాకముగల ప్రభావతీ ప్రబంధము రచించినాడు. కాశ్మీరమునుండి కేరళమునరకుల విశిష్ట సంస్కృతులను తన విశిష్టకావ్యములో నిరూపించినాడు. సరస్వతీ చతుర్ముఖుల దివ్యభవ్యశృంగారమును వాగర్థ సామరస్య సంభవముగా సంభావించి, లోకశృంగారముగా నిరూపించినాడు. వాగర్థములలో నిగూహితమైయున్న శృంగారము సరస్వతీ చతుర్ముఖములో కొంతగా విస్తృతమై భూలోక శృంగారమున అంతటా ప్రస్తృతమగుట పింగళి గుర్తించినాడు. అంకురితమై ద్విప్రతిభితమై, వల్లవిరతమై, కోరణితమై, పుష్పితమై ఫలితమగు శృంగారము, పింగళికావ్యములో శృంగారదర్శనమైనది. దివాభోగములు, వనీభోగములు, సరోభోగములు, విమానభోగములు, స్థలీభోగములు, ఇట్లెన్నిభోగములున్నను, వానిలో భోగపరమార్థతలేకుండుటను నూచించి, భోగమన్న భోగము మధుర లాలసాత్మకమని, కళాసృష్టార్థమని తన కావ్యములో నూచించినాడు. సర్వవిశేషములు దేవీసన్నిధి విహారములు అని పింగళి నూచించినాడు. సర్వదేశకవీ ! సర్వకాలకవీ ! నీవలె విశిష్టులు కళాసృష్టార్థులగుదురు. కళాపూర్ణులేని అగుదురు. నీవిటు విచ్ఛేయము. నీవు సుగాతుడవు. నీవు శాలీనుడవు నీవిటు విచ్ఛేయము. కన్యకలూ ! పూజింపుడు.

అదిగో శ్రీ సౌభాగ్యవతి, కుంకుమ శోభితమొల్ల కవయిత్రి ! వైతాళికా !
ఆ కవయిత్రికి స్వాగతమందించుము.

వైతాళిక :

సయనంపన్న ! చునోజ్జరామకథలో నవ్యప్రథా వైభవో
దయముగొ నల్పిన చామరావ్య రచనాతత్త్వము దోషింపగన్
దయచేయంగదవయ్య ! మొల్ల ! కవితాధర్మ ప్రఫుల్లా ! జితేం
ద్రియ కేజోబలపూర్ణ ! అంద్రకవయిత్రి లోకమాణిక్యమా!

తాను రామాయణ పారాయణ పరాయణ హృదయముతో రామాయణము వ్రాసినది, తనపేరిట అది మొల్లరామాయణమైనది. ఓయమ్మా! నీవేంథ ధన్య వమ్మా! ఆరామాయణము జీవాయనము. అది లోకాయనము. సర్వపాణులకు అది పరాయణము. రామాయణమనుటేకాని అది సీతాచూఢృతింపుహత్. సీతాదేవీ విశిష్ట నిరూపణమునకై యోగ్యమైన సీతాచిత్ర సవిత్రీచరిత్రను ఈ మొల్లమ్మ - పిల్లలను కన్నమ్మ బాగా భావించి పూజించి అందరికీ అందించినది. మహాకవయిత్రీ! కవితా సావిత్రీ! రావమ్మా! అమ్మాయిలూ! మొల్లకవయిత్రీకి పూజలుచేయండి.

అవిగో వాద్యఘోషలు, తూర్వారావములు, జయజయ ధ్వానములు విని పిస్తున్నాయి. మంగళవాయిద్యములు మారుమోగుతున్నాయి. వైతాళికా! ఇక ఇప్పుడు అందరి హృదయాలలోకూడ మహాప్రభువులైన శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి శుభాగమనకాంక్ష కనిపిస్తున్నది. ఏవీ! సీకైవారాలు విడిపించు.

వైతాళిక

జయ : జయ : దేశమార్గకవి సంఘసమర్పిత దివ్యరావుకా!
జయ : జయ : నాగమాందికరసాధవ : వీరనృసింహపుత్రకా!
జయ : జయ : వేంకటేశ్వరల సచ్చరణాభిమరంద వింశరా!
జయము జయమ్మగున్ శతవసంత చిరాయువగున్ మహాదయా :

దొరలుండ్రెగ్గడలచ్చదిగ్గజ కవీంద్రుల్, బంధుమిత్రుల్, గురుల్
స్థిరచిత్తుల్ చయచేసినారలుగదా : శ్రీమజ్జయభాగ్య మహా
వరిషత్ సీమకుమీడు, దర్శన మహాధాన్యముకై వేడ్కతో
అరుదేరంగదె, కృష్ణరాయ ధరణీకా : రాజకంఠిరవా ! :

శ్రీకృష్ణదేవరాయప్రభువులు విచ్చేస్తున్నారు. నేడు వారు రాజబంధువుతో గూడ దయసేస్తున్నారు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు రాజకంఠిరవుడు, ప్రజ్ఞా వికాసభక్తి సామరస్యము కలవారు. ఆముక్తమాల్యదా ప్రబంధమును రచించి, దివ్యప్రబంధయుగాన్య లను దర్శింపజేసినారు. దాన్యభక్తి, రాజనభక్తి, కర్మభక్తి, జ్ఞానభక్తి, సామరభక్తి మధురభక్తితో రంగరించి నిరూపించినారు. వైష్ణవ ధర్మతత్త్వమునకు ప్రభువులు వ్యాఖ్యాతలు. దావిడదేశంలోగల ఆళ్వారుల భక్తిసంప్రదాయాన్ని భాగవతభక్తి సంప్రదాయాన్ని సమన్వయించిన న్యక్తి - శ్రీమూన్ శ్రీకృష్ణదేవరాయలువారు. ఆయన ఆంధ్రభోజ ప్రతిభుడు. ధారాభోజుడు రచించిన శృంగార ప్రకాశ గ్రంథమును

బాగా భావనంచేసి తల్లక్షణ సమన్వయమునకై మాకు నూచనలిచ్చినారు. ప్రబంధాక్షర చతుష్పత్తితో ప్రబంధ సమన్వయ మొనరింపవలెనని శ్రీవారి సూచనము. ఆకార్యము అన్యదాయ త్రమైయున్నది. ఈ మహాకవుల కావ్యములలో శృంగార ప్రకాశలక్షణ సంబంధ మెంతగనున్నదో! నిరూపింపవలెనని ప్రభువుల సంకల్పము. మా సంకల్పము కూడా!

అదిగో జనకోలాహలము. రాయలవారు విచ్చేస్తున్నారు. మహాకవులందరూ రాయలవారికి స్వాగతమియవలెను. అమ్మాయిలూ! పుష్పార్చనం, గంధం, మాల, మీరంతా సిద్ధంగా ఉండండి.

(రాయలవారు సభాస్థలము నలంకరిస్తారు. అందరూ సవినయంగాలేచి స్వాగత మర్పాదలు అర్పిస్తారు. రాజవింధువుతోసహా రాయలవారు మణిమయ సింహాసనాన్ని అధిష్టిస్తారు.)

మహామంత్రి :- కృష్ణరాయప్రభూ! తామీనాడు రాజకీయాన్ని బాగ్రత్తగా సర్దుకొని సారస్వత సుధామధురమైన యీ భువనవిజయ స భా ణ్ణా న ము న కు విచ్చేశారు.

ప్రభూ! మనకవీశ్వరులందరూ ఆ సా ధా ర ణ ప్రతిభావైశిష్ట్యముగలవారు. సోత్సాహాకరమైన వృత్తరచనతో ప్రబంధాలను సంతరించినవారు. నానావిధ కవితా రహస్య సంపాదనము బాగాచేసినవారు. వారంతా నేడు సారస్వత గోష్ఠికి సమాహూ తులై దయచేశారు.

ఈ శుభసందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రభూ! తామేదో! పలుకదలచినట్లు న్నారు. చాలా బాగుంది. మీఅభిభాషణము సెలవివ్వండి.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు:- పం పా వి రూ పా క్ష స్వా మి వారి దయవలనను, సంకల్ప సిద్ధులు, తపోధనులు అయిన విద్యారణ్యులవారి దీక్షనలనను, హరిహరరాయ బుక్కరాయల శౌర్యసాహస విశేషములనలనను, ప్రౌఢదేవరాయల సర్వజన రంజక పరిపాలనా దక్షతనలనను, ప్రత్యేకించి అప్పాజీ వారి కరుణాకటాక్షమువలనను, విద్యానగర సామ్రాజ్య వైభవము - యితగా విశిష్టతను సంతరించుకొన్నది.

వీరగజపతులను గెల్చినా, భామిసీనులైనను, కొండపల్లి, కొండవీడు, ఉమ్మత్తూరు, రాజలనోడించినా, అందుకు అప్పాజీ మేధాబలం, ప్రజలందరి ప్రభుభక్తి పరాయణత మాధుజ బలానికి తోడ్పడినాయి.

వైగా మాప్రిజలు రసజ్ఞులు. సంస్కృతీపరులు. సరస సారస్వత ప్రియులు
గానడం మాకెంతో గర్వకారణం. అల్లసాని పెద్దనవంటి అప్రదిగ్గజకవులు మాసభ నలంక
రించియుండటం మాకు మహాభాగ్యము.

అప్పాజీ! యిక్కడికి చేరిన యీమహాకవీంద్రులచే సారస్వతగోష్ఠి జరిపించి,
మాప్రజలకానందము కలిగింపగోరుచున్నాము. రసజ్ఞ సదస్యులందరికీ మా అభివాదములు
(రాయల ప్రసంగనంతరము)

మహామంత్రి:- బాగున్నది. చాలసంతోషము. సహృదయంతో, సారస్వతహృదయంతో
సరసహృదయంతో మాప్రిభువులు అభిభాషించారు. కవిబ్రహ్మలందరికీ ఒకవిన్నపము.
రాజనారాయణుడిచ్చటనున్నాడు. వారికాంతాపూరణము ప్రస్తుతము ఆచరణీయము,
మేము పరమేశ్వరభావులము. ఈవిధముగా సూచింతుము. ఈకృష్ణజేవుడు రాజనీతిని,
లోకనీతిని, కావ్యనీతిని సర్వరీతిని గుర్తించిన రసికప్రభువు. మీకావ్యములలో యీ
అంశము నిగూఢముగా సూచితమైనది. ఈతడు సాహిత్య సర్వస్వ రహస్యవేత్త. ఈ
సభలో సర్వము స్వయముగా గుర్తింపగలడు. ఇతరుల సభలలోవలె ఇచట అర్థవివర
ణము అవసరముకాదు. రస్యరసభరిత హృదయకుంభులైన మీరు శబ్దార్థదాంపత్య పరి
స్పంద సుందరముగ రాజచూడామణి వైభవాన్ని ముందు మీరంతా అభినందించగోరు
చున్నాను. కవితా శితామహులైన పెద్దన్నగారు ఏదీ మీ అభినందన.

పెద్దన్న:- కర్ణాటాండ్ర మహాప్రపుణ్య పరిపాకస్ఫీరకాకార : దు

గ్ధాకోరాశి మతాదినాథ పవనద్యారాధనాప్రాప్త వి

స్తోత్రప్రాథవ ! సాహితీ సమరథాత్రి సార్వభౌమా : యశ

స్వీర్ణద్యాస్తోతవిశ్వ : రాజపరమేశా : కృష్ణరాయాధిపా :

మహామంత్రి:- కవితా శితామహుల అభివాదనం విన్నతరువాత రాజాస్థానమునందలి నర్తకీ
మణుల పూజానర్తనం, స్వాగతనర్తనం, దర్శించడం మా అభిమతం. రాజ
నర్తకీ ! ఇది నీకు సమయం. ఆరంభింపవచ్చును.

(రాజనర్తకం నృత్యప్రాచంభం)

వి నా య క ప్రా ర్థ న

(ఆదితాళం)

తాధిగిధిగితా, ధిత్తిత్తై, ధిత్తై ధత్తరి, ధత్తత్తాహం.

ధత్తానుతకిణ, కిణతోం గడివతోం, తధిగిత, తధిగిత, తధిగిత.

తాండవనృత్యకారి గజానన
ధిమికిట, ధిమికిట తాళమృదంగ
బ్రహ్మతాళ ధరిగజానన ||తాం||
తేజ సత్కీటి సురగణధాటి
వందేశివగౌరీ గజానన ||తాం||

పూ జా నృ త్య ము

ఆభినయం:-

గ్లో|| అంగికం భువనం యన్య
చాచికం సర్వవాఙ్మయమ్ ।
అహర్కం పస్తాచారాలది
తస్మిన్సాత్మికం జేవమ్ ॥

నృత్యగీతము:-

నాహృదయపీఠిపై నాట్యమాడేదేవ

(ఖండగతి)

నాగభూషణవేగ నన్నేలుకోరా!

ప్రకృతిలోపల పరంజ్యోతివై విలసిల్లు
ప్రళయతాండవమూర్తి ఫాలనేత్రా! ||నా||

నీనాట్యజ్యోతియే నిఖిల లోకాలలో...

నిండుపూర్ణమివోలె నిండియుండె! ||నా||

పరమేశ్వరా! నీకు ప్రణతులివిగోవయ్య

దీవింపుమా! మమ్ము దివ్యప్రభావా! ||నా||

స మా ప్తి.

మహామంత్రి:- ఇక తదితరకవుల అభినందన పరంపర ప్రారంభంకావాలి. తిమ్మనకవిగారూ! యిప్పుడు మీరు ప్రభువులను అభినందించండి.

తిమ్మనకవి:- జయ జయోద్ధభోజ ! జయ జయోద్ధ బిడోజ !
జయ జయార్థి సార్థసార భూజ !
విజయమోద్ధ మంత్రివిష్ణు తిమ్మరుసుకు,
విజయమగుత భువనవిజయ సభకు.

ఇచ్చెడుదాతవంచు స్తుతియింతురు; నిక్కపుదాత వైస + తొ
మ్మిచ్చితివా? పరాంగనకేమిటిదాతవు ! వీరుడంచు వా
కుచ్చుదురత్తె; పాపమునకున్ భయమందుదు : వీరభావ మిం
కెచ్చుట ! కృష్ణరాయ జగదీశ్వర ! విశ్వగిరామధీశ్వరా !
+ పాతాంతరము :- వెన్నిచ్చితివా విరోధులకు :

(“ నెఖాస్ ”- రాయలవారి ప్రశంస సభాముఖంగానే వినిపించింది)

మహామంత్రి:- ప్రభువులచిత్తాన్ని మా తిమ్మన్నగారి అభినందన సర్వదా సంతృప్తి పరుస్తూనేయుంటుంది. రామభద్రోపీ ! యిప్పుడు మీరు అవకాశాన్ని వినియోగించుకోవాలి.

రామభద్రకవి:- కదనక్షోణిని కృష్ణరాయ ధరణీకాంతా ! భవద్బాహు సం
పదకున్ విస్మితు; లాంఛన సంస్కృతకవిత్వ ప్రౌఢీనాముక్త మా
ల్గదకున్ సస్మితు; లాహవోన్మదులు, కావ్యస్నేహ సందీప్త సా
హృదులన్; నీకెదురేదయా! సమరసాహిత్యాధి పత్యంబులన్.

మహామంత్రి:- ధూర్జటి మహాకవి ! మీరు

ధూర్జటి: దయయనిలేదు, శాత్రవ విదారణకేళుల- కృష్ణరాయ ! లో
భయపడెదీవు భామినుల ప్రౌఢకటాక్షము తప్పెనేని - అ
వ్యయమగు నీగుణద్వితయ మా నెఱజాణను గీరి. కామినిన్
బిగ్గియనొనరించి నిల్చెగుణవేళల ! త్వద్భుజ పంజరమ్మునన్.

మహామంత్రి:- రామరాజ భూషణోపీ ! ఇప్పుడు మీరు కానివ్వండి !

రామరాజు మోసెన్నీవిజయాంకగేయములు మార్కోస్ సదభ్యాసవి
భూషణకవి:- ద్వా సంస్థాభి నివేత శిష్యగళబద్ధద్వాసముల్ దిక్కులన్
రాసక్రీడ లొనర్చె నీయశమలాంధ్రన్ నవ్యకావ్య ప్రశం
సా సౌగంధ్యమ లావదించెను రసజ్ఞా ! కృష్ణభూమిశ్వరా !

మహామంత్రి:- ఇప్పుడు మా మల్లన్న అభినందనరీతి వినవలచుము.

మల్లన్న:- వేయి వెలులవాడు వేయి కుంకుమగాన
కేజంబునను మీకు దీటుగాడు,
వేయి పేరులవాడు వేడబోయెనుగాన
సంపత్తిలో మీకు నాటిరాడు,
వేయి నాల్కలవాడు విషధరుండగుగాన
పాండిత్యమున మీకు పాటిగాడు,
వేయి కన్నులవాడు విగతకీలుడుగాన
భోగమందున మీకు పోలబోడు;

ఆది నేతుడు లక్ష్మీశుడాదిశేషు
డనిమిషేతుడు మీకు జోడనగ లేక
మీకుమీరి లేదీటంచు మిన్నకుంటి
ధీజన విధేయ! శ్రీకృష్ణదేవరాయ!

మహామంత్రి:- రామకృష్ణకవి! ఏదీ! నీప్రభు ప్రశంస.

రామకృష్ణకవి:- ఒకనాడు రాయలవారు “రామకృష్ణకవి! నీవు గొప్పవాడివా? నేను
గొప్పవాడినా?” అని ప్రశ్నించారు. నేను - ఏమాత్రం సంతోషించ
కుండా ‘నేనే గొప్పవాడిని?’ అన్నాను. ఎందుకని? వారు ప్రశ్నించారు
రాయలవారు - వేటుగా చెప్పాలా! ప్రభూ! మీరు కృష్ణలేకదా! నేను
రామకృష్ణణ్ణిగదా! అన్నాను.

రాయలవారు సత్ప్రభావం “అవును నీవేగొప్పవాడివి” అన్నారు. ఆ
వినయం సౌజన్యం నన్ను విస్మయిస్తోందని తుణ్ణి చేశాయి కాని! రాయలవారు
రామతత్త్వం, కృష్ణతత్త్వం చిత్రంగా మేళవించిన తాకికా లాకికమూర్తి.
ఆ విషయాన్నే యీ సభాముఖంగా ఈనాడు ప్రభువుల ప్రశంసజేసి వారి
అవతారానికి ప్రణమిల్లాలని ఆశిస్తున్నాను.

రాముడవీవు ధర్మపరిక్షణ దీక్షవహించు పట్టలన్
 ప్రేమరిపై కజీవన పవిత్రచరిత్రనుబట్టి కృష్ణుడన్
 నామము నీకసార్థకము నాకవిరెండును సంజ్ఞతాటచే
 నీమహనీయ వైష్ణవ మనీషతుకున్ ప్రణమిల్లెదన్ ప్రభూ !

మహామంత్రి:- వింగళ కవీంద్రా ! మీరు ప్రభువుల అభినందన పద్యము వినిపించండి.

విజయనగరరాజ్య విభవమ్మునకు - కొత్త
 సత్తువగూర్చిన సార్వభౌమ !
 పసిదోసితో శృంగుంచి సంస్కృతికి - ర
 క్షణయిచ్చి మెచ్చిన సరసహృదయ !
 అష్టదిగ్గజకవీంద్రాశీస్సుమాల సా
 రథము లాఘాణించు రాజరాజ !
 ఆంధ్రపారుష లక్ష్మీకనుపమ ప్రభవేల
 యింపజాలిన జగదీశ్వరుండ !

నీ వివిర్మల చరితముత్త నిస్తులమ్ము
 పేశల మనోజ్ఞకావ్య ధారాశుభోద
 యాన్వితమ్మును శౌర్యరసాశ్రయమ్ము
 నగుచు నర్థిలుగాక !! నిరంతరమ్ము.

మహామంత్రి:- మా మొల్ల కవయిత్రి- రాయలవారిని ప్రశంసించే విధానమును వినదలచాము.

మొల్ల:-

సంగీత సాహిత్య సరసకళాలక్ష్మి
 కాలియందెలు ఘలుఘల్లుమనగ
 చటులార్భటే నటత్పటుశౌర్య ఘనలక్ష్మి
 పూర్ణ విక్రమమునపొంగి యడర
 ఆంధ్రవాఙ్మయ ధుస్యలష్టదిగ్గజముల
 లాలితాంధ్ర కవితాలవారి పర్య
 వై దేశికాగత నగరాయ గారులు
 ఆంధ్రవైభవశ్రీల సరిపొగడ
 ఆంధ్ర సామాజ్యలక్ష్మికి నఖిల దిశల
 ప్రాభవోన్నతి సెలగంగ ప్రభుతనెఱిపి
 తెలుగుదీప్తివెలయు కృష్ణచేసరాయ !
 అమర సంస్తుత్యచరిత ! నీకంజలింతు !

మహామంత్రి:- మా ప్రభువులవట్లగల అసారమైన అభిమానంతో - అప్రదిగ్గజకవులు గావించిన అభినందన పరంపర మాకు మిక్కిలి ఆనందాన్ని కలిగించింది. ఇప్పుడు మేము మా కవులకందరికి ఒక సమస్య యివ్వాలని అనుకుంటున్నాము. చిత్రమైన ధోరణిలో వారివారి భావనలకు - అనుగుణంగా యీ సమస్య పూర్ణంగావించి - మాకూ; మా విజయనగర రసజ్ఞ సదస్య లోకానికి, సంతృప్తి కలిగిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

“కారాగారమున ద్వనించెనపురా గంధర్వ సంగీతముల్”

ఇదీ ! సమస్య - పెద్దన్న గారూ ! మీరు పూరించాలి.

పెద్దన్న:-

షీరాంభోనివి కన్యరావణయి, రాక్షివాఙ్ః దీప్తక్రియా
పారీణిం, డిలదర్పరక్షణమొనర్చన్ గంఘపేనల్లడై
నారీరత్నము దేవకీతనయుడై నారాకృతింతెంబగా
గారాగరమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వ సంగీతముల్.

మహామంత్రి:- బాగున్నది. తిమ్మనగారూ! మీరు కానివ్వండి.

సందిలియ్యన:-

“షీరాంభో కయనింబు స్వామిశయనించెన్ దేవకీరక్షిర
కారాగరమునం” చతుంబు మురలున్ గంధర్వయిన్ గిన్నరుల్
జేరన్ వచ్చి ప్రవక్షియించి బహుధానేపించి కీర్తింపగా
కారాగరమునన్ ద్వనించెనపురా : గంధర్వ సంగీతముల్.

మహామాత్యులవారి అనుమతితో - మరొక విధముగ గూడ - ఈ సమస్యను మనవి జేస్తాను.

నారీరత్నము పెండ్లికూతురదిగాన స్త్రీ కళాపూర్ణమై
చారుప్రభవృద్ధై న పెండ్లికొడుకుడున సంగీతపర్యజ్ఞుడున్ -
వారాతారి శయ్యలన్ మరచి వీణతో మేళవించంగ శృం
గారాగరమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వ సంగీతముల్.

మహామంత్రి:- రామభద్రకవీ ! మీ పూరణం వినాలి

రామభద్రకవీ:-

మేళద్యాంబహులదీర గృహలక్ష్మీయుక్త గంధర్వలన్
వీరాదేశముబాని రావణుడు దోర్నివ్యంబిపారంబుగా
రారంధంబును వట్టితెచ్చి చెఱసాలన్ బెట్టి బంధించినన్
కారాగరమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వ సంగీతముల్

మహామంత్రి:- భూర్జటికవీందా! ఈ సమస్యను మీరేవిధంగా భావిస్తున్నారా?

భూర్జటి:- [రాక్షసులు శత్రువిజయమొనర్చి గంధర్వులను రావణునకు మొక్కింప గొనివచ్చిన సందర్భమున.]

మీరేకప్పుడు లీయడెచ్చితిరి స్వామిన్ పంక్తికంఠ ప్రభున్
దేవస్వచ్చినదాటె తెల్పుడన విన్నవెప్పురోదాటె వీ
జారావమ్మ లానర్చు పింతలగు విన్నవారల-దేవర్షిడ
టారాగారమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వు సంగీతముల్

[రావణుడు ప్రాంతారాదేవికి బ్రహ్మర్షుల శిరమాలతో శక్తిపూజయొనర్చు నపుడు గంధర్వులచే బాడించు సందర్భమును పురిస్కరించుకొని]

మరియొక పూరణమునుగూడ వినిపింప గోరుచున్నాను.

హేరంబంబున పంక్తికంఠచుట లోకేశా మిమున్ గెల్చుగా
జ్వరంబించిన శక్తితల్పముపడై బ్రహ్మర్షి శిరశ్శిలెల
పారద్రేవైడి దేవపాటుడని నిర్బంధింపబొందుహోయి
కారాగారమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వు సంగీతముల్

మహామంత్రి:- రామరాజభూషణకవీ! మీరు

రామరాజ భూషణకవి:-

మోరాచారులురోడి సోచరుల కెన్నున్ గూర్చుచుఁ జాత్యహం
కారప్రేరితుడై నమాజమున నడ్డనమ్మ సరిపింపగా
పారాచారులు దీని మానుపగ్రభిక్షంబుని నిల్పింబుర
స్కారాగారమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వు సంగీతముల్

మహామంత్రి:- మా వల్లన్న లేన సమస్య పూరణం వినిపిస్తారు.

వల్లన్న:-

సారాచారులు, సాచరీయులు కదాసామ్రాజ్యదేవీనింబు
దేవదాత్రులు నిండియున్న పుణ్య తీర్థంబునట్లన్న
చూరారంబుచున్న రాచులయందా. ఈ మాత్రపుర
స్కారాగారమునన్ ద్వనించెనపురా గంధర్వు సంగీతముల్

మహామంత్రి:- మా రామకృష్ణ కవీంద్రుని-మాటల్లో యీ పూరణం ఎంత చమత్కారంగా ఉంటుందో! ఇప్పుడు వినివలచాము.

“కాసేపు ఈ భువనవిజయ మహాసభ స్వర్గంలో జరుగుతున్నదిగా భావిద్దాం”

పెద్దన:- అవును ! మీరు వికట కవులుగదా ! ఏమైనా భావిస్తారు.

శామ:- విటట్యంలేనిది కవి ఎట్లా అవుతాడు? జై ఆంధ్ర, జై జై ఆంధ్ర అనే నినాదాలు గంధర్వసంగీతంలాగా భూలోక కారాగారాల్లో మాటుమోగుతున్నాయి రాయలవాగు “రామకృష్ణకపి!! ఏమా నినాదాలు? గంధర్వ సంగీతంలాగా వినిపిస్తున్నాయి!” అని ప్రశ్నించారు.

“మహాప్రభూ!! ఆంధ్రులు, ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రంకోసం మహాజ్వలమైన ఉద్యమాన్ని నాగించారు ఎన్నో త్యాగాలుచేసి, ప్రాణాలొడ్డి కారలకుపోయి ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రం సాధించాక వివిధానాలు ఇంకా కారాగార విముక్తి పొందక కారలో ముగ్గుతున్న ప్రజానీకం, ఆనందోత్సహోలతో “జై ఆంధ్ర, జై జై ఆంధ్ర నినాదాలు చేస్తున్నారు”.

చారాచారి, ప్రజారాజ్యం ప్రజల ప్రయోజనార్థమై
 పోరాడెనునెల్ల సమయమున మూర్ఖులగుమోదరున్
 చారాచారి, ప్రజారాజ్యం ప్రజల ప్రయోజనార్థమై
 పోరాడెనునెల్ల సమయమున మూర్ఖులగుమోదరున్

మహామంత్రి:- నూరసకపి! ఈ సమస్యకు నీ పూరణమేవిధంగా ఉన్నదో! వినాలి.

సామెత:-

చారాచారి, ప్రజారాజ్యం ప్రజల ప్రయోజనార్థమై
 పోరాడెనునెల్ల సమయమున మూర్ఖులగుమోదరున్
 చారాచారి, ప్రజారాజ్యం ప్రజల ప్రయోజనార్థమై
 పోరాడెనునెల్ల సమయమున మూర్ఖులగుమోదరున్

మహామంత్రి:- మొట్ట కలయిత్ర! నీ పూరణం విడిచివమ్మా!

చారాచారి, ప్రజారాజ్యం ప్రజల ప్రయోజనార్థమై
 పోరాడెనునెల్ల సమయమున మూర్ఖులగుమోదరున్
 చారాచారి, ప్రజారాజ్యం ప్రజల ప్రయోజనార్థమై
 పోరాడెనునెల్ల సమయమున మూర్ఖులగుమోదరున్

మహామంత్రి:- చిత్ర విచిత్ర వాక్చమగ్నతులతో ఆస్థానకవులు గావించిన సమస్య పూరణలు విన్నాము. చాలా సంతోషము. అప్పటిగ్గజ కవీంద్రులారా!

అంధవాఙ్మయరంగములో అసాధారణ స్థానాన్ని మీరంతా అలంకరించి
యున్నారు. కవితాశైలీ విశేషాలలో మీరందఱు ప్రత్యేకముగా ఒక్కొక్క
రీతిని సృష్టించి అందించారు. మీ మీ కవితాస్వరూప నిరూపకములైన
కవితాలక్షణ పరపద్యములను వినాలని ప్రభువులు కాంక్షిస్తున్నారు.

కవితా పితామహా! మీ కవితా లక్షణాన్ని పివరించుదురుగాక.

పెద్దపకవి:-

పలపులుపంచుతెమ్మెరలు పై పలు పెల్లగసోదరి
వరిరెరిచేత పెన్నెలలు వాకలుగట్టుట ప్రసన్నులంగిగా
గరికి మిటారి విత్తుపగుచ్చుల జూచుట దగ్గ గంగుల్
తెలుపునెడెట్లు వంచుట దెప్పినచేకదలంబు నావగుల్

మహామంత్రి:- నందితిమ్మనగారూ! మీ కవితాలక్షణ వివరణకు ఇది సమయము.

నందితిమ్మన:-

దోసఁగు పారిజాతములలో హృదయకప్పరి పెల్లపెల్లగా
దాసినభంగి మేరిమి కదానివరాల కరాలు వచ్చికన్
మాసినభంగి కన్నెనగు మోమునలుకానునెగ్గు మొగ్గెత్తె,
నేసినభంగి అందములుచిందెడి నంచనవాటిపెన్నెలల్
కాసినభంగి, తానవవకాలతలు రాట్టునుమీద దారముల్
తీసినభంగి, క్రొవ్వలపు లేఖతలోదరి రాచురారుపై
చాసినభంగి పెండ్లి తలద్రాల్ జవరాలు వచులనిగిల్చి పై
బోసినభంగి, గుండెపవచోనినభంగి చూచుచుటల్
ప్రమోసినభంగి పొంగుచులపుల్ లంపుల్ పొలపుల్, ప్రసన్నుల్
దాచులల్ ముగోజ్జుతలు పొగ్గుచునుల్ లనదాచునుల్ కనిగన్
భాసలతెల్లకై నచభంగుల దాపులను నెప్పుడోక్షి ను
చాసితమోచెదన్ కలవారిని నింపురొనిచ్చెన్
వాసురమండలాలతర విహార విహంగుల బల్లమోగానీ
హాసవిలాస విభ్రమ కరాచులనుడు మోచును భంగు
భాసినదాచుల్ ముమరిముమ్ములు వృక్షముకాచెన్, శర
న్మాన కుచిప్రసన్నయునునాట పైకత సాంప్రద్యవ్విరా
రాసకలాకలాపమదుర ప్రజయోచుట చువ్వమోచవ

మహామంత్రి:- రామకృష్ణకవీంద్రా! మీకవితాలక్షణ మెట్టిదో వినరించండి.

రామకృష్ణ:-

ఘటా పురిహారో దప్తిగిరిమేనట్లు,
ఉక్తపాంగులిః కేచ నాజ్ఞాయుపగది.
మోదకములందు కలకంఠముక్కులట్లు
నాకవిత్వంబునవ్యాపితవృద్ధుడెట్లు.

మహామంత్రి:- నూరనకవీంద్రా! మీరిప్పుడు మీకవి తాళభావూర్ణోదయశ్రీని గూర్చి మాకు వినరించాలి.

నూరన:-

రావృత్తపాదర కంఠామృతాంక
మంజునస్పృశములు మమతగూర్పు.
సులలిత సుకుమారములచిర శబ్ద నం
పద సదానవసాసన్నదముగాగ
పూరిమాలల లీల పానగమురూప దా
నల వోల బావాలు నాట్యమాధ
రమణీయకల్పనా లావణ్యమున నిలి
పృత్తమ్ము కమనీయపృద్ధిగులుక
చాలదాపాదములైలననమమర
నాదమైనతత్కళాపూర్ణదాదయైవ
నోదయై-మోదముతుటిండు సూక్ష్మరీతి
రచనసాగించుచు మనోరంజనము.

మహామంత్రి:- అమ్మా! మొల్లమ్మ! భక్తిరసభరితమైన మీకవి తాళీణిని వినాలని మేమంతా కాంక్షిస్తున్నాము.

మొల్ల:- భర్తృప్రహర శ్రీరామ భరణిపాద
దివ్యపరిరతు కనోక తెలుగుదారి
కీర్తనమునేసి తరియించు స్వాత్మివాయి
సాక్షాత్పరీక్షాత్మ త్యాగిని-గర్వింబుచేసి

తెలుగునకు భర్తనిరదిని పంపకొనుట
మహానిమానక కౌటుండు మహాతపిధుల
తీరుతెప్పులు రూపొందు దీప్తికొనుట
ఎంతటలము కరిగియున్న తలమునన్న
శిశురూపము దుష్టులు తూలవడెద
లనెడినెత్తు మోపలదై తారకముగాగ
ప్రతిపాదము నానివ్వుల పక్కనై న
రాజును రాని సుపచింతరాయుడును
చేయకని దోషముల దుష్టులనుడులను
పంపినా తెలుసు రామగార పాడి
తమను సేగరి మున్ను భయముదొలుగ

మహామంత్రి:- గాగున్నది. భిన్నవిభిన్న శైలీ విశేషాలతో మా ఆస్థానకవులు సాగిస్తున్న కవితా సృజనసాయము - మాకు నిండుమోదాన్ని సర్వదా కలిగిస్తుంటుంది. ఎవరక్కడ? అంతఃపుర పరిచారిక! ఓలమ్మా! ఏలవచ్చితివి? నువ్వర్థ నూత్రములు - రత్నములు పొదిగిన ఈ శాలువాను - నేడు మహామంత్రి ధరింపవలసినదిగా కాగక్షించుచు - అంతఃపురమువారు చెప్పి పంపినారా! సంతోషము. అట్లే వారికోరికను మన్నించినారమని చెప్పము. నీవు - వెళ్ళవచ్చును.

ఎనరియ్యా! అక్కడ రాజభటులు? కవులకందరకును కపాయితమైన రసముకానలసియున్నది. కిసలయాస్వాదన మొనరింపని కోకిలము మధుర కూడితే మునరింపడుగదా! కడుష్టకపాయిత రసమును కంఠమునగూర్చిన కాన! కిప్పుడును కలకంఠకణముకల కాన్యక వితలను కలస్వనములతో పలుకరు.

కన్యలూ! మీరిటుంగడు. కవులకందరకు మీరిప్పుడు కపాయితము నందింపుడు.

(కవులు కపాయితమును స్వీకరించిన వివర్ణన.)

మా ఆస్థానకవులందరు - వారివారి కావ్యాంతర్గతములైన రసవత్సన్ని వేశములను గురించి - వారివారి కవితా పాండిత్యమును వ్యక్తీకరించుచు - ప్రసంగములు జరుపవలసిన అవసరమున్నది. ఇది ప్రభువుల అభిమతము - కవితా పితామహులైన పెద్దనగారూ! మీ మనుచరిత్ర మహాప్రబంధము - అందు మీ విద్యలైక్లిష్ట్యము సర్వదా గోచరిస్తుంది.

మారు స్వాగోచిషును సంగభవనావశాచిత్యాన్ని గూర్చి విశదీకరించి రసజ్వల నలంకారాలని కోరుతున్నాను.

మహామంత్రి:- పెద్దనకపీండ్రా! మీరు మనుచరిత్రను మహాప్రబంధముగ తీర్చి దిద్దిన నుకవులు. అత్యద్భుతమైన మీవైదుష్యాన్ని తిలకించి రసజ్వలలోకము మురిసి పోయింది. సంప్రదాయకోవిదులు మీవైదిక ధర్మతత్పరతనుస్తుతించారు. మనుచరిత్రగా వ్యవహరింపబడెడి మీ ప్రబంధమునకు స్వారోచిషమను సంధనమని నామకరణము చేయుటలో గల - ఔచిత్యాన్ని దయతో వివరింపవలసినదిగా ప్రార్థిస్తున్నాను.

మహాకవిపెద్దన:- సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడయిన - కృష్ణదేవరాయలవారు 'భువనవిజయ' మను సభాభవనమునఁగొలుపుచేసి, నాతో -

కం. మనువులలో స్పృహచిహ్న
మనుసంభవమరయ లన నమలచిత కథలన
మీ నిష్ఠ, కరిధ్వంసక
మనఃభవ భవవృద్ధిరచన కనురూపంబున్

అని యనెను. “కావున మార్కండేయ పురాణోక్త ప్రకారంబునం జెప్పమని కర్పూర తాంబూలంబు” పెట్టెను. కాబట్టి శ్రీకృష్ణదేవ రాయలు రచింపుమని కోరినది స్వారోచిషమను సంధనమునే - కావుననే నా కావ్యమునకా పేరుఁబెట్టితిని.

“అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నా యొనర్పంబునిన స్వారోచిష మను సంధనం బను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథా క్రమం బెట్టిదనిన...” అని కథా ప్రారంభమునఁజెప్పితిని. మరియు ఆశ్వాసాంతగద్యమున “స్వారోచిషమను సంధనంబను మహాప్రబంధంబునందు...” అని పలికితిని. కావ్యాంతమున-

కం. రోరిక నీ స్పృహచిహ్న
చరిత్రము మీనిన ద్వామణిమన భవదా
స్వారోగ్య పుత్రచలములు
వై రూపిగఁగల్గు వివర నమరత్నంబున్

అని నక్కాణించితిని. ఇన్ని కారణములచేత నీ మహాప్రబంధము “స్వారోచిషమను సంధనము” అయినది.

కాని “స్వారోచిషమను సంధనము” అను పేరునకు మాఱుగా “మనుచరిత్రము” అనుపేరే లోకమున వాడుక కెక్కినది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు మరణించిన తరువాత నేను రచించిన పద్యములలో నొక పద్యమున—

“మనుచరిత్రల బంధువులచేత రచించె

బల్లకి ఉపసంహృష్టయై తై”

అని యే యంటిని. కాబట్టి “స్వారోచిషమను సంభవము “మను చరిత్రము” అను రెండు పేర్లను వాడుకలో నున్నవి. మనుచరిత్రమను పేరు లోకమున గూఢి కెక్కటకు నుచ్చారణ సౌలభ్యమొక కారణము.

స్వారోచిషమనుసంభవము, మనుచరిత్రమునను రెండుపేర్లను అర్థ సంతములే. మొదటిది “కుమారసంభవము” వంటిది. రెండవది “దశ కుమార చరిత్రము” వంటిది. మొదటి పేరునకు స్వరోచిస్సు కుమారుఁ డయినయనగా స్వారోచిషుఁడయిన మనువుయొక్క వృట్టువని యర్థము. రెండవదానికి మనువుయొక్క — స్వరోచిస్సు కుమారుఁడయిన మనువు యొక్క — చరిత్రమని యర్థము.

స్వరోచిస్సు కుమారుఁడు స్వారోచిషుఁడుగదా! అతఁడు మనువయ్యెను. మనువన నెవ్వఁడు? ప్రాచీన భారతీయులు అనంతమయిన కాలమును వింగడించుచు 43,20,000 సంవత్సరముల సమదాయమునకు మన్వంతర మను పేరుపెట్టిరి. మనువుయొక్క యుగమే మన్వంతరము. ఒక్కొక్క మన్వంతరమునకు నొక్కొక్క మనువు శాస్త్ర. అతని మాటయే యా మన్వంతరమునఁ జెల్లును. అతని శాసనమునే మానవులెల్లరు తలదాల్చు నిలయును. ఇట్టి మనువులు పదునలుగురు ఆర్షవాఙ్మయమునఁ గనఁబడు చున్నారు. ఆ పదునలువురు మనువులలో మొదటివాఁడు స్వాయంభువ మనువు. రెండవవాఁడు స్వారోచిషమనువు. మనమిప్పుడు వీడవవాఁడగు వైవస్వతుని పేరుమీఁదనున్న మన్వంతరమున నున్నాము. ఈ స్వారోచిష మనువు సృష్టాంతమునే యాటాశ్వాసములతో యాటువందల యాటునది రెండు గద్యపద్యములతో మహాప్రబంధముగాఁ దీర్చిదిద్దితిని.

స్వారోచిషమను సంభవములో కేవలము స్వరోచి కుమారుని వృత్తాంతము మాత్రమే నర్ణింపఁబడియండలేదు. ఆ మహాప్రబంధమున ప్రవరుని కథ, వరూధనీ వృత్తాంతము, స్వరోచిరవృత్తాంతము, మనోరమాది

మహిళావృత్తాంతము, ఇందీవరాక్షుని వృత్తాంతము, స్వారోచిష మను వృత్తాంతముననునవి కలవు. ఆఱునందల యఱునదిరెండు గద్యపద్యము లలో స్వారోచిషమనుసంభవము ముప్పదియేడు గద్యపద్యములందు వర్ణింపఁబడినది. అందు పది పద్యములు దశావతారస్తుతి. మొత్తము మీఁద కావ్యములో స్వారోచిషమను వృత్తాంతము ఇరునదనంతలు మాత్రమే. అయినప్పటికీ నేను “స్వారోచిషమనుసంభవము” అను పేరునే పెట్టితిని.

నాయకానాయకులనుబట్టిగాని, కథ యందత్యధిక ప్రాధాన్యముగల వస్తువును బట్టిగాని, కథాభాగమును బట్టిగాని కావ్యనామకరణముచేయుట సామాన్యవిధి. ఈ చూపుతోఁ జూచినపుడు “స్వారోచిషమనుసంభవము” అని న్యవదేశముచేయుట సమంజసముగానుండును. ఈ ప్రబంధములో ప్రవరుడు, స్వారోచిషు, స్వారోచిషుఁడు అను మువ్వరును ముఖ్య నాయకులు. వరుఁధిని, మనోరమ ప్రధాన నాయకలు. అప్పుడు కేవలము స్వారోచిషునే ప్రధాన పాత్రముగా నెంచిన కావ్యన్యవదేశము చేసినట్లుగను గదా! ఎండటి కథలో! కావ్యమునందుండఁగా, ఏకనాయకాశ్రయమయిన ప్రబంధమునకుఁ బేరుపెట్టినట్లుగా ఏకదేశ కథానాయకుఁడయిన స్వారోచిషుని ముఖ్యపాత్రముగా భావించి. “స్వారోచిషమనుసంభవము” అని యనుట తగునా? యనెడి శంక యేర్పడును.

నేను స్వారోచిషమనుసంభవమనియే పేరేలపెట్టినో! స్వారోచిషుని వృత్తాంతము నేచూపుతోఁ జూచితినో, ఏ హేతువుచే నేకదేశ కథానాయకునిబట్టి కావ్యనామకరణ మొనర్చితినో! వినరింతును. ఈ వినరణకు స్వారోచిషుని కథ తెలిసికొనుట యవశ్యము.

స్వారోచి మనోరమాదులయందుఁ గలిగిన మువ్వరు బిడ్డలకు వేఱువేఱు రాజ్యములు నిర్మించి, వారిని బట్టాభిషిక్తుల నొనర్చెను. అతఁడొకనాఁడు వేటయందలి తమిచే నడవికేఁగి, యట యొకవరాహము గన్పట్టఁగా, దానిని జంపుటకు వింటిబాణమును దొడుగునంతలో నొక యాఁడు లేడి యతని యెదుట నిలిచెను. అది మనుష్యవచనములతో “ఓ రాజా! అంగి నీకే యపకారముచేసినదని చంపుచున్నావు దానిని నడలి నన్నుజంపు” మని స్వారోచితో ననెను. ఆమాటలువిని యతఁడు “నీ శరీరమూఢి వ్యాధులకు

నిలయమై కృశింపలేదు. నీకీదేహముపై రోత యేల పుట్టినది? ” యని ప్రిశ్నించెను దానికి లేకి “అన్యకాంతలమీఁద మోహముగలవానిని వలచి కూడఁదలఁచుటకంటె మరణము మేలుగదా?” యని యనెను. స్వరోచి “నీవృద్ధయ మెవ్వనిపై నిలిచెనో చెప్పు” మనఁగా హరిణి “నామనస్సు నీయందే తగుగ్గాని మన్మథబాణముల పాలయినది. నా మదనోద్రేకము నడఁగింపు” మనెను. అంతట స్వరోచి “నీవు హరిణాంగనవు. నేను మానవుఁడను. నీకు నాకు దాంపత్యము పోవఁగునా?” యని యనెను. ఆడులేడి “నీవు నన్నుఁ గొఁగిలింపుము. అంతేచాలు” నని యనఁగా స్వరోచి దానిని గొఁగిలించెను. హరిణి స్త్రీరూపమును బొందెను. ఆస్త్రీ యెవ్వరో కాదు. ననదేవతయే.

వనదేవతనుజూచి స్వరోచి యాశ్చర్యపడి, “నీవు హరిణివై చరించుచు మణిమంగన వైదివి. ఇది చిత్రముగానున్నది” యనఁగా నామె “నేను వనదేవతను. భూలోకమును సంరక్షింప దక్షుఁడగు మనువును నీవలనఁ గనుమని దేవతలు ప్రార్థింప నీకడకువచ్చితిని. అనురాగవలనయిన నాయందు నీవు సంతానమును గనుము. దీనిచేసీకుఁ బుత్రులొకములు కలుగు” నని చెప్పెను. స్వరోచి యట్లుగఁగాకయని యామెను “ఏకచిత్తంబుతోడ సంగీకరించె.” వనదేవతగర్భముదాల్చి కుమారుని గనెను. అతఁడు స్వారోచిషుఁడను పేరితో హరినిగూర్చి తపస్సు చేసెను. హరి ప్రత్యక్షమై “వత్సా! వరము వేడు” మనెను. స్వారోచిషుఁడు-

కం. దేవ : భవద్దాస్య నుతం
 వీ వేదేవ. దయయఁ దగుదునే సారోక్యం
 వీ. యతరము రాం”

నని పలికెను. దానికి శ్రీమన్నారాయణుఁడు-

కం. సారోక్యముఁడుని విచ్చెద
 నేను మీల ద్వితీయమనువ వీపై నయద
 రాజ్యలబ్ధిఁ దిరముగ
 వేలుపులయఁ దపసులను విధికిర్రయముగాన్

అని పలికి “మనుత్వమున కాలనిఁ బట్టముగట్టి” యదృశ్యుఁడయ్యెను. స్వారోచిషుఁడును “శాస్త్ర వినిశ్చయ యుక్తి, దండ పాలనములు”

గృహమహిన్ - “బ్రజలం బ్రజలబ్ధరసే”. అతని చల్లని యేలుబడిలో రాజ్యము నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణముగా వర్ణిల్లెను.

“భూభువనరక్షాదక్షు మనునయ్య” ని స్వరోచియందు గను మని దేవతలు నవదేవతను బ్రార్థించిరి. కాబట్టి స్వారోచిషుడు కారణజన్ముడు. భూలోక పరిపాలనమునకు రెండంగములు గలవు. అందొకటి ధర్మనిర్ణయము చేయుట. రెండవది నిర్ణయించిన ధర్మమును బ్రతిష్ఠాపించుట. ప్రాచీన భారతీయ సాంఘిక వ్యవస్థనుబట్టి ధర్మనిర్ణయము చేయువాడు బ్రాహ్మణుడు కాగా ధర్మపాలనము గావించు వాడు క్షత్రియుడు. ద్వితీయ మనుచై యఖండభూమండలమును రక్షింప దక్షుడగు న్యక్తియందు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ లక్షణములు పాదుకొనవలయును. కారణజన్ముడగు స్వారోచిషునిలో ఆ రెండు లక్షణములు మేళవించినవి.

నవదేవత గర్భమును ధరించి కుమారుని గనెను. ఆ కుమారుని నేనిట్లు వర్ణించితిని.

కా॥ కాంచెం బుత్త్రు, వికాంసేత్రు, బృథువక్షాపీత విభ్రాణితుం
బంబాస్యోర్బుట శౌర్యదుర్భుట. హవతుంభద్వాహుః, దేహోనిధిం
బంబాప్త ప్రతిమాను, మానవును, సామ్రాజ్యైక హేతువ్రతూ
కాంచల్లక్షణలక్షితుః, సుగుణరక్షాపీతరక్షాదక్షుః

ఇది యంతయు క్షత్రియోచితవర్ణనమే. ఆకార సౌందర్యములు, భేజః పరాక్రమములు, చిత్రైన్యత్వము, చక్రవర్తి చిహ్నములు, తదితర సుగుణములు- ఈనద్యమున నర్ణింపబడినట్టిది - క్షత్రియునకు జెందినట్టివే.

తే॥ గీ॥ అట్లు జనియించి స్వారోచిషాఖ్య సతము
కాంతి దాంతి దయా సత్య శౌచవిదము
పై యకామితః జిరితపం బాదరించె
సప్త్యుభవి నిర్భా, యంతః గృహస్థాదగమించె

స్వారోచిషుడు కాంతి, దాంతి, దయా, సత్యము, శౌచము మున్నగు వానియందు నానక్రికలవాడై నిష్కామముగా విష్ణువునుగూర్చి చిరకాలము తపముచేసెను. పై లక్షణములు బ్రాహ్మణునివే కాని యిదిగునివికావు.

ఈ విధముగ స్వారోచిషమనువు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ లక్షణములు కలవాడయ్యెను. కాబట్టియే యతడు “శాస్త్ర వినిశ్చయయుక్తి”తో, “దండపాలనముల”తో పౌజలను కన్నబిడ్డలవలె కృపామతితో జూచెను. శాస్త్ర వినిశ్చయయుక్తి చేయువాడు బ్రాహ్మణుడు. దండపాలనములను గావించువాడు రాజు. వీరిరువురు రాష్ట్రశకటమునకు చక్కద్రవ్యము పంపివారు.

నారాయణుని మాటలనుబట్టి స్వారోచిషుడు ద్వితీయమనునయ్యెను. భగవంతుడే “నయధర్మాల్ లబుద్ధి”తో వేల్పులకు, తపసులకు, బ్రహ్మకు ప్రియముగా భూమండలము నేలుమని యతని నాజ్ఞాపించెను. మన్వంతరమునందు మనువేయొక శాసకుడని మొదలనే మనవిచేసితిని. ఈ మహాకార్యము నిర్వహించువాడు ద్వీవిధ లక్షణలక్షితుడుగావలెను, నిర్ధాశ్రమాచార ధర్మగ్రక్షణముగావించుట రాజవిధి. ఆవిధిని నిర్దోషముగా నిర్వహింపవలయునన్న నతడు ధర్మాధర్మ విచారదక్షుడై రాజనీతి ప్రయోగచతురుడై యుండవలయును. అనగా భూపతి యేకకాలముననే బ్రాహ్మణుడు గావలయును. క్షత్రియుడునుగావలయును. ఆయిరువుర లక్షణములు స్వారోచిషమనువునకున్నవి. అవి యాతనికి ఆజానజముగా నచ్చినన్నమాట మనము మఱచరాదు.

స్వారోచిషమనువునకు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ లక్షణములు పంశానుగతముగాఁ బ్రాప్తించినవి. ప్రవసుని వ్యక్తిత్వమంతయు స్వారోచిష మనువులో గూఁడు గట్టినది. ప్రవరుడు “మకరాంక శకాంక మనోజ్ఞమూర్తి”. “అలేఖ్యతినూ విలాసుడు”, “భాషాపరశేషభోగి”, “వివిధాధ్వర నిర్మల ధర్మార్మ దీక్షావరతంత్రుడు”, “అంబురు హ గర్భకులాభరిణు”, “అనారతాధ్యాపన తత్పరుడు.” అతడు గృహస్థుడైనను విరాగి. అవధిగ్రహ మాతనిసామ్యు. అగ్నిహోత్రి.

ప్రతిత్వక్షముగా ప్రవరుని గుణములు స్వారోచిషమనుమంతమునఁ బ్రదిష్ఠితములుగా లేదు. వరూధినికి, మాయాప్రవరరూపము ధరించిన కలియనుగంధర్వునకు జన్మించినవాడు స్వరోచి. ఆ స్వరోచికి, ననదేవతకు సంభవించినవాడు మనువు. ఇప్పుట్టి ప్రసూని లక్షణములు స్వరోచికిగాని, యతనినుండి మనువునకుఁగాని సంక్రమించుటకు వీలులేదు. వరూధిని

మాయాప్రవరుని గూడినప్పటికి నామె మనసున నిలిచినది సత్యప్రపంచమే.
ఆ సన్నివేశమును గనుడు.

సీ॥ మున్ను బ్రహ్మారమునఁగూడుచో శంకఁ
గనుమూయఁబడిచె నా భవరథర్థ
యవ్వరారోహము నాన క్తగావున
విచ్చలో నటునేయ వియ్యకొనియె
నా ప్రతిక్షాపూర్తియయ్యె దనంత న
వృన్దితం రతిపారవశ్యవటిమ
నిప్పు తత్ప్రపంచ దేహసమిధ బిడిపి
కాదరిమిహుచే నెల్లరొంది

నట్టి గంధర్వమూర్తి హృదయమూర్తిఁ
జలనమేదిన చూససాక్షిమన నిలువ
చెలవె దేహోపయంబైన వృద్ధినట్టి
పేటిగర్వంబు నెలలు తొమ్మిదియునిండె.

గంధర్వుడు రతివేళఁ గన్నులు మూసికొనవలెనని వరూధినితోఁ జెప్పెను.
అనియమము ప్రకారముగా మూసికొన నక్కఱలేకయే రతిపారవశ్యముచేత
వరూధినిఁ గన్నులు తమంత మూత్రపశియెను. ప్రవరుని దేహమునందుఁగల
యగ్ని కాంతివంటి కాంతిని మాయచే సంగ్రహించిన గంధర్వుని రూపమే
రతినమయమున నిశ్చలమగు వరూధిని హృదయమునందు నిలిచెను. ఆమె
యాప్రవర తేజస్సుగల గర్భమునుదాల్చినది. గంధర్వుడు కేవలము ప్రవర
లక్షణములు సంక్రమించుటకు నిమిత్తమాత్రుడయ్యెను. నవమాసములు
క్రమముగానిండి వరూధినికి స్వరోచి జన్మించెను. గర్భధారణ సమయమున
స్త్రీయొక్కమనస్సు ఏ ప్రాణిని బొందునో యాప్రాణితో సమమగు బిడ్డ
నామె కనును.

కాని స్వరోచియందు ప్రవరుని వ్యక్తిత్వముగాక మాతృమూర్తియగు
వరూధిని లక్షణములే మూర్తీభవించినవి. ఈసంశయమున ప్రవరునిలక్షణములు
రూపొందుటకు నికఁగొంతకాలము గడవవలయును. వరూధిని గంధర్వగంధ
గజయాన. సుందరి, విలాసవతి, భోగలాలస.

వరూధిని “సుమనోరాజన్యమాన్యుఁ” డగు కుమారుని గాంచెను
సుమనోరాజన్య మాన్యుడనఁగా దేవతానాయకుఁడగు నిందునిచే

సమూహింప యోగ్యుడని యర్థము. ఈ యర్థమేకాక దేవతలచేతను, క్షత్రియవంశజులచేతను గౌరవింపఁదగినవాడను సర్థమును జెప్పవచ్చును. “అత్యనుపమబలుఁడై” యొప్పిన స్వరోచిలో రాజులక్షణములే పాదుకొన్నవి. దేవతాధిపతియగు నిందునిచే గౌరవింపఁబడుట కర్హుఁడు కాన స్వరోచి దేవతాత్మకుడయ్యె నని చెప్పవలయును. దండపాలనములఁగావించు రాజులక్షణము స్వరోచియందుఁ గలదు. అతఁడు మహాపరాక్రమి నుండు. మృగయానిపుణుడు. “దుర్బలస్య బలంరాజా” అను లోకోక్తికిఁ దార్కాణముగా నకార్యకరుడగు నిందీవ రాక్షసినిర్జించి, మనోరమను గాపాడి, యార్తత్యాణ పరాయణుడయ్యెను. అట్టి స్వరోచికిఁ గుమానుఁడే స్వారోచిషుఁడు. అతఁడే మనువుగా నుండఁదగినవాఁడు. భగవంతుఁడయిన విష్ణుమూర్తి యభిప్రాయము నిదియే. కాబట్టియే శ్రీమన్నారాయణుడు సకల దేవతల సమ్ముఖమున స్వారోచిషుని మనుత్వమునకుఁబట్టము గట్టెను.

పూర్వాల సద్గుణము లన్నియుఁబంటకు వచ్చినది స్వారోచిషుని యందే - అతఁడు బ్రహ్మక్షత్రియుల సామునకఁ గూడలి యయ్యెను. ఈ ద్వివిధలక్షణములుగలవాఁడు భూభవన రక్షాదక్షుడగును. అట్టివాని పాలనము విశ్వశ్రేయమునకు నిదానమగును.

“నయ ధర్మాలోల బుద్ధిఁదిరముగ వేలుపులకు, దవసులకును, విధికిఁబ్రయముగాన్” రెండవమనుష్యులయేలుమని శ్రీహరి స్వారోచిషుని నాజ్ఞాపించెననుట గుర్తుపెట్టకొనవలయును.

కృతిపతి కోరినది స్వారోచిషమనుసంభవ వర్ణనము. నేను జేసినది యాపనియే. ద్విత్వమనునపుగా లోకపాలకుఁడు కాఁదగినవానిలో గొప్పాక్షణక్షత్రియ ధర్మములు నిలదొక్కుకొనవలయును. ఆద్వివిధలక్షణములుగల వారి వృత్తాంతములను గావ్య ధర్మమును బట్టి విపులముగా నిర్ణయించితిని. నదులు సముద్రమును గలయు నట్లుగా నారెండు లక్షణములు స్వారోచిషమనువును గూడినవి. కావుననే పరూధిని ప్రవర వృత్తాంతము, స్వరోచిరవృత్తాంతము, మనోరమావృత్తాంతము, ఇందీవరాక్షసవృత్తాంతము దేనికవి తెలిపిపోయిన కథలుగాఁ బైకిఁగవఁబడినను, అవి యన్నియు స్వారోచిషమను సంభవముతో విడరాని పొత్తుగలిగి

యున్నవి. “స్వారోచిషమను సంభవ” మనునామధేయము స్వీకరించుటయందే నాప్రబంధమందలి మహావాక్యార్థమును వ్యంగ్యముగా వెల్లడించిన వాడనైతిని. ఇప్పుడా ప్రబంధములో నైస్వేక్యమున్నదనియు, ఆనామధేయము సముచితమనియుఁ దెలియుచున్నదిగదా !

మహామంత్రః:- నందితిమ్మనగారూ ! మీ పారిజాతాపహరణము హృద్భవమైన ప్రబంధ పారిజాతము.

అందు మీరు సత్యపాత్రీని లోకోత్తరముగ చిత్రీకరించినారు. సత్య సౌందర్య వైభవాన్ని గురించి తాము గావించిన స్తోత్రము తామే వ్యాఖ్యానిస్తే విచారించి మా అభిలాష.

నందితిమ్మన:- వీరంతా రాజుగారి కవులు. మేము రాణిగారి కవులం. నాపేరు నీమ్మన. నా కవిత్వం కమ్మన అని రసజ్ఞులంటారు. రసజ్ఞులకు ఆఘ్రాణయోగ్యమైన భావసౌరభం వెదజల్లే పారిజాతం సృష్టించినందువల్ల నన్ను ముక్కు తిమ్మన అనికూడా పిలుస్తారు. ముక్కు తిమ్మనార్యు మద్దుపలుకు అన్న ప్రశస్తి ఆబాల గోపాలానికి తెలిసినదే.

మేము రాణిగారి అరణపు కవులం. పారిజాతాపహరణపు కవులం. శ్రీమదుమాహేశ్వరచరణ శరణపు కవులం.

మేము కౌశికసగోత్రులం. ఆపస్తంబసూత్రులం. ఆఱువేలనాగం. అమృతీమ్మాంబ. అయ్య సింగయ్య. సకలవిద్యావినేకచతుర్ముఖులైన మలయ మారుతకవీంద్రులు మా మేనమామగారే. మా గురువులు పగమ మాహేశ్వరులు. అఘోరశివదేవులు. మేము ‘పారిజాతాపహరణ’ మనే రసవత్ప్రబంధం రచించి రాయలవారికి అంకితం చేశాము. చిరంజీవి శ్రీకృష్ణదేవరాయలంటే మాకు ఎక్కడలేని అభిమానం. మహామాత్ములు తిమ్మరుసు వారంటే మాకెంతో గౌరవం.

మా కావ్యంపేరు పారిజాతాపహరణము. అసలు మాకు పువ్వులన్నా పసిపాపల నవ్వులన్నా చాలాప్రేమ. అందులో పారిజాతాలంటే ప్రాణం. అందుకనే మా కవిత్వంలో పారిజాతం దివినుండి భువికి దిగివచ్చింది.

మీరు మా సత్య సౌందర్యాన్ని గందర్భించాలని కుసూహలవడమే తున్నారు కదూ! సత్యసౌందర్యం వాస్తవంగా సత్యసౌందర్యం. సత్య

సౌభాగ్యం ముమ్మాటికి సత్యసౌభాగ్యం. మానవ్య ఒక్కమాటు కిలకిల నవ్వించంటే జలజల పారిజాతాలు కురుస్తాయి.

నారదమహర్షి నందనననంలోనుంచి ఒక పారిజాతప్రసూనాన్ని తీసికొని వచ్చి ద్వారకలో ఉన్న శ్రీకృష్ణుని కిస్తాడు. శ్రీకృష్ణుడు దానిని పక్కనున్న పట్టపురాణి రుక్మిణికి బహూకరిస్తాడు. ఈసంగతి చెలికత్తెద్వారా తెలిసికొన్న సత్యభామ అత్యంతకుపితురాలైపోయింది. కృష్ణుడు సత్యను ప్రార్థించి బ్రతిమాలి ఆమె సంతోషంకోసం ఆమెతో కలిసి స్వర్గలోకానికి వెళ్ళి దేవేంద్రుని నందనోద్యానంలోని పారిజాతవృక్షాన్నే తీసికొనివచ్చి సత్య ఇంటిముందు నాటించాడు. ఇది మా కాన్యంలోని సంక్షిప్తకథ.

మా కాన్యనాయకుడు రసికాగ్రేసరుడైన శ్రీకృష్ణుడు. నాయక రమణీలలామ సత్యభామ. ఇందలి ప్రధానరసం వీరం, శృంగారం అంగరసంగా ప్రతిపాదించాము. ఈ విధంగా శ్రీకృష్ణునిలో వీరము, సత్యలో శృంగారము, దేవేంద్రునిలో రౌద్రము, రణరంగములో బీభత్సము, పరువెత్తే దిక్పాలకులలో కరుణ భయానకములు, కృష్ణునిచే పనులుగొనే నారదుని పలుకులలో హాస్యము, పారిజాతమహిమాభివర్ణనలో అద్భుతము, అదితినిస్తుతిలో శాంతము నిరూపించాము. సవరసభరితమైన నవనవోన్మేష పారిజాతం మా కాన్యం.

ఈ ప్రబంధంలో మేము సత్యపాత్రను అత్యంతమనోహరంగా చిత్రించాము. కనుకనే మేము సత్యకవులము. మా ప్రబంధం సత్యప్రబంధం. మా సత్యభామ సాగ్వీలలామ! మా సాత్రాజితి అభిమానవతి! సౌందర్యవతి! సౌజన్యవతి! మహనీయ సౌభాగ్యవతి!

సౌందర్యవతియైన సాత్రా సందర్శిస్తారా? అదిగో! ఒక్కమాటు అటుచూడండి...

అనన్యధాగత్యుపసంహితం గిరిహితం జక్కగా దిద్ది తీర్చిన భూమిని దోటిరాజువలె చెంగల్పుచున్నది
చివల దుష్ప్రవృత్తిని పరిసంగోష్టిని దోటియల దామన
చున్నజాతాయుతస్రేత శౌరిగణముల వాల్చుచు పర్వించుచున్.

ఒక అందాలపూరితోట. ఆ తోటలో ఒక క్రీడాశైలం. ఆ గిరి ప్రక్కగా చక్కగా ప్రసహించే పూదేనెకాలున. ఆ కాలున ఒడ్డున చెంగల్పుచున్న

కప్పిన చంద్రకాంత శిలావేదిక. వేదికమీద ఒయ్యారంగా ఒరిగి కూర్చుండి
తన నెచ్చెలితో ముచ్చటిస్తున్నది సత్యభామ. ఎంతబాగున్నది ఆ
లలితలావణ్యసీమ!

ఇంతలో ఇంకో చెలికత్తె పరుగెత్తుకొని వచ్చింది. నారదుడు పారిజాత
పుష్పం తేవటం-శ్రీకృష్ణునకు ఈయటం - ఆయన దాన్ని సుక్ష్మీణీదేవికి
సమర్పించటం - ఆమె ఆ పారిజాతాన్ని తన కొప్పులో అలంకరించుకొని
కులకటం గుక్కజిప్సుకోకుండా నర్తించి నర్తించి చెప్పింది. ఇంకేముంది? ఆ
మాటలు వినిగానే సత్యకు బాగా కోపం వచ్చింది-

అన పని చేయువన యురగాంగనంబులె, నేయిదోయ లే
గ్గన దరికొన్న దీపణహతాశనకీలయనంగ లేచి యా
చ్చిన కనుదోయి తెంపు తన చెక్కుల చందమపత్రభంగనం
జనితవషేనకాంతి మెజల్లంగ గవచవిన్నకలతియై

కోపగృహం ప్రవేశించింది. మాసినచీర కట్టింది. భూషణాలు ధీస్తివైచింది.
అయినా ఆ చీకటిలో ఆమె “జలదాంతచంద్రరేఖాసదృశాంగి” యైనది.
అక్కడికి తయారైనాడు శ్రీకృష్ణుడు. బ్రతిమాలాడు ప్రార్థించాడు.
పాదాలమీద శిరస్సుపెట్టి ప్రణామంచేశాడు. అప్పుడు-

జలజాతాననవాసవాది సురభూడాజనందై తన
ర్పు లతాంతాయుధు కన్నతండ్రిని మద్యోవామపావంబునన్
దొలంగంద్రోనె లతాంగి; యల్లయగు నామర్ నేరముల్ నేయ; పే
రలకం జెందినయట్టి రాంత యచితవ్యాపారముల్ నేర్తురే;

ఈమె లతాంగి. ఆయన లతాంతాయుధు కన్నతండ్రి. అందుకనే
అంతమెత్తగా తన్నింది. వామపాదంతోలెండి! అంతగా దెబ్బలేగిలి ఉండదు.
“కోమలీ! నీపాదం నొచ్చిందేమో” అన్నాడు కుహనాగోపాలుడు.
అప్పటి సాత్రాజిత్తిని మేమిట్లా వర్ణించాము-

అనపని మాదిసీతిలక మప్పుడు మేయబదోప నిర్మిపీ
డిన కవచం కైఁ బల్కబునుడిన్ చెదదోపుదుఁ దైచెఱంగు గ్గ
న్ననఁ జనుదోయిఁ చేచ్చుదు మొగుంబున లేఁజెమరంబురింప జల
తన నెడదూపు చూచి పలికెం జలితాధర పల్లవాగ్రయై.

ఈ పద్యంలో మా సత్యాదేవి సహజసౌందర్యం మీకు సాక్షాత్కరించుతుంది. మంచి చిత్రకారుడుంటే వెంటనే బొమ్మ గీచుకుంటాడు. గీచుకున్నా రుకూడా చాలామంది.

మా సత్య ఒయ్యంగంగాలేచి కృష్ణుని తియ్యతియ్యగా చీవాట్లుపెట్టింది-

“పిలులగునే పులకాపరి ధావణ మర్కటమర్” అన్నది.

“చాలుచాలు నడికింపరు; వింపరులేని హులు” అన్నది.

“కల్లులు పీపుపట్టగా పట్టిపడి” అన్నది.

“చూయలు నీరు వెన్నరో డెట్టిపడి” అన్నది.

పాపం! కృష్ణుడు నోరెత్తలేదు. ఒక్కమాటుగా సత్యహృదయం అభిమానంతో పొంగిపోయింది. ఆమె పెద్దగా ఏడ్చింది. ఆకలకంతి కంఠంతో “బాలపల్లవగ్రాస కమాయకంఠ కలకంఠ వధూ కలకా కలీ ధ్వని” ప్రోద్బవించింది.

ఈమనఃబుట్టి దెందమున హెచ్చిన శోకదవానలంబుచే

గాసిలిదేవై ధ్రాణపతు కదైదుటన్ లలితాంగి పంకజ

శ్రీసఖమైన మోముపయః చేలచెఱంగిడి బాలపల్లవ

గ్రాసకమాయ కంఠకలకంఠ వధూకలకాకలీధ్వనిన్.

అవును. మాసత్య ఏగ్జీనా నవ్వి నట్లే ఉంటుంది. శాంతమంది కాన్యనాయికలుంటారు. వాళ్లు నవ్వినా - - నట్లే ఉంటుంది. కుమానాగోపాలుడు సత్యను కాగిలించుకున్నాడు. బుజ్జగించి “నునుసక్కుల బాలుకన్నీరు తుడిచినాడు. “నెయ్యము తియ్యముదోప” న్నిన్నాడు-

లలితే ప్రసింహకలోపమైతః : యంతవంత పీ

చేల బలాలబూత్రామిదే గయగన్ ? విను మీమ సేవతా

చేలవనము హెచ్చి యునికిన్ బలనూపయః దెల్లవచ్చినన్

చీలుపడంగదోరి, బడలదెచ్చినఁ బిచ్చినఁ వారిదాహున్.

సత్యాకృష్ణులు గుంతొంగుట్టి అధిష్టించి స్వర్గానికి వెళ్లారు. సమయంచూచి శ్రీకృష్ణుడు పాదజాగి పృథ్విని ప్రేక్షతో పెళ్లగించాడు. నెపాలకులువచ్చి సీరోధించారు. అప్పుడు చూడాలి మాసత్య స్వరూపం-

దా ఓని సత్యభామ వదనంబున లేడగ వంటరింప, నే
 మే వదియింపఁబూడు హృదయేశ్వరనిం గనునంజమాన్వి, తన
 గ్రేవల తాటుకొంగు నవరించుచు, వీడినకొప్పుఁ బల్కఁబు
 జేవెక దోపుచుం, బలికెఁ జెంచొచమాపులు క్రేళ్లుదాఁబుగన్.

పైటచెఱగు సరిచేసికొని వీడినకొప్పు ముడివేసికొని “మీరుండండి
 నేను మాటాడుతాను” అని తన నాథుణ్ణి కనుసన్నతో అపి మీసాత్రాజితి
 పలుకుతున్నది-

ఏనుఁడు సులేశుఁడు వనపాటపలుఁ ఁర్థిఁ
 పొడయిన యీ దివ్యహయహామన
 కింద్రాచి యెప్పకెఁ యింద్రులను చెప్పఁబు
 లోడింబుదిలను గొట్టుధము నెప్పఁ
 దదిపుడై ధరియించె నతఁడె చేరొనుఁగాక
 తెకలేర యిదిదేమి యెఱుఁగెనామె.

సత్యలో ఎంత శృంగారమున్నదో అంతగా వీరంకూడా ఉన్నది. అంతకనే-

“ పూసుకొని మేలుకీకడ
 లోనై వర్తిండువారి లోక మెఱుంగదో
 ఆ నరరాసురదమనుఁడు
 తానెఱుంగదో”

అనుకున్నది అలనాడు సత్య. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు నరకుని సంహరించి
 రత్నకుండలములు అమరమౌతి అదితికి నమర్పించినప్పుడు ఆమె కృష్ణుని
 అనేకభంగుల స్తోత్రం కీచేస్తుంది. దంపకములో “మాధవా! సత్యభా
 మాధవా!” అని అందంగా సంబోధిస్తుంది.

ఇక పుణ్యకన్యితలో బక్కనన్ని వేశం చెప్పి నా ప్రసంగం ముగిస్తాను.
 సత్య నారదోపదేశం ప్రకారం పుణ్యకన్యతం చేస్తుంది. ప్రతదీక్షనహించింది.
 మంగళస్నానంచేసి పట్టుచీర కట్టుకొని అనర్హరత్నభూషణములు పెట్టుకొని
 సుముహూర్త సమయమున తన నాథుడైన జగన్నాథుని కల్పవృక్షంతో
 పాటు దేవమానికి దానంచేసింది. ధారపోస్తూ సత్య “తృభ్యమహం
 సంప్రదదేనమోనమ” అని శాస్త్రోక్తంగా మంగిం పడించింది. అయితే
 ఇందులో ఒక చమత్కారం ఉంది. ఏనస్తువునైనా దానంచేసేటప్పుడు
 “తృభ్యమహం సంప్రదదే నమమ ” అని చెప్పాలి. అంటే “ దీన్ని నీకు
 ఇస్తూ ఉన్నాను. ఇక ఇది నీదే. నాదికాదు.” అని అర్థం.

చతురురాలైన సత్య “నమమ” (నాదికాదు) అని ఎట్లా అంటుంది? ఎప్పటికీ కృష్ణుణ్ణి ఎట్లా దానమిస్తుంది? అందుకనే “నమమ” అనకుండా “నమోనమ” అన్నది. అందులోనే ఉంది. సత్య బుద్ధికాశల్యమంతా.

చివరకు సత్య తనసాములు, తనయింటిలోని బంగారం, రత్నాలుఅన్నీ ఎత్తుకెత్తు తులదూచి యిచ్చి శ్రీకృష్ణుణ్ణి తిరిగి పుచ్చుకొన్నది. దేవతలు పుష్పవర్షం కురిపించారు. సత్య పారిజాతపుష్పాలు బంగారు సాత్రాలనిండా నింపి రుక్మిణి మొదలైన సపత్నులకు పదియాఱువేలమందికి వాయనములు ఇచ్చింది. ఎంత ఔదార్యవతి మా సాతాజితీ!

ఈ విధంగా ప్రతిపదంలో మాసత్య స్వరూపం గోచరించేట్లు మేము పారిజాత ప్రబంధం నిబంధించాము.

“ప్రతివర్ష వసంతోత్సవ

బటరాగత సకచివితర సుధిత కావ్య

స్మృతిరోమాలత పిశంకిత

చతురాంతఃపుర పథాప్రసావనరసిహి” లైన

శ్రీకృష్ణరాయ మహీకాంతులకు తెలియనిదేమున్నది? ఈవిద్యానగరంలోని విద్యతీర్థపులు, రసజ్ఞులు మా కావ్యాన్ని ఎంతో అభిమానించారు, అభినందించారు. ఒక రమణీ రమణీయ రహస్యమైన సారస్వతలాస్యంగా సంభావించారు. రసనత్ప్రభువులకు ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసినదేమున్నది?

విన్నాగో! శేదో! ఒకవినత వార్త. క్రిందటి సంవత్సరం ఈ భువనవిజయ మహాసభాధనసంగో స్పృహసమర్పణ సమయంలో మా పారిజాతాపహరణం విస్తృతస్థానమిచ్చి ఉపన్యసింపగోని భామలంతా రాత్రిభుజ్జయనమందిరములలో నల్ల బామలతో నన్నగట. వారి భర్తలు శ్రీకృష్ణులై వారిని ప్రసాదపూరితులగున్నారట. విశేషమేమంటే వారు తమ భార్యల పాదాల పైను కాసుండా లెక్కలే పేలబడుతున్నారట.

దా “నమోనమ” అంటే “ప్రతిదానము సత్యదాన” ఓ

దానము అంటే “ప్రతిదానము దాన సోద్యోహాన” యద్యుః ఓ

సత్యదానం వారి ఉత్సాహానికి కట్టెలు కృష్ణమూర్తిలే

దాన సత్యదానం దేవదానం అంటే ఓ దానముగ.

మహామూర్తి:- రామభద్రకవీ! ఇప్పుడు మీకవితాభ్యుదయూన్ని గురించి విచరించాలి.

రామభద్రకవి:- సమిధరామానుజసిద్ధాంతమర్మముమ్మడి నరదాచార్యకటాక్ష
వీక్షాసాత్రహృదయపద్మాధిష్ఠిత శ్రీరామభద్రుడనైన గామభద్రకవిని
నేను. రామాభ్యుదయ మహాప్రబంధ నిర్మాణమునకు పూనుకొనుటగోచరి
నాభావచమత్కారము సహృదయ ఎదితిమగు విషయమగుటవలన వేరుగ
వివరింప నవసరములేదు. 'నాశరక్షిద్ధ కథా సుధాచమత్కృతి కృతీ!'
ఇది. 'రామభద్ర! చెవికిండువిగొల్పు భవత్కవిత్వముల్!' అని ప్రశంసల
నందుకొనిన కవిని నేను! సహృదయ హృదయ చమత్కార రంజకమగు
రచనయే కవిత్వమని నా మతియు. శబ్దమునకు అర్థాంతరము లేకముగ
సూచనప్రాయముగనైన భాసించినచో, ఆ శబ్దమును సర్వతోమఖముగ
నుపయోగించుకొననిదే నాకు మనస్సంతృప్తికలుగదు. అక్షరగత,
శబ్దగత, వాక్యగత సర్వసారమును నుష్టగా, ఉష్ణిగా, పుష్ణిగా నాస్వాదించి,
అదేవిధముగ నాస్వాదించునని నా రామాభ్యుదయ ప్రబంధమున మన
ఆంధ్ర సారస్వత సహృదయులకు అందించిన అమ్మరి వ్యాసముడను నేనని
చెప్పుకొనుట ఆత్మస్తుతి పరాయణతకు పరాకాష్ఠ అని కొందరు భావించినను
భావింపవచ్చును. కాని! నా కావ్యము సమీక్ష చేసిన సహృదయులకు
నా మాటలు సత్య నిరూపితములుగాక లెప్పుదు.

మహాకవి వాల్మీకి మహర్షి రచించిన 'శ్రీమదానామణము
నాధారముగ కొన్ని మార్పులు కూర్పులు చేర్పుకొని, 'కశ్యప, కొట్ట'
'తెచ్చె' అనురీతిగా బహుప్రస్తుతముగా, సూక్ష్మబంధ మోక్షంబుగా,
దాదాపుగ రెండువేల పద్యములతో నామిదాశ్వాసములుగ రచించిన
ప్రబంధమిది.

ఇందు, మొదటి రెండాశ్వాసములందు, శ్రీరామజననమునకు
పూర్వవీరికయనదగు విషయములన్నియు ప్రస్తావింపబడినవి. ప్రధానమనదగు
శ్రీరామ కథను తృతీయాశ్వాసమునుండి ప్రారంభించితిని. ప్రసిద్ధముననే
విన్నవించినట్లు, నాకు చమత్కార జనకమగు రచనయందే మిక్కిలి
మక్కును. శ్లేషగత, లోకోక్త్యలంకారగత, వాక్యసక్రగత, న్యంగ్యసూచి,
గత, శబ్దాలంకారగత చమత్కారములలో నేదే నొక పద్ధతైన
లక్షణములేని పద్యరచనము నా స్వభావ విరుద్ధ లక్షణము. నా

కాన్యమునందిట్టి రిచన మీ సహృదయులకు సర్వత్ర గోచరించును. ధారా శుద్ధికలిగిన పద్మము నానాముగ్ధ.

దారాబ్దీఁ బ్రసిద్ధిగాంచి పునఃపద్మస్థాపి చ ర్తిల్లగా
దోరంజన రసస్థితిఁ దరళ విద్యుద్ధారిరా రంజిత్
దారంజ కపనేవ్యమో పసదుయారాహాదీఁ బ్రాపించి, వ
ర్షారంభంబు పోవందపట్టపట పద్మావ్రాతపద్మ్యో దగిన్ :

ఇది, నా కాన్యమందలి వర్ష రు స్థితి సము. ఇందలి శ్లేషమూలమున నేను చెప్పిన ప్రబంధలక్షణము, ఇందలి ధారాశుద్ధియు సహృదయ విదిత నగు విషయమేగదా !

స్థానిపులాకన్యాయము నయనరించి, నా ప్రబంధమందలి చమత్కార విశేషములను సోదాహరణముగ క్వాచిత్కముగ వివరింతును. అనుమతింపుడు ! అనధరింపుడు !

అయోధ్యానగర వారకాంతా సర్గము :-

హియదొందం బురి నీలహ మర్వలు-దశరూపు విక్రమచతుర నే
త్రలు-పంథ న్నన హితకల్-మకర చిత్రశ్రీం పద్మంక ధా
గలుగె యించిన దారకన్యలు త్రిలోకభ్రాత సౌభాగ్య రా
మలు దానె యటరాత్మతిన్ మెలయుటల్ చోద్యంబుగాదే మహిన్ :

అయోధ్యానగరమందలి వారనవీతలు సింహము నడుమువంటి నన్నని నడుమాలగలవాగు. వెంగినవిల్లునంటి కనుబొమలుగలవారు. కుంభస్తనులు. హాసితశోభలలంకరించుకొనెను అందఱుమై న చెక్కిళ్ళుగలవారు. అట్టి నాకన్యలు మూడులోకములందను ప్రసిద్ధులైన అందమాలపోవులు. భూమియందను సోదోదరూపమున మోగుట విచిత్రముగదా ! ఇది నా పద్య తాత్పర్యము. ఇది, కవినమయ నవ్వునొచ్చిన సౌందర్య నిర్ణయము. ఇంగితోగాక ఇందా, సింహ, ధనుక, మీన, కుంభ, మకర, కన్యా, తుల్యాశ్చ సంగమోజసంపాదన నేను చేసిన ఒక చమత్కారముగలదు. అనుభవింపుడు. ఇక్కడ నా మనస్సు హితకల్ప విధములు వివరింతును. అచ్చట వారనవీతలు అందమాలపోవులు అని చెప్పదలచితిని. దానికి 'సౌభాగ్యరాములు' అను శబ్దము స్మరించినది సౌభాగ్యరాములు అను శబ్దసంగమోజసంపాదన చేతి, అచ్చట నా పదములు అను అర్థాంతరముగూడ

తెళుకున మెరిసినది. అదృష్ట నిర్ణయ మొనరించునవి ద్వాదశరాసులు. ఇక దానిపై ఊహాసాగినది. శ్లేషాలంకారము నూతగొంటిని. ధారా శుద్ధికి భంగము రానీకుండగ, ఉభయతారకముగ, పద్యమల్లితినీ.

అట్లే, ఆ పట్టణమందలి వీరభట వర్ణన మొనరింప నెంచితిని. భట శబ్ద యమకాలంకారసామ్య మాత్రమున విట శబ్దముగూడ నేనున్నానని ముందునకు నచ్చినది. సా విషయముగూడ స్థితిపునున బతిమాలినట్లుగ నాదిక్కు దీనముగ చూచినది. వాస్తవమునకు భట, విటులకు స్వరూప స్యభాసములందు సామ్యమేమాత్రమునులేదని సర్వులెరిగిన విషయమే. పరదుఖి దుఃఖతాంతే కరణుడనగు నేను మాత్రముకాదని ఎట్లు నిరాకరింపగలను? అప్పుడు, శ్లేషాలంకార మాధారముగ పోల్చుకుదిర్చి, వారినిపురనేక పద్యనిబంధన మొనరించి, ఎట్లు చమత్కరించితిన్ ఆలోకింపుడు. ఆలకింపుడు!

ఆకర్షించుట నాచరి

వా బించిత ధర్మలగుచు ననమ శర క్రి

దా కాశలం బెలర్చగఁ

ద్రాకటముగ వాటిమేటి భటులున్ విటులున్

ఇందు, ఆకర్షించుట, నాచరి, ఆకుంచిత ధర్మలు, అనగా శిరక్రిదా కాశలము అనుశబ్ద సంయోజనమువలని శ్లేషమూలమున, భట, విటుల నెల్లొకే పద్యమున ధారాశుద్ధి భంగము గాకుండ, వారివారి వ్యక్తిత్వమునకు భంగము కలుగకుండ రసవత్తిరిముగ చమత్కరించితిన్ భావించి ఆనందింపుడు.

ఇదిగో మరియొక పద్యము. ఇది దశరథ మృగయా విహార స్వర్ణనము. నందలిది. దశరథుడు, వేటకై వివినమునకు వెడలినాడు. అల్పశత్రుముల నిర్లక్ష్యమొనరించి, తాను సరపతియగుటవలన తనస్థాయికి భంగము కలుగకుండ మృగపక్షులనే వధించినాడు. ఈ విషయమును, శ్లేషాలంకార, ఉత్పేక్షాలంకార గలమైన చమత్కృతి ప్రిదర్శించి, దశరథపాత్ర పోషణ మొనరించుచు, సహృదయ హృదయ రంజకముగ పద్యనిబంధన మెల్లనొనరించితిన్ కనుడు !

పంచముఖ సంజ్ఞ పార్వతీ పరికిణిక
హరియను బుధాహ్వయంబు శ్రీ హరికిణిక
ఇట్టి తెలిగోరి మెకముల కేలయనుచుఁ
గనలి ఉగ్రములైన సింగములఁగెదపె !

పంచముఖుడనగా విదు ముఖములుగలవాడు. శివుడు. ముఖ పర్యాయ శబ్దము ఆస్యము. సింహమునకు పంచాస్యము అనగా భయంకరమైన ముఖముగలది అన్న పేరుగలదు. ఈ పేరు సింహమునకు తగదు. అట్లే హరి యనగా విష్ణువు. ఈ సింహము ఆ హరి శబ్దమునుగూడ తానే హరించినది. ఇదియు అనౌచిత్యదోషము. ధర్మవృత్తిక్రమము. సుక్షుక్రియుడు ధర్మభంగము సహించడు. అధర్మపరులను శిక్షించును. దశరథుడందులకే సింహముల వధించినాడు. సింహశబ్దము ప్రకృతి, సింగ శబ్దము వికృతి. ఆ సింహముల వికృతి నందినవి గనుకనే పద్యమందు సింహ శబ్దము నుపయోగింపక సింగ శబ్దము నుపయోగించితిని.

ఆ సందర్భమందలిదే మరియొక పద్యము చిత్రింపుడు:-

ప్రేమదమేలర్ప సుగ్ర పృగదాద హరింపగ చేటమై వర
గృహునచరా నమందొవపె నక్కట! దర్మము చాటుగొక్కట
ట్టుమీట యించి, పిల్లలు తటుదగ్గన దాచుటచేచి, సారమే
యముల మెల్లఁబడందె, పృగయాక్రియ మొని వీరుండ, విన్నుడై :

సంపన్నులగువారు సామాన్యముగ తమ ఇండ్లయందు, రక్షణమునకై భయంకరములైన కుక్కలను పెంచుకొనుచుందురు. బిచ్చగాడు వారి గృహములకు యాచనకై పోయినపుడు ముందుగా ఆ కుక్కల మీదపైబడి కిటుననుంకించును. అప్పుడా యాచకుడు, 'స్వామీ! మీరు ధర్మము చేయకున్న మానె, ముందా కుక్కను నాపై బడికుండ కట్టివేయుడు!' అని గోలపెట్టుటయు సహజము. ఇది అందమైన లోకోక్తి. ఈ లోకోక్తినే శ్రీహరిచారిముఖమున, 'ధర్మము' అను పదమునుపయోగించి బహు చనుట్కర మొనరించితిని.

మరొక ఘట్టము. ఆ యోధ్యుని గరిమున దశరథు డొనరించిన పుత్రికామేష్టియాగ సందర్భమున జరిగిన బ్రాహ్మణ సంతర్పణ వర్ణన మందలి పద్యము.

‘పాక విధానం చిత్రమే!’

‘కాకదుచిం కింవదామి!’ ‘పమతా నా వ్రక్తః

ప్రొక దదిమృతానాం’, ‘నా

నా కర్పిత రసాయనానా’ మమచన్!

ఇందలి సంస్కృతోక్తి రసాచిత్యమును, లోకోక్తి సౌందర్యమును, ధారా శుద్ధి వేరుగ వివరింపవలెనని లేదు గదా!

హరిమవ్యయమట చర మట

ధర గామిణులందు వర్ణనా హితమగున్

చరహర్షము కౌసల్యాం

బురుహక్షికి పుష్పగర్భమున బాగుచుచేన్!

సౌందర్యవత్తులైన స్త్రీలను హరి మధ్యలుగా అనగా సింహము నకుము వంటి సన్నని నడుములుగలవారిగా స్త్రీంచుట కవి సామాన్య లక్షణము. ఇది సర్వస్త్రీ సామాన్య లక్షణము. కాని, కౌసల్యాదేవియందే హరిమధ్య యను శబ్దయినకు పరమార్థము (సర్వాచిత్యము) సమకూడినది. ఏలన, ఆమె గర్భమునందు విష్ణువున్నాడుగనుక. ఇది యిను స్త్రీహారకారగతిమీస సరసోక్తి. ఇందు సేనువయోగించిన పరమార్థ శబ్ద పరమార్థమును ప్యోకో క్తింపుడని సహృదయులకు మనవి. ఇట్టిదే మరియొక సద్యము. శ్రీరామ చంద్రుడు జన్మించినాడు. ఆతినిని ఊయెలయగుమంచి దీర్ఘకాలిపుర స్త్రీలు పలుకు మాటలు:-

పాలింపు మిజ్జగిల్లులఁ

బాలింపుగద్రాచి, చలము బాటింపు; చా

పాలింటి వాడవై, లే

పాలింటికి వచ్చినప్పుడరయుము మమ్మన్!

ఇంక, అనుప్రాసయుత సభంగస్తోత్రోక్తి చమత్కృతిగల లోకజ్ఞుల సౌగు వలచితిని. నాయనా! బాజ్జనిండుగ పాలుత్రాగి, ఈ లోకము లి పాలింపుము! లోకమున నేపురుషుడుగాని వివాహితుడగు నొకవకాశము. వివాహమై భార్య కాపురమునకు వచ్చినపుడు నేరొకతీరగుట సహజము. ఇప్పుడున్న మంచితనవంత మంచితనము, భార్యమాలికి ముగ నాతినిలో కలిపించుట అరుదు. భార్యమాట చెవికెక్కినట్లు మరి ఎవరిగూట ఎక్కను. అందులకే లేవు, ఆలు ఇంటికివచ్చినప్పుడుగూడ మమ్ము నిర్లక్ష్యమునగింపక

సాకుము! అను విషయము చమత్కారముగ సూచించబడినదని ప్రత్యేకించి చెప్పటం అనవసరము.

అంతియేగాక, ఇందు మరియొక విశేషముగూడ ధ్వనింపచేసితిని. కేవల నారాయణుని లక్ష్మీయుక్తుడైన శ్రీమన్నారాయణుడొకడే సర్వముక్తి ప్రదాతయుగును. శీవు నీవు లక్ష్మీయుక్తుడవై మమ్ము సంపూర్ణముగ ననుగ్రహింపుము! అను విషయమును ధ్వనితము.

శివధనుగ్బంగ ఘటమందలి మరియొక పద్యము చిత్తగింపుడు:-

చివ చివ దాసి విల్ల రముకేటించెం తగవల్లి పాతుగా

కుడినిడి, చూడలేని నృపపుత్రిల చర్యమచెత్తు బాగుగన్

గజనన డెడ్డి, పాంశుపునణించె, రజోగుణ దూరదాతరన్

జవలయక్తి నెక్కిడియె సత్తమె చూపుచు శార్దిపునన్ :

ఇంక, శ్రీరామచంద్రుడు ధనుస్సు నెక్కిడుట అను విషయమును, శ్రీహేమోత్సేహాత్మకాంతిర న్యాసాలంకార మూలమున శ్రీరాముని శ్రీమన్నారాయణుని అలంకారధ్వనిగా చమత్కరించిన విషయము రసజ్ఞ వేద్యమేగదా!

వాక్య వక్రకోశవలన గలుగు ధ్వని చమత్కారవంతముగా ఈ ఒక్క పద్యమును మాలిమి గమనింపుడు!

రానిమిసి సభాని రాక్షస వీరులందరు, వాగులపై వారిధినివంచి సర్వ నాశన మొనరించుమని ప్రగల్భములాడుచున్న సందర్భమున విభీషణుని మోసముగా

వారిమీద చరణి వలచినంత చరణి

వారివాగు తగులపైచి దానిన

మిగిలిరాజులన్న మునిగిగృహంబుల

చిచ్చులార నీడఁ జిరికికొవన :

ఇది! నా కవితాభ్యుదయ విశిష్టత. ఇది కేవలము దిక్కాత్ర పరిదర్శనము. చివరిగాట ఒకటి పేరుడు! పూర్వకిపుం ప్రభులము నాపైకొంతి పుగించినట్లే, ఈ నా రిచునా నైచిక్ర్య ఎభానమును, ముందురాజోపు కవుల కొందరిపైన ప్రసరించునని నా గాఢవిశ్వాసము. ముచ్చందేనాడైన వినమృదయుడైన నా కాన్యమను గనుగ్రాముగ పరిశోధించి, నా ప్రబంధ

వైశిష్ట్యమును లోకమునకు అక్షరరూపమున అందచేయుననియు పూర్వ విశ్వాసము. ఇది, అహంకారం పరిదర్శనముగగాక, ఆత్మ విశ్వాస మాన కముగ మాత్రమే భావింపవలెనని సహృదయ సాంస్కృతియులు సాంజలి బంధుడనై నవినయముగ ప్రార్థించుచు, ప్రస్తుతమునకు మీనదగ్గ సెలవు తీసికొనుచున్నాను.

మహామంత్రి:- ధూర్జటి కవీంద్రా! మీరు శ్రీ కాళహస్తి మాత్యయమునందలి సత్కీరాహంకారమును గురించి సవివరముగా మాకు తెలియజేయగోరు చున్నాము.

ధూర్జటి. నేను అత్యంతమాధురీ మహిమకు అభిలంబితలోకము హామిలైతి న స్తుతమర్చియైన ధూర్జటి కవీశ్వరుడను. అనుగ్రహబుద్ధితో శ్రీకృష్ణ రాయాస్థానాన్ని అలంకరిస్తున్నా శివైకతానుడనైన నేడు శ్రీ కాళహస్తిశ్వరుని కళ్యాణాస్థాన కవిరాజును. మా మీద మనసునకి ఆ పరమేశ్వరుడు మధుద్ధిగ్ధ మహర్షివణితో అజరామరమైన అమృతి కావ్యాన్ని చెప్పించుకున్నాడు. సాలీని సన్నతంతలు సౌభాగ్యాన్ని సంపాదించి, చక్కని కథాసౌధాన్ని నిర్మించి నేనా మహాప్రభుని కీర్తి ప్రతిష్ఠలు విలాస భూమినిగా నా కావ్యాన్ని తీర్చిదిద్దుకున్నాను. లోమాదివనానికి నా కృతిరాజ మొక శ్రీచక్రంగా గోచరిస్తుంది.

నా సత్కీరుడు ఒకవిశిష్టపాత్రి. పాండ్యరాజాస్థానమునందలి శైవసంగీతా సాంపరాదౌ రత్నము. కవితా హంకారముగలవాడు. ఇతనికి అహంకారము గర్వముకాదు. విషయమందలి నిష్టాత్మత. కవితావిషయ సర్వస్వము నెఱిగినవాడగుటనల్ల ఎంతటివాని కావ్యమందైన తప్ప పట్టుటకు వెనుదీయని వాడు. కావ్యగతి దోషములను సహింపలేకపోవుటయే గురించి గుట్టి గుణానికి హేతువు. కాటకము నచ్చినపుడు ఇతను హాద్యజుడు భుక్తికి పాండ్యరాజాస్థానమునకుగొని వచ్చిన శివుని కావ్యమున తిప్పబట్టిగాడు “సేంధురగమనాధమ్మిల్లబంధము సహజగంధము” అనుట తప్పకదా! దోషస్పర్శను సహింపలేని నత్కీరుడెగ్గికరించునా? ఇది కవితమయనూ? శివుడు, అనమోనితుడైన హరద్విజునిపై జాలినది నచ్చినపుడును, తొలుత

దైనమువలె గోచరింపకపోవుటచే నత్మీగుడందు తప్పున్నదని గట్టిగఁ బలికెనాడు. త్రినయనుడు మూడవ కంటిని చూపినపుడు “తలచుట్టు వార కన్నులు గలిగిన తప్పు తప్పుకాదనవశమే” అని కవితాభిమానముతో పలికెనాడు. కాని యితడు సత్యము గ్రహించినపుడు- “అగజకునైనందగు నిల మగునాకుఁ దగవు” అని అంగీకరించినాడు. శివుడాగ్రహించుటయో, అనుగ్రహించుటయో కష్టమౌనపుడు కమ్మని శపించి, పిమ్మట సతని యార్జిని విని శాపాంతమును జెప్పినాడు. శివుని వద్యమందలి దోషము నత్మీకునకు ముక్తిసూర్యముగ తోడ్పడినది. నత్మీగుడు నానా తీర్థయాత్ర లొనర్చి, బహుశ్లేశములపాలై, తుదకు దక్షిణైశ్వర్యానందమున కాళహస్తినిచేరి మోక్షమొందినాడు. నత్మీగుడు క వి ధీ రు డు. సాహిత్యవిశారదుడు. కథాంతమున నీతడు సాహిత్యానందముకంటె బ్రహ్మానందము ఘనమైనదని గ్రహించినాడు ప్రత్యగ్రజ్ఞోతియైన ఉమాబాసితో-

“ఈ సంసారము దుఃఖ

వాసానందము, దీని పరిపంగా

నేమియు గదగు, దయ న

వ్వి సుఖమునఁ గూర్చున్. కృతార్థుడ నగుదున్”

అని పార్థినిని సాన్నిధ్యమును పొందినాడు. పాండ్యరాజాస్థాన కవియైన నత్మీగుడు “తివారశైల తనయా బాంపత్య సంపన్ను”డైన కాళహస్తి పురదైవాస్థానమును జేరినాడు. సాహిత్యమునకు పరిమప్రయోజనమిది కదా !

మహామంత్రి:- రామరాజ భూషణకవి! మీ శ్లేషకవితా వైచిత్రిని వివరించి మమ్మానందించ జేయు గోరుచున్నాము.

రామరాజభూషణకవి:- విజయనగర పారరసిక శేఖరులారా !

నేను సాహితీ సమరాంగణ సారవభూములగు శ్రీ శ్రీకృష్ణదేవరాయ మహాప్రభువులవారు సమనన్నిధానమున అష్టదిగ్గజ కవులతోఁ గొలుపుదీర్చి నేను రాధించిన శ్లేషవైచిత్రీగూర్చి మహామంత్రియగు అప్పాజీవారితో ముచ్చటించ వారు ఆహ్లాపించియున్నారు. సాహితీబంధువులగు తమకెల్లరకు మాయూ విషయమును మనవి చేసికొనుచున్నాను.

సంస్కృత వాఙ్మయమున స్త్రీషులు పెక్కురు పెక్కువిధములుగా సాధించిరి. ఆలంకారికుల మతమున నూటయిరువది యలంకారములుగలవు. అందు స్త్రీపాలంకార మొకటి. ఇది (1) ప్రకృతిస్త్రీషు (2) అప్రకృత స్త్రీషు (3) ప్రకృతాప్రకృతస్త్రీషులని మువ్విధములుగా విభజింపబడినది. నల, యాదవ, రాఘవ, హంఠవీర్యాది చతుర్విధక కావ్యముల లోవిశేషణ, విశేష్యములు స్త్రీషించి పై నాల్గర్థములు ప్రకృతోపయోగములై ప్రకృతిస్త్రీషయగుచున్నవి. ఇక నప్రకృతిస్త్రీషుతో సగృహ్య కావ్యము లేవియు సంభవింపకపోయినను భ్రమం సందేశాదులు భిక్షువులు స్వల్పప్రమాణ ప్రయోజనములుగలవి సంస్కృతాంధములయగుచు గుప్పటిప్పలుగానున్నవి. నీతిబోధయుగమున నీ శాఖ ప్రారంభమయి శృంగారయుగమున విస్తరిల్లినది. ఇది సర్వాత్మనా స్త్రీషింప నవసరమాలేక సూచనార్థ వర్ణనసిత మాత్రమగును.

ఇక మూడవదియగు ప్రకృతాప్రకృతిస్త్రీషు నా సహోద్యమమై నదిగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఆలంకారరాజగులగు ఎక్కోక్తి, సమావృత్తి మొదలగునవి దీనియం దంతర్భాగములగుటకుఁ దగిలుచున్నవి. ఎక్కోక్తితో స్త్రీషునొక్కరియను భేదముగలదు. ఈ మహామార్గము సమకరించిన నన్నయాదులైన మహాకవులెల్లరు తమ కావ్యముల నెడనెడ విభజింపలు చూపించిరి. నానాకు నీనికి సంపూర్ణముగా జనము - జీవనము గలిగించిన వారు లేరనవచ్చును. జాణిత్యమనకు నానాప్రకృతిగా విభిన్నత స్వీకరింపందేకాక ఈ స్త్రీషయందును నానాప్రకృతిగాను వెలార్చి నిండు దనమును జేకూర్చితినిని సజనయముగా మనవిచేసి కొనుచున్నాను.

స్త్రీషకావ్యకర్తలు ముఖ్యముగా - 1. ఆంధ్రగీర్వాణస్త్రీషు 2. శబ్దస్త్రీషు, 3. అథ్వాస్త్రీషు 4. గౌణవృత్తిస్త్రీషు 5. అర్థాన్వయస్త్రీషు 6. శబ్దాన్వయస్త్రీషు 7. ఉభయస్త్రీషులని సప్తధా విభాగించిరి. ఈయందు స్త్రీషులమాత్రమేకాక పేరికి భిన్నములగు పలుకరిముల స్త్రీషులను నేను చూపించితిని. నానాధానముగా సరియ సరిబట్టిబద్ధుడ నగుచున్నాను.

వైకరణిహరచరిత్రలగు సారసదోషన బుద్ధచోటికిఁ

దోలనరాచివా చొలఁబాసిన చోలనభంగమంద నే

దేవక పూజదీక్షయల దెంతనెదిల్చి లతాంగిదూపు క

నానరంగ జూదినచ్చిల నవాంబుహంపక : వీరే దెబ్బంగుఁ

చు - 2 అ. 54 ప.

ఇందు దాదాపు నేఁజూపింపఁదలఁచిన శ్లేషభేదములనెల్లఁ జూపించితిని. “స్వైరవిహారిధీరలు” “సారసలోచనలు” అనునీరెండు పదములు నూ ఒక్కొక్క యక్షరమును దీసివేసి చదివినను దుదివఱకు అర్థభంగము కలుగదు-

1. స్వైరవిహారిధీరలు	1. సారసలోచనలు
2. రవిహారి ధీరలు	2. రసలోచనలు
3. విహారిధీరలు	3. సలోచనలు
4. హారిధీరలు	4. లోచనలు
5. రధీరలు	5. చణులు.
6. ధీరలు.	

స్వైరవిహారిధీర, రవిహారిధీర శబ్దముల రెండింటియందు సారసలోచన శబ్దమొక్కటియే సమన్వయింప శక్తి సంపన్నమైయున్నది. ఇతర విహారిధీర-రసలోచన; హారిధీర-సలోచన; రధీర-లోచన; ధీర-చణ శబ్దములు సాపేక్షములై యన్వయించుచున్నవి. లాతివారు చొరఁబూనిన రసభంగ మగుననిన- సారసలోచన శబ్దములో రసభంగమై సాలోచన లగుదురని నాయభిప్రాయము. లతాంగిరూపుచూచువారు పూదీవెల చెంతనుంట మేలని తలఁచితిని. కన్నారంగ ననుటచే-కంటినిండ-లేదా-కన్నుమూత వడునట్లు అని అర్థధ్వయ సంఘటన మొనర్చి యీ పద్యమున కీపదమును కన్నాకుగా కన్నుగా వెలయించితిని. లతాంగిరూపు= గిరికాసౌందర్యమని చెప్పిన “అనిర్వన్ధ్యంపరకళత్రమ్” అను కాళిదాసు నూక్తిబుద్ధినిడుకొని రూపు=అవివాహితయగు కన్యకు మెఱిలోనుంచెడి యొక విధ మగు భూషణము. దీనినే సామాన్యజాతులవారు ‘న మ ర్త చ ట్టు’ అని ఋతుదోష నివారణమునకుఁజేరురు. ఇది వడుగుజగదెమునంటిది.

విఖ్యముగా నాకాన్య నాయకుఁడగు నసురాజు సంబోధనమును మాత్రముదెల్పి నా యీ తెలివిడిని విగమించుకొందును. నవాంబురుహంబక= నూతనమైన పద్యములేఖణములుగాఁగలవాఁడు మన్మథుఁడు; కొంగ్రొత్త తామరలవంటి కన్నులుగలవాఁడు విష్ణువు; బడబొగ్గియే కన్నులుగలవాఁడు శివుడు; పద్మమే తల్లిగాఁగలవాఁడు

బ్రహ్మ - ఇట్టి నాలుగర్థముల సమన్వయమున కస్పృహకువాడు మా
వసురాజు- ఈ పద్యమునందలి యర్థమును రసగ్రహణ పారీక్షిలైన మీకు
లనలేకము మాత్రమే తెల్పితిని- ఈ మాత్రపు నా జేలివిడిని మూల
ముట్టుగా మీరు గ్రహింప ననుభవించి పౌనఃపున్యముగా మనవిచేసికొనుచు
సెలవు దీసికొనుచున్నాను.

మహామంత్రి:- మల్లన్నా ! రాజశేఖర చరిత్ర రచనలో నీవు ప్రకటించిన ప్రాంత
సాగసులనుగూర్చి వినరింపనయ్యా !

మల్లన్న:- పూర్వకవుల రచనల మధించి నిగ్గునుదించి కుదించి రాజశేఖర చరిత్రను
మూడశ్వాసముల గ్రంథమును రచించి ఆంధ్రులందరినీ ముగ్ధులముగ్ధ
మనోజ్ఞ మహాత్మీనినాదములనంటి కలనాదములతో కవితావిపంచిని వీనుల
విందుగ మ్రోగితిని. అనుచున్న రామాణీయకము, మధుగసంస్కృత
సమాసకామనీయకము, ఆ చచ్చె ను గు ను డి కాపుసోయగము ఈ
మూడింటికి సహపాఠిగానున్న భావనాశిల్పము నాకృత్యోగో, పద్యాకృత్యోగో
అడుగడుగునాకలనని నేను చెప్పుకొనగూడదుగాని పెద్దలొప్పుకొన్నాను.
చెప్పదలచుకొన్న విషయాన్ని నీర్భయములకుండా కీర్త్యు సమయకుండా
చెప్పగలగని రసికులంటున్నారు. రాజశేఖర విగ్రహశేఖర తాస్యన్ని ఎంత
అనవద్యంగా పోషించానో, కాంతిమతీశృంగార రసాగమ పరిపూర్ణ తాస్యన్ని
అంత వృద్ధంగా భాషించానని విజ్ఞులంటున్నారు. నేనూ వింటున్నాను.
మచ్చునకు కొన్ని చదివి వినిపిస్తాను
ఆదికవి నన్నయ్య- (పసిద్ధి పద్యము మీకు వినిపించి దానికి మిన్నగానున్న
నా పద్యము వినిపిస్తాను.

కారవ రాత్రులుబిల్వలంప తరతారక హరివంతులన్
దామ తరలమలయ్యె పిలనన్నవ కైలవ గలచలులదో
దార నమర సారథ సుధాంబు పీఠిర్కమణి క
ద్వార పరాగ పాంసముచిహ్నములంబర భారితలబుద్ధి"

దానినిమించిన నా రచన:-

వారణవార కర్ణభుజి వారణికోర విసారసారి క
ద్వార పరాగముల్ నెఱయబోయెరవీధుల తారతారము
త్తారమిడియ మంటప పితానందిర్గత కాంతివాహినీ
భారములోపలంగయ దొబ్బు పిలిర్కర వాదవాక్యతీర్

తేక్కన ప్రసిద్ధయైన పద్యము:-

రక్కెన మాటలాడెవరు రాజును తమ్ములు వానిలో నవీ
చొక్కటియైనగానక యూకొనుచుంటుంది యువరంభే నే
లక్కట యిట్లు చెడికొనినైనను దోయియిచ్చా నుదోదముం
దెక్కడ టామిలోను సగమిచ్చుట దొక్కడ వానవాంతకా:

తేక్కన పద్యమునకు మిక్కిలియైన నా పద్యము:-

రక్కెన మాటలేనగరా తగువారలు నోచునొప్పుచే
దప్పునె యొడ్ల సొమ్ములు పవరతుర యెంతయలంత గొందినన
విక్కుడు నీలుచుం బిలుకనేర్చిన నీపటమున్న తిగినై
విక్కుటమంటు గోయుటకు నేటికి నేరకయంటి చెప్పుమా:

ప్రబంధ పరమేశ్వరుని రచనాక్రమము నతిక్రమించిన పద్యమిదిగో
చూడుడు:-

తేజాంబన సాధవీధికల చక్కించొట్లలోబెట్టియో
ప్రాళేయాళల కన్యకాదవ కృపాపారంగళా విద్యపో
వే! లావణ్యవయోనివీ: యనుచు నావిద్యుతమోదంబునన
జోలల్పానుదు రహ్మమానుదు నా శుద్ధాంత కాంక్షామయర్.

“ ఆంధ్రకవితా పితామహుని పద్యముల కుద్దియైన పద్యమిదిగో ”

లకడచోటికిగోయ రద్దానీయె టాజానేక కాళాళి
నిష్పితమానీలహారలక్ష్మి కరుణిచేటి కలాపాకృతిన్
సలలావ త్రిత సప్తరంభహార భుక్వందోహానీ రంభగ్రి వి
ర్గత డూమోదపుష్పహృద్య గంధములు దిగ్భాగంబులన్ గగ్గిమ్మగన్.

ఇదిగో నేను వ్రాసిన ఈ క్రింది పద్యములనంటివి మున్నెవ్వరు
వ్రాయలేదు. ఇప్పుడు వ్రాసినవారు లేరు. రాజోపువారు వ్రాయలేరని
నా విశ్వాసము.

అరవరెదాగంతో నలలులమ్మంతాంగుల లేతనప్పులన్
నిలసి నిలలులమ్మటికి నిలపువసాండుటచేసి టామిలై
గలమగుట క్రిమినిరికి గ్రహించి పిమ్మట దోయిచూచి యా
నిలలులుగావు పొమ్మనుట సాచెను గగ్గిమ్మలపట్టరేమనన్.

అనంచికాపురముననున్న పూవులమ్మోడివారు తమ నవ్వులతో విచ్చీ
విచ్చని పువ్వులమ్మోడివారు. ఆ నవ్వుల కారిణముగ యువకులకు-పూవులు

కొనువారికి- విచ్చనిపూలు విచ్చినట్లగుపించి, కొనిపోయి- ఇంటికి వెళ్ళిన
 వెనుక విచ్చనిపూలు తెచ్చుకొంటేమేయియు పుష్పలావికలు మోస
 గించిరనియు తిరిగి నచ్చుచుండెడివారు - నవ్వులతోగలిపి పువ్వులమ్ముట
 గాదు, పువ్వులతోగలిపి నవ్వులమ్ముచున్నారని నా భావము. మాటి
 మాటికి అందగ జైలను చూచుట విలాసములకు పినోదనుగదా ! అందు
 వలన సారెసారెకు తిరిగి నచ్చుచుందురు యనకులు.
 ఆనంచితాపుర వైశ్య శిఖామణుల వర్ణించిన నా వీరు తీయములు -
 వినుడు.

కాకరపంపివంటి జిగ్గరిన పరిపసిండి వాటికి
 ప్రేకము ప్రసవోదనను చేయియగంబులు చెల్లవాన్మొట్ట
 పోకను పుట్టెడమైనను పోదొక కల్పము వట్టుచూడ్కి వే
 రేకటిదీర వైశ్యవతులండ్లు గనుంగొననావ్వు నవ్వులిన్.

భూమి యంద చందముల కాకిరపండుతో బోల్చినకవిని నేనుదక్క-
 నన్యులులేరు. పోకచెక్కకు పుల్లెడు ధాన్యమిచ్చువాని నాటివైశ్యులు-
 ముండెట్లుండగలరో !

శ్లేషకవిత్వమునకు మా రామరాజ భూషణుడేకాదు. మా నూర
 నార్యుడేకాదు. నేనును సమర్థుడనని చెప్పటకు కథా గమనమునకు
 బలమిచ్చు సభంగ - ఆభంగ శ్లేషల నొనర్చినాను. ఇదిగో చూడుడు-

కవి - కరముమోర్చు పగరం
 - గవికరమున - బ్రోచులేక కరహంచెవనే
 పని - రోపవలము పూనిన
 పనిలో - నిజరోపవహ్నికాహంతిచేయున్
 లేమాని - చిగురారు - లే - మానినీ : యింక
 లేమా - పిత్తంబింపలేదు నీను.

ఈ రీతిగ నేను రచించిన హృద్యములగు పద్యముల గ్రహింపవలెనన్న నా
 రచనముల చదువవలెనని, చదివి తనియవలెనని, తనిసి మమ్ము తరువవలెనని
 మిమ్ము అర్థించు చున్నాడను.

మహామంత్రి:- రామకృష్ణకవి! మీ కవితాదృశ్యము మిక్కిలి విచిత్రము. అంజలి విశిష్టతను సోదాహరణముగా తెలిపి మమ్మానందింపచేయగోరుచున్నాను.

రామకృష్ణకవి:-

మ॥ ఉదయం బిష్టనగులు నేరువు
హిమహృహంబునుం జాటిరా
విదితంబైన మహిన్ మహాలక్ష్మ
కవితా విద్యాబల ప్రాధి నా
తెనుకేళి? సరసార్థ బోధమటనా
హేలా వరిష్కార కా
రద నా రూపము, రామకృష్ణకవి
చంద్రాఖ్యుండవో టూ 11

సీ॥ తగ సంస్కృతము తెనుంగుగఁ జేయఁదెనుఁగు సం
స్కృతముగఁ జేయంగఁ జతురమతివి

సాధారణంగా కవులుచెప్పే సంస్కృత పదభూయిష్టంగానో లేక తెనుఁగు నుడికారంతోనో కవిత్వం చెప్తారు. కాని, ప్రభూ! నా కవిత్వంలో అలాకాదు. సంస్కృతంలోఁ జెప్పవలసినదాన్ని తెనుఁగులోఁ జెప్పి; తెనుఁగులోఁ జెప్పవలసినదాన్ని సంస్కృతంలోఁజెప్పి చ మ త్కారం వుట్టిస్తాను. దీనితో ఉదాహరణం :

ప్రాచీనంబైన వేదపాఠమునకున్
బ్రతుకహమనంబునో
యేలా తమ్ముడ! నన్నుఁజూడఁ జనుదే
వెన్నాక నోయింది, ద
జూరజీవలముంబు వాడెనినుఁ గన్గొనివిక్కి
లు బాచయిన్
నీ రాకల్ మదిఁగోరుఁ జంద్రపాఠపున్
నీరాకరంబుంబరెన్ "

ఇందులో "కళ్ళు వాచాయి - ఎదురు చూడ లేక" అంటానికి "చక్షూరాక్షయంగులు" అన్నాను. 'చక్షూ' అనే దీర్ఘవల్ల దీర్ఘ కాబంగా ఎదురు చూడటం ధ్వనిస్తుందికూడా. 'చంద్రోదయానికి' - అని సంస్కృతంలో అనవలసింది. చంద్రు 'పాడుపున్' అనటంలో తెనుఁగుదనం తెలుస్తునే ఉంది]

నలుదెఱంగుల నెన్నఁగల కావ్యదారల
 ఘనుడ, నాకువునందు కరముమేటి
 (ఆకు, మధుర, చిత్ర, పిందరములను నవి నలుదెఱంగులు)
 వనిల భూమిపాలతాస్తాన కమలాక
 రోదయ తరణ మూర్ఖోపయంధ
 శైవ వైష్ణవ పురాణావళి నానార్థ
 రచనాపటిష్ఠిత రమ్యమతివి

తే॥ అంద్ర భూమిరుద్రాహారభద్రున
 శ్రీ తెనాలిగ్రహార విశ్వేత వగ్ర
 కావికాకోకిలను నేను చరచమతిని
 విష్ణుగుణ సాంద్ర : నే రామకృష్ణ కవిని॥

నేను వికట కవిగా లోకానికి సుప్రసిద్ధుణ్ణి. కవులకు సామాన్యంగా ఒకే ప్రివృత్తి ఉంటుంది. వారు తములోకప్రసృత్తినే కాన్యంలో కూడా నిరూపిస్తారు. నేనట్లాకాదు. లోక ప్రవృత్తిలో హాస్యం ప్రిదర్శిస్తాను. సామాన్యలీ హాస్యానికే ఆనందించి 'వికటకవి' నని నవ్వుకొంటారు.

కావ్యసృష్టిలోనూ నేను 'వికటకవి' నే. ఇక్కడ 'వికటత్వం' ఆలంకారికమై అలౌకిక రచనా ప్రివృత్తికి సంబంధించింది.

“వికటాక్షర బంధత్వం

ఆర్యైః బౌదార్యమిష్యతే”

వికటాక్షర బంధబంధురమైన రచననే ఆలంకారికలు 'బౌదార్య'మన్నారు. పదాలలోని అక్షరాలు కదను త్రొక్కుతాయి. సర్వసం చేస్తాయి. “దివ్య భావపరీతం యచ్చుంగారాద్యుత యోజితం అనేక భావ సంయుక్తమ్ ఉదారత్వం ప్రకీర్తితమ్” అన్నారు.

నానార్థ విశేషోపేతమైన సూక్తులతో సుష్టుగా, అశివిచిత్రార్థము అతోగూడిన రచనద్వారా క్షేత్రమహాత్మ్యము రచించి, వానియందు వినూత్నాకర్షణశక్తిని నిక్షేపం చేసాను. సగమ శక్తివాఖ్యానంద్వారా 'సరసార్థబోధ' గావించాను. సుశీల కథలో అత్యద్భుతమైన 'ఘటన' సంఘటించేసాను. పుండరీకని చరిత్ర, అయితఃయుతోవాఖ్యానాల మూలంగా 'హేలాపరిష్కారం' గావించాను. అందుకే నేను 'వికటకవి' నని సగర్వంగా చెప్పుకొంటాను:

“ లోకవృత్తియందు చేహార్పి హావ్యంబు
 పినుతికెక్కినాడ పికట కవిగఁ
 బాని పికటకలనె కావ్యప్రవృత్తిని
 పికట పర్వరాతి వృత్తిచేత॥

పికటమేళక యెట్లు కపిత్థామృతము ?
 పికట భావ ప్రకటన కపిత్థమునె ?
 దతురపికటారా? సంపదితకైలి
 పికటకపినన్న పార్థకవిచమద్వై ॥

నిగమ శర్మసప్త

నిగమ శర్మనిష్ఠాగరిష్ఠత లోకదృష్టి నాకర్షించడం నా అదృష్టంగానే
 భావిస్తున్నాను. లోకంలో రసికతాజీవనం నీరసించి పోతున్నది.
 మహాప్రభా! ఒక మహాకవి ‘అంశద్వయమంటి’ త్రోపుత్రోయించాడు-
 వలచివచ్చినదాన్ని నరింపజేయలేకపోయాడు, ఇంగ్లీషుమాహాకవి ఆడదానిచేత
 తన్నించాడు. అప్పటినుండి పురుషులు భయపడి స్త్రీలకాళ్ళవైపుకు పోవటం
 భయపడి, తలవైచే తారట్లాడు తున్నారట!!

మా నిగమశర్మ స్వేచ్ఛగా తార్తీయపురుషార్థపరుడైనాడు. అతని
 కామసారాంశాన్ని శృంగారాభి నివేశాన్ని ఈ రీతిగా విభజింపవచ్చు:

(i) వేశ్యాశృంగారం:-ఇందుకు ‘పొందువట్ల అవ్వలు పొడిచిపొడిచి’
 సంపాదించిన ధనాన్ని వ్యయించాడు. ‘అల్లసాని’ వారు సానిగాథ
 రచించి, సానివాళ్ళలో అందరిచేత మెళికలు విరిపించుకొన్నారు. నిగమ
 శర్మను తీర్చిదిద్ది సానివాడలకు నూత్నకాంతి ప్రసరింపజేసాను. మాశర్మ
 ఏవిధంగా భగ్గిన్నడనాడో పరిశీలించండి: రసికులే నిర్ణయించండి:

“ ఉహూని హోహుగ్నియోహుగ్నియోగని
 పితహజ్వరాంతో దెచ్చునూర్పు
 సంగర్భయఁ ద్రావనంజలి మఱి నుకగాని
 యిదిగని పిష్టాకహియంబురర్థి
 నాగమ పాదంబులొగ్రామంబుగాని
 పటనాపంబు లిచ్చిగోచరి
 కంబుట్టెట్టాహోపకంబు గ్రోలంబుగాని
 మోవతాదంబు శీటంబు చొప్పున

మిథ్యావిహ్వంబు లపమనంబున హరిఁప
సిగ్గునదుఁగాని కరనఖ విభరలసిత
జాత నూత్నజ్జ్వాలకముల్ సమృద్ధింబు
నారజము మీరి యాదుర్విహార హరి॥

మాశర్మ వంచెడ్డావో చూడండి. ఎక్కడో ఒక్కచోట 'ఉహ్హున' ఊదుతున్నాడు, అంజలి ఘటిస్తున్నాడు. వివాదాలు తీసుకున్నాడు. తీర్థం పుచ్చుకొంటున్నాడు.

(ii) జానపద శృంగారం:- వేశ్యలు శర్మను నరించారు. 'నపద కాంతకూడా తనంత తానే కామించింది. ఎలా కాదంటాడు.

ఉ॥ తేలెను కన్నుదోయి వడ
చేపెను ముద్దుమొగంబు సారెగై
వ్రాచెను గొప్ప కొప్పు వసి
వాడెను నన్నుచ కొను పాలలం
దులెను లేతమేను నయి
కొట్టిని నమ్మగవారి నారి బా
గా లముప ర్రనుండరసి
యంగఁ బాధితగాఁదలంచుచున్

మ॥ విశా : తేరకుఁడేర దక్కెనిటురీ
బంగారు చందంబుఁ జం
కలు దాటించుచుఁ గెంపుమోని
దొడుకంగా గుట్టపొలింట్లు చి
ట్టలమంగా ముఖగంధ పారణము
వేయంగాఁ గట్టిపేను ను
శ్వల పత్రాశి ఘటింపగాఁదిపుచ
మిత్రద్రోహ మోహందరన్॥

అగ్రామం జాతర జరిగేటప్పుడా జానపద స్త్రీని తనతీసుకుపోయినాడు మనశర్మ. త్వరలోనే ఆ 'కాపుంగెండుగురురాకుఁజోడి' 'పగలోకం' ప్రాపించింది.

(iii) అటవిక శృంగారం:- 'ఆ తిరువార శర్మ ఒండుకడ కూపాతన రా జా న నం, తాపించుచ్చదగుచ్చనచ్చవియదాంధన్ బంధు ర శ్రోణి వీణాపాణింధమవాణినొక్క ప్లవకన్యకూడి క్రిడింప' సాగాడు. ఈమె

నీరడవ తానే చేబట్టాడు. ఆమెనల్ల పుత్రలాభంగాడా పొందాడు.
 కొంతకాలానికామె 'పిపిగిళెమని చక్షుశ్శూరి దుర్వారి కీలాస్థపుటితమగు
 నహ్నే'లోపడి నశించింది. ఇంతిటుముందు కన్నీరంటే ఏమిటో తెలిసి
 నిగమశక్త ఈ ప్రియా నియోగానికీ మూర్ఖతేరుకొని రాళ్ళుకరిగేటట్లు
 విలపించాడు, ఈ రీతిగా—

ద॥ తనగృహమిట్లనక్క పట
 దార దనదులతోడ ప్రుగ్గగా
 గని యెఱగంది కంది కనుగ్రంథల
 ముంతలబోసినట్లు పో
 రనగడుదావ్వు పూరములు
 గ్రమ్మగ నేడ్పుదు మూర్ఖవోయి య
 ల్లనఁదెలిసెన్ వినిందితపల
 వ్యవహార మనోబలంబునన్॥

క॥ ఇలఁబడికిలఁబడి వలుముటు
 తలదోర్పుదు విత్వతమగు వదనమున లాలా
 జలములు తీగెలు సాగఁగ
 బలురు సతండాలిగుంటిది పరిచితర క్తిన్॥

ఉ॥ ఎల్లరు నెల్లవోదనములిచ్చి
 మృగాజలఁ గొండ్రుగాని యో
 పల్లవపాణి : నేఁబరచు
 పావనచంశమునిచ్చి కొంటి నీ
 నల్లనియాపు నిర్లమని
 నమ్మి, ప్రసవం; బడిగాక నేఁగు వి
 ద్మల్లరిరావరాక్షసయ
 దూర్వహమోట యెఱంగ నింతయున్॥

ఉ॥ సన్నపు నెక్కునల్ గిలుగు
 పుట్టులఁబడ్చెద లొంగువాలగా
 గిన్నెర పీఠమోపి, శ్రుతి
 గిన్నెన సారెలు పక్కనొత్తి యు
 ద్దన్నతర పృథ్వికాములఁ
 దంఢులు పుట్టుచు నాలసించు నీ
 తిన్నన నెల్ల నాదెవులఁ
 నేసియదొడ్చు పవుల్ దలంచెదన్॥

ఉ॥ తః కదంతి నాతిశీహిః :

మహిషేష్వరుః చిత్కెనంచునన్
రాకతుః బోకతున్ జన
వరంచరకెంపగు చూడ్కిఁజూచి యం
బూకృత మావరించుట
బుద్ధిఁదలంకః గలంకముక్త చం
ద్రాకృతిఁ బొల్పు నీముఖము
నందమృతస్థితఁ గాంచిమించుటన్॥

ఉ॥ పుత్రులు లేరెడెవ్వరికి (సాఁదర్శించుల గల్గిన సంశాసం చాలా గొప్పదంటారు)
ఘామి మదస్సయ చర్మదుర్ భవ
పుత్రులవంటివారు మును
పుట్టడంకాకః తదాస్వరాంతి, త
ద్గతః పిన్నుద్ధి తప్పుజ యుగ
స్మరణంబు తమ క్రిత్యై త
స్నేత్ర సరోజ వత్తరమ
జీయత చూపఁ జొక్కజేయజే॥

ఈలా పరాకాష్ఠకెక్కింది నిగమశర్మ కామనిష్ఠ. ఈ దుఃఖంతో
నిరాహారుడై చివరకు నృసింహస్వామి ఆలయంలో అనువులు
కోల్పోయాడు.

ఉ॥ చేయవ చేయవై కనుఁ
బచేసిమై తనునాయు పూర్వ సం
స్కార తపః పరింబున
భజన్వైజనాచరి నాశకృష్ణభక్తం
శీరవదేవ విత్తనవ
నీకృత సంగమ శీర్థరాజ వా
ర్ధారంనాడి తత్పరమ
రామ వతిన్ బలుమాఱు జూచుచున్॥

ఇంతటి కామనిష్ఠాపరాయణుని అదృష్టం ఎలా పరిణామించిందో
పరిశీలించండి!! ఇక్కడే, నా వికట కవితాపరిణామం కూడా గోచరిస్తుంది.

సీ॥ ఉత్తర చంద్రుడైతల వృంశాని
 లాదాంత మర్మాంబువయ్యి మేను
 ప్రత్యగ్రమురైతపత్రితపచ్చేష
 వారి కాలమయ్యెఁజారుమాళి
 సూత్రవశిఁ బోల్పేత దత్తావ
 బాహురంబయ్యెఁ గటాక్షవిహృతి
 కృగురదాన్వజ పరిభృతి కృతస్సప్తి
 వాగ్గుర ముఖరములయ్యెఁ బార్వతలము

తే॥ లరుణకిరణ సహస్రార మద్రగంబు
 వగు విమానంబుపై నెక్కి నిగమకర్మ
 తీంద్ర పుండ్రేక్షి కోదంబు తండ్రీబోలి
 వరమ ధామంబుననుబోవు వడమునందు॥

వైష్ణవం స్వీకరించి, మోదకాలు సేవించి సేవించి అక్షర్ల వ్యాధితో కృశించి పోతున్న అల్లసానివారివలె కానీ, నిరంతరోపవాస క్షేళాయాస ఖిన్నులైన ధూర్జటి కవులవలేకాక నాకవిత్వం పూర్తిగా వైష్ణవంవలె సారవంతమైంది.

“మాటు పులిహోరలో దధిగల్పినట్లు
 ఉక్తపొంగలిఁజేరు నాజ్యంబు వగిది
 మోవకములందు కలకండ ముక్కలట్లు
 నా కపిత్థంబు నవ్యాతినప్యమేపును.”

మహామంత్రి:- సూరనకవి ! మీ కళాపూర్ణోదయమునందలి సుగాత్రీశాలీనుల రమణీయ గాధామాధుర్యాన్ని మీరిప్పుడు మాకు చవిచూపించాలి.

వింగళిసూరన:- నా ప్రబంధము కళాపూర్ణోదయము. అష్టాశ్వాస సమ స్వితము. రసనత్కథా సంభరితిము. ఇందలి ప్రతికథ ప్రధానకథతో బలముగా అనుబంధితిమై కళాపూర్ణసౌవర్ణ్యశిఖరిపై మేలిమెఱుగులను ప్రసరిస్తుంటుంది.

ఇందలి సుగాత్రీ - శాలీనులకథ ఆరోపకు చెందినవానిలో కొలికిపూస. అహంబరాలంకారయుక్తమైన సౌందర్యమునకన్న - ప్రకృతిసిద్ధ లావణ్యము మిన్నయని భంగ్యంతరమి.గో స్యంగ్య మర్యాదతో వ్యక్తీకరించడం ఈ కథాభాగ వివరణలో పరమ లక్ష్యం.

ఒక పూజారి బ్రాహ్మణుని కుమార్తె - సుగాత్రీ. తండ్రీ దేశాంతదుడుకాగా, తల్లి శ్రద్ధనహించి కన్నకూతురిని కన్నులలోబెట్టి పెంచి శాలీనునకిచ్చి వివాహమునర్పించిది. శాలీనుడిట్లుపుట్టుటైనాడు.

ఒకనాడు శోభన మొనర్చినారు. 'అంతారకలత'ను జేసి సుగాత్రిని భర్తకడకు చెలులంపినారు. అతడేమో! తద్విభ్రామణాదిమహిమ దలకి పట్టమందిని సంకోచించి మాటాడ కూరకొనినాడు.

తరుణి ముండియుండి శిరిగిపోయె

రెండుమాడు రోజులునట్లే జరిగినవి. "నట్టిరాజ్ నోకలొనర్చె, వానినతియు," సంగతిని పసికట్టి ప్రియనయస్యలిట్టనినారు.

పొలలి: అణమగల పోయిరేదెయ

గదిగనట్టి చొప్పునరాదు,

మి రెండుమాడ మేల్చేలు పలనతి

లిచ్చును పోయెమిదెప్పు?

కాంతుని చిత్రాదై నను

కాంతుని నిగ్గువడబెట్లుగాక, కటకటా :

కాంతుని నిద్రిలిరాదై

కాంతయు నట్లులను పెట్టురాపురమింకలో?

-ఊరక యుండనగు నె?

అతడేమియు ననడని ధర్మము చెప్పిరి.

"మగవాడు భాగ్యవంతుని

మగువరు నొప్పుగునెయిల్లు మానపుటిగి గ

ట్టిగదార్లు దనంతనయూడిగ

మటునిటు నేయనతని దెంచుకరగునో"

"గారామున దోస్తోదన

రావమ్మనడమయి మగిడిరానేటికి? గ

యూరంబుతోడి బాగా

లిరాదో : యాబుమడిచి యారాదో : చెలి :

"వంగలివిగాక నీదోయంగన

లోగమలపంటయూమనియగు నీ

బంగారువంటి పాయము

సంగతియే యకట రిత్తయ్యెను నొనగనో"

ఆమె అంతావిన్నది.

అయినా! భర్తయనురాగం సిద్ధించడానికై సుగాత్రి - తనను తాను దిద్దుకొనడానికే యత్నించింది. చెలికత్తెల ప్రభావం త్వరితపథ

లేదు. కాపురాన్ని కళ్లోలాలపాలు చెయ్యలేదు. సంసారాన్ని పాడుచేసి
కొని బహరుపాలు గావించుకొనలేదు. వాళ్ల తల్లి అంతా ఆర్థంచేసికొన్నది.

ఇట్టినిరర్థమందుగన మేమనదోయన నీవు మిక్కిలిన్
దీప్తమై, వాచనంపదకు దిక్కుగుంటున్ మొగుమొల్క నీకికన్
బుట్టినా: యంటివేనితని పోడిమిగుంటిమ: వట్టిగొట్టు కా
కట్టితెంతయున్న నినుగాచియచెట్టుట చెక్కుగొట్టినన్."

అని విసుక్కుంటూ పూలతోటపని పురమాయించింది ఆల్లుశికి -
అతడా పురమాయంపును - శారదాపూజకుపకరించు కార్యముగా
ఖావించి శిరసానహించాడు.

సమచిక మమమదగరి మా
సమచందం చందరిక సంచయ సంచా
ర మనోరమ మమనోరమ
సమరగనాపూవుదోట నవిశము వెంచెన్.

ఆ ప్రయత్నం శాలీనణ్ణి యేమీకదలించలేకపోయింది. కనురుకొనక
విసువుజూపక తోటను పెంచేపనిలో నిమగ్నుడయ్యాడు. నియమముగ
పుష్పములుగోసి నేర్పుమీర బ్రహ్మాయిల్లానికి సమర్పణము సేయుటయే
మహాదృష్టమని ఎంచేవాడు. కాలగడుస్తున్నది -
ఒకనాడు - కుంభవృష్టి పెనుసుఫానుతో గూడి చాగిరంభమైంది -

"మిగుల జగంబు బెగ్గడిలమించెదదవ్వు వృష్టి యద్భుతం
బగుచు - పునాదునాపు సముద్రగ పిరరకమర్తారృటి
లగన మనోచ్చూజ్జల యుగం యుగిల్చు జర్జర భవ
న్నగ పింగచ్చిలాగఁబు పునం పునాపాచు ఓచణంబుగన్"

ఇంటినద్దగల శాలీనుని ఇల్లాలు గడగటలాడిపోయింది. ప్రకృతి బాగా
విజృంభించింది. వెంటనే మహాపత్రివ్రతయైన సుగాక్రి; భర్త త్వేమాన్ని
కాంక్షించి యీ విధంగా సరస్వతిని ప్రార్థింప నారంభించింది -

"ఓ శారద! చెనురమ చ
యా శాలిని: చెనురమ: యాచి మిక్కి
వే: నలు చూ: నీ
వ. కలగఁబడి యేను చెనురమ:."

“ఈ దేహంబున, హృదయదేహంబున ప్రత్యానం
నాది ప్రోద్బుత మేమిదేమిగలదా యాభిప్రాయవద్ద నీ
దాదోషంబును మత్తుతింపారయచండన్ మానుష్యగతనే
నాడుంగావు తపన్నిమి త్త పతిపాపాశ్రాంతిన్ దాత్యున్.”

సుగాత్రి యోగ్యురాలైన యిల్లాలు. ఆమె విజ్ఞప్తిని వినని శౌరస అనుగ్రహించింది. విచిత్రం - తోటచుట్టూ నన్నంతకుండాపోయింది - అయినా మనసుపట్టలేక తోటవైపుకు పరిగెత్తి పోయింది సుగాత్రి. తోట చెక్కుచెదరిలేదు. భర్తకెట్టి అపాయమును రావచ్చు.

భర్త తోటపని విషయంలో కష్టపడడంగాని సహించలేకపోయింది. సిగ్గువదిలి భర్తకు సాయపడాలని తోటకు వెళ్లి - తనసొమ్ములెల్ల మఱుగుననిడి పిరిచుట్టుచుట్టుకొని పతికి సాయపడింది; తోటకు పాదులు చేయడంలో -

ప్రకృతి సిద్ధమైన నైజసౌందర్యంతో, కళకళలాడే భార్యనుజూచి మురిసి - నీవు తోటపనులకు తగనిదానవని భర్త మందిలించి దాపునగల పూల పొదరింటికికేర్చి - “మదన మహారాజ్యభోగ మహిమం దేల్చెన్.”

తృప్తినందిన సుగాత్రి - భర్తకెట్లో బ్రతిమాలి యింటికి వచ్చేసింది. ఈ సూతనానుభూతితో పులకరించిపోయిన సుగాత్రి భర్తకింటికి, ఆహ్వానించింది - ఆరాత్రి ఇంటినద్ద మరల - అలంకరించుకొని వచ్చిన భార్యను చూడగానే భర్త సలకలేదు. ఉలకలేదు. చాల సమస్తేశయ్యకడనిల్చి - “కడుద్రిమ్మటచే శ్రమ ముందినాకు గాబోలనుబోనునా! నిదురివోయెదరే! యని కప్పురంపు తాంబూలపుదాని బుగ్గనిముంచు కొనంజెవిదండ బల్కినన్ ” - సమాధానములేదు.

“అకటా! నేమని దూరదానమిడునాదా! నేగుదామిడ్మి దొంగ
దికగా దాదములొత్తరమ్మనుటగానీ! యెంటిగ్గిమోకదా!
వికటజ్జీడికి నేగుదమ్మనుటగానీ! కొంతనెయ్యంపు బా
వికతో గమ్మలు పిచ్చిమాచుటయదానీ! లేవయెత్తింకయ్యున్”

చినగను - ఏకోక్కోతో నచ్చానన్నాడు; - “లోకము వారిలు పతికడకోకోర్కిని వత్తుగన్నది.”

“రాయైన కొంతమేల్ గారాయణ మీ మనసుకంటె ” - అని అన్నది. అనేక విధాల ప్రార్థనచేసింది. మార్పులేదు -

"చిత్రము వేరొక ప్రపంచావేర్చి పురర్చన నేరలేము, ఏ
రత్నరాశిదెట్లుకొనుదాయక నావశ్యమైనదింపు దే
దెట్లునవశ్యమున మరియదేవరహం బలవన్య భూటిన్
దొత్తగుటన్ పనుల్ నలుపుదున్ నిజమదెవ డైవసాక్షిగన్"

అయినా ఆమె వేషం ఆయనకు నచ్చలేదు. తొలినాటి గూపనైజ
సౌందర్యం కనిపించలేదు. అందువలననే ఆయన మాట్లాడలేదు. మరునాడు
మరల ఊటకు వెళ్లింది, నిరాడంబరమైయున్నపుడు భర్త అనురాగాన్ని
చూరగొన్నది.

ఆ పరిస్థితిని గుర్తించి - తన్మతికినట్టి సాంపులేగాని భూషణాలింపుగామి
గ్రహించి నిత్యం ఆవిధంగానే వ్యవహరించ సాగింది.

తల్లి గుర్తించి - వారి అన్వేష్యతకు మురిసి - ఆనందించి - తిరిగి
యింటివద్దనే యండమని చెప్పదలచి -

పగటిరతి నుపుతోత్పత్తికి కారణభూతము కాజాలదని నిశ్చయించు
కొని కూతురికి విసరించింది. అప్పుడు సుగాత్రీ

"వదనకు నెద్దియింపది సుపర్రనగావద ప్రయింప న
చ్చరితముగాగనెప్పుడు - నిర్గమనారిది; మానరాద, యీ
శృంగారము చేయునగుదును, సర్వము దత్తయలేదదాక్ష సు
వీరబలదేయింపన్ పిరివిదేహములెప్పుడుగైకొనన్ పదిన్"

అన్నది. అట్లీచేసింది. సంసారాన్ని సరిదిద్దకొన్నది. సహజసౌందర్య
విజయాని చక్కని సాక్ష్యంగా నిలిచింది. సుగాత్రీ శాలీనుల ప్రణయంలో
ఈధగ్గు నూడ్చాన్ని ఈ ఆదర్శాన్నీ నేను నిర్వచించదలచాను.

మహావంగ్మ:- మొల్లమ్మా! నీవు రామచరిత గానప్రీతిగూర్చి మాకు తెలియ
జేయాలి నన్నీ!

మొల్ల:- అభినవాగ్రభావ, శ్రీకృష్ణదేవరాయ సార్వభౌమా, ఆంధ్రసాహిత్య
పోషకులెల్ల, నీవొనర్చు ఆంధ్రసాహిత్యసేవ, నిజపరమానము. ప్రస్తుతి
సాగిము! నీవే నిర్విమాను సమారాధింపబడుచు, అభినవ సరస్వతీ
మూర్తులై, నీభువన విజయోధాన సభ నలంకరించిన ఈ యష్టదిగ్గజములు,

అఖండపండిత మండలాంతశ్చక్రపర్తులు, అసామాన్య ప్రతిభావంతులైన కవి సామాన్యులు ! నేను శ్రీరామ పదకంజయుగమును భక్తిమై సంస్మరించుకొనుటయే జీవితధ్యేయముగా భావించి జీవించు అబలను.

కలుషభాగమున కుగ్రిగిపోయిన ధరణిమాతయొక్క విలాసమునాలించి, ధర్మోద్ధరణయొనర్చి ధారుణినుద్ధరించుటకుద్దేశింపబడినవి; పరిమాతృని అవతారములు ! అందు శ్రీరామావతారము కుటుంబ విధులయందలి వక్రతను సవరించుటకును, స్త్రీ న్యసనము సమాజమునకెంత ప్రమాద కారణమో తెల్పుటకును ఉద్దేశింపబడిన ఉత్తమావతారము ! కావుననే పరాశక్తి సీతాసాధ్వీగా శ్రీరామునితో భువనాలరించినది.

సహనశీలయగు భూమాతకు పుత్రికగా జన్మించి, భూజాతగా పేరొందిన సీత, తన స్వార్థత్యాగబలమునను, ఆత్మాభిమానము కోల్పోని సహనశీల శక్తితోడను మదాంధుడగు రావణుని పరిమార్చు మహాకార్యమున ప్రేరకశక్తిగా శ్రీరామచంద్రునకు తోడ్పడినది.

అద్భుతమైన ఈ జానకీమహాచురిత్ర గాథయే పౌలస్త్యనధాకథనమైనది. కావుననే వేదవేద్యుడైన పరమపురుషుడు, దశరథాశ్రమజుడకాగానే, వేదమే రామాయణముగా ప్రవర్తితమైనదని ఆదికవి శ్రీ వాల్మీకిమహర్షి వ్రాకుచ్చియున్నారు.

వేదము రామచరితమగుటకు శ్రీరాముడు బాధ్యతలెరిగిన కుటుంబమున జన్మ స్వీకరించుటయు, కుటుంబ ప్రవృత్తికి మూలస్థగధమగు సాధ్వీమణిగా సీతామహాదేవి జన్మ స్వీకరించుటయు ప్రధానకారణములు !

ఇంత ప్రభావంతమైన చరిత్రకు కథానాయకురాలైన సీతాసాధ్వీయొక్క త్యాగ మహిమ ఎట్టిదో ఆంధులిందఱకు విశదపఱుపవలెనని నా రామాయణమున నెంతయో ప్రయత్నించితిని.

మిథిలానగరమున మైథిలీస్వయంవర మహోత్సవము జరుగుచున్నది. శివధనువును వంచుటకై ఎచ్చిన నానాదేశాగతి రాజకుమారులను “విల్లా, యిది కొండాయని” తల్లడమంది తొలగిపోయిరి. వీశేఖరుడైన శ్రీరామచంద్రమూర్తి శివధనువును విడిచినాడు. అప్పుడు సీతమ్మ

వీరగంభీరలజ్జాసాగదర్శాభిమానములు ముప్పరిగొన వరమాలతో సాక్షాత్కరించినది ! పగమ శృంగార రసోద్యోగమూర్తియగు నా బాలికా శక్తి “ఇనపంశోద్భవుడైన రాఘవుడు, “ధనువు దునిమినంత, ధరణీశనూనులు, నలలునంచి సిగ్గుపడగ” సీత మేనునెంచి మీకనుల పొడగాంచినది - నా రామాయణమున ఆ జగజ్జననియొక్క ఈ ఆత్మాభిమానగౌరవ ప్రసత్తిని నేనేనాడును మొక్కవోసీయకుండ నిర్దించినాను.

తరువాత లంకేశ్వరుడతల్లితో భాషింపవచ్చినప్పుడును ఆమె కడు చతురముగ భాషించి, యా కామాంధునావలకు పంపివైచినది. ఆ మూఢుడు తన నాధుడై శ్రీ రామచంద్రుని శక్తిహీనునిగా వర్ణించుటయేకాక, తన పరాక్రమ స్ఫూర్తిని, తన గొప్పదనమును వేనోళ్ల చాటుకొనినాడు.

ఆ దుష్టుని అల్పత్వము, అజ్ఞానమును, ఆ మహాతల్లికి మిక్కిలి వెగటు బుట్టించుటయేకాక, ఆ దుర్భాషలామెకు దుస్సహములైనవి. ఆ దుశ్శీలునితో మాట్లాడుటయే ఆమెకు అనుచితమనిపించినది. ఐనను వాని దంభాలాపములకు ప్రతిపచనమీయకున్నవాడు తన యాటోపాలాపములే సరియైనవని భ్రమించి యింకను మేరలు దప్పటకు యత్నించువాడు. అందుచే నా మహాసాధ్వి లోకవిద్రావణుడైన రావణునకు కనువిప్పు గల్గుటకును గర్వభంగమగుటకు, ఉచితానుచిత వివేకము కల్గుటకు మాత్రమే తగినంతగా, అతిముక్తసరిగా ప్రత్యుత్తర మొసగినది.

పతివైషముగా నెన్నడు

పతివలయునునట్టి దుగుపలకెందున్

అతిపలయట్టి సీత

అతిపదనలాలించుట దాపములయే

అనియు “పాదారాపేక్షకులగు పురుషులకాయువు నశించు”ననియు, “తన సాహసగలు తానే పొగడుకొనునలెందు హీనగుణు”డనియు, చెప్పి రావణుని సుభాషణమంతయు నననసరమని తేల్చివైచినది. తరువాత నేనే చాలా గొప్పబలశాలినిని దాదాములు పల్కిన వాని పరాక్రమాటోపము ఎంతమాత్రము సరియైనది కాదని తెల్పుటకై “నంగర రంగమందు నతి శౌర్యమునన్ రాఘవుతోడ నీవుపో రంగమునోపకిప్పుడు - - - దొంగలి

నన్ను తెచ్చితివి తుచ్చపుట్టులు పల్క బోజియే వాని హీనసత్త్వమును బయటపెట్టినది. ఇక తరువాత తుదసారిగా శ్రీరాముచంక్రుని మహాత్మ్యమును, బలవీర్య సంపదను గానముచేసి, యాతడు నేడో లేపోవచ్చి నీ పీచమడచి, నన్ను తీసికొనిపోవును సుమా! నీచుడా నీ ప్రగల్భములుకట్టి పెట్టుమని హెచ్చరించింది. ఈ విధముగా భగవద్గోష్ఠమైన, ధర్మోత్తాన రూపమైన పరమేశ్వరానందా శీలానందామైన, రామేశ్వరకు సీతా మహాదేవి స్వార్థత్యాగ మొనర్చి తాను రామబంటు (బాసమునకిమ్మ) కొనుటేకాక, ధర్మ సంరక్షకుడును, ధర్మ విగ్రహుడైన శ్రీరాముచంక్రుని యవతార కార్యసిద్ధహామినికెంతో దోష్పశీనిది

అయినను అభిమాన ధనత్వము మాత్రము వీడలేదు. గాననా నధాన స్తరము శ్రీరాముడు “కులసతిఁ జెఱగొనిపోయిన యలశాశ్రీవు గెలువనోపడను పలుకులకున్ గెలిచితిని, బగచగిడినక నెలతానీయిచ్చ జనుము, నే నినొల్లన్” అని యామెను తూనాడినాడు. వెంటనే ఆమె ఎంతమాత్రమును నారసములనంటి యా ఎల్లువానికి సైతక “నానర నాదు చిత్తము, నునంబును నీవయెటిగియుండుక బహుములాహ నేమిటికి, గాపము నాయెడలేదు, కానుపో నురలునుతి ప మేటిసానతోచ్చెన. మెచ్చుండని నవాలుచేసి మాననీయ మహిళా మహితాత్మాభిమాన సౌభాగ్యగరిమను పరాకాష్ఠకుడెచ్చి, ధర్మ సంస్థాపనము సాధ్యవాతల్లుల స్వార్థత్యాగముచేతనే సాధింపబడునాని, పురుషు విక్రమాటోపముల చేత మాత్రమే కాదని నిరూపించినది.

ఇట్లు మేనువెంచి దర్శనమిచ్చిన సీతాసాధ్వ ఎచ్చుచు మేనుపంచకయే నృప్తికార్యమున పరమాత్మునకు తోడ్పడి చక్కగా నిర్వహించినది. ధర్మ నిర్వహణకననరమైనచో పరమసాధ్వయైన నా భార్యను విడుచుటకైన వెనుదీయకుననంత ఉదారచరిత్రకల ఆది నారాయణుడు; శ్రీరామ చంద్రుడు!

ఆదిమధువులై, సతీవతి ధర్మములకు నిదర్శన భూతియైన త్యాగదీపితము గడవిన ఈ దంపతుల చరిత్ర తెలుగువారికి నేట తెల్లముగా తెలియుటకై, తేనెసోకనోరుతియసుగరికి, కందువమాటలతో తెలుగున కావ్యముగా జెప్పి నేను ధన్యరాలనై, ఆంధ్రీకాశిని ధన్యముసేయుటకు యత్నించితిని.

మహామంత్రి:- దైత్యులతో కలముగా శత్రుత్వానందముగా గుఱ యింతవరకూ సాగింది. ఈ సంతోషసమయంలో మా ప్రభువువారికి అగ్ర్యంతప్రీతి పాత్రులు-విద్యా నిధులు, విద్యాప్రోవకులు అయిన రాజబంధువులుగూడ ప్రసంగించాలని మా ఆ కాంక్ష.

రాజబంధువు:- సాహితీసమరాంగణ సారస్వతామా! అమాత్యశేఖరా! కవిమండితవరేణ్యులారా! సరసులు; సహృదయులు, రసజ్ఞులు-అయిన విజయనగర భువన విజయ సదస్యులారా!

‘సుకవితాయద్యస్తిరాజ్యేనకిం?’ అనేనూక్తి అక్షరాక్షర సత్యం -
 “విశ్వేతి పశువ్యేతి పత్తిగానరసంపదః |
 కోవేతి కవితాసారం తత్త్వో పత్తివానవా ||”

ఆ మహాన్నతస్థాయి కవితాకళకు గలదు. ఆ ఉదాత్తతతోనే; యింత వరకు మనోజ్ఞతైలీ విలాసముగల ఈ సారస్వత సభ జరిగింది. అమందానందాన్ని కలిగించింది. ఈ మహాసభా కార్యక్రమానికి ప్రోత్సేకించి నన్నాహ్వానించి, ఆదరించిన ప్రభువులవారికీ, మహామంతులవారికీ, నా అభివందనములు.

రమణీయమైన శబ్దార్థములతో గూడిన కావ్యములు మోద ప్రేమోదకరములు. ఇట్టి సభలు నిర్వహించుచున్న మా రాయలవారికీ ర్తి భారత దేశమున వ్యాప్తిగాంచి-సాటిలేని వన్ననలందగలదని మా విశ్వాసము.

మా మీదగల అభిమానముతో ప్రేమతో ప్రభువులవారికీ మాకును గల సంగంధమును పురిస్కరించుకొని యీ విద్యుత్సభలో కొలదికాలము ప్రసంగించెడి సదవకాశమును నాకు ప్రసాదించిన పూజ్యశ్రీ అప్పాజీ మహామాత్యుల వారికి కృతజ్ఞత తెల్పుకొనుచు సెలవుదీసికొను చున్నాను. సెలవు.

మహామంత్రి:- ప్రామా! ఇప్పుడు - ‘సభ’ యీ సమయము విరాలని నిశ్చయిస్తున్నది.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు:- అప్పాజీ! మా మహమ్మదీయ సేనకు నిండు మోదముతో పారవశ్యాన్ని చూరినట్లున్నది. ఈ సమయ సంగ్రాహి శుభసమయములో - విజయనగర సామ్రాజ్య చరిత్రకీ గర్వకారణముగా భావితరములవారిచే ప్రస్తుతించబడగ - ఈ భువన విజయసభ నిర్వహింపబడుట ముదావహము.

గౌరవనీయులు - అతిలోక ప్రతిభా సమన్వితులు - అయిన మన అష్టదిగ్గజ కవీంద్రులు మధుర మధురముగా - మనోజ్ఞులుగా రసవత్తరముగా కావ్యగానము చేశారు. యుక్తియుక్తముగ సమస్యాపూరణములు గావించారు. మమ్రుల్ని ఆనందడోలికలలో ముంచెత్తారు. అందరికీ మా హృదయ పూర్వకములైన అభినందనాలు.

మన భువనవిజయ సభాపక్షమున - వీరికందరికీ సకలవిధ రాజమర్యాదలతో సముచిత సత్కారాలు చేయింపవలసినదిగా కోరుచున్నాను.

ఇక మీరు సన్మాన కార్యక్రమాన్ని ఆరంభింపచున్ను.

మహానుభావీ:- ఇది భువనవిజయ సభ. ఇది కవితాభువన విజయసభ. రాయలవారి సూచనాను సారముగా నీ సభలు మేము జరుపునప్పుడు సారస్వతాదరము కలిగి రాయల రాజ్యమున, ఉద్యోగులు, అంతేవాసులు సారస్వతీయులు అందరూ, మరల మరల ఈ కవుల గ్రంథములను వ్యాసంగ మొనరించుచున్నాడు. మా సంకల్పముకూడ అట్టిది. ఈ కవుల కావ్యములు సారస్వత ధర్మయుక్తితో భావించు వారలకందరకు, సాధారణ్య సంపాదనమున, అఖండ రసానుభూతిని సంపాదించు చున్నవి. దేశకాలన్యక్తి పరిధుల నతిక్రమించిన రసాస్వాదరిత సహృదయత్వమును సంధానించు చున్నది. ఇదియే కావ్యపరమార్థము. అది యీ భువనవిజయములో నున్నది.

(శ్రీ) రాయలవారు సంతుష్టులై ఈ కవులకందరకు సముచిత సత్కారము లొనరింపవలెనని మాకు సూచనమిచ్చినారు. కార్యకర్తలు సావధానాః! కోశాధ్యక్షులు వచ్చి - పుష్పఫల తాంబూలములను సదక్షిణముగా కవులకు సమర్పింపవలెనని మా సూచనము. అస్తు.

స తు లు - సు తు లు

ఈ కాగ్యక్రమములను వీక్షింప విచ్చేసి-అమగదానంద కందళితాంతరంగులైన రసజ్ఞులగు పుగజనులకు తెదితియగు మా ధన్యవాదములు. ఆంధ్ర కవితామతల్లికి సభక్తికముగా మే మొనర్చిన ఈపూజాకాగ్యక్రమములో సహకరించిన భానపురచయితల సంఘ సభ్యులకు - తదితర సారస్వతాభిలాషులకు కారంచేడు, చీరాల, పొన్నూరు, బొప్పలయందలి సాహిత్య సమాగాధకులైన ఋతువు జజ్ఞానువులకు వలసిన ద్రవ్యసహాయ మొనర్చిన నాతలకు మా కృతజ్ఞతాభివందనములు.

మాకోరిక మన్నించి తిమ్మరుసు ఆమాత్యులుగా భువనవిజయ సాహిత్య సామ్రాజ్యమునకు కర్ణధారిత్యము సహించిన ఆగ్రధగీర్వాణ భాషాకోవిదులు దర్శనాచార్యులు బహుమంతు పరిజ్ఞామయులు అయిన బ్రహ్మశ్రీ జమ్మలమడుక మాధనరాసు శర్మగారికిని - సారస్వత యశోసంపన్నురాలు - ఆంధ్ర సరస్వతియని ఖ్యాతిగాంచిన శ్రీమతి ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారికిని - అపూర్వ కవితారసానుభూతి నందించిన - అష్టాంగ కవిశేఖరులకును - భువనవిజయ సభాధిపాదుడుగ దివ్యశోభవెలయించి కృష్ణ దేవరాయల పాత్రనిర్వహించిన చీరాల కళాశాల పీన్స్పాల్ శ్రీ పి. జగదీశ్వరరావు గారికిని రాజబంధువుగ రామణీయకతి నందించిన పొన్నూరు భాననారాయణస్వామివారి సంస్కృత కళాశాల పీన్స్పాల్ శ్రీ కె. పి. యస్. కృష్ణభగవానుగారికిని మా కృతజ్ఞతా పూర్వకాభివందనములు.

సభాప్రారంభమున మనోహరముగ వైతాళిక గీతములనాలపించిన శ్రీ ఆర్. వి. సుబ్బరావు (ఆంధ్రాగ్రానికి ఏజంట్లు) గారికి శ్రీ కె. పి. సత్యనారాయణాచార్యులు (హిందీ లెక్చరర్, బొప్పల ఆర్ట్స్ కళాశాల, గొప్పల) గార్లకు మా నమస్కృతులు.

సహజసరగంభీర వచోధోరణిలో కవిపరిచయ నాక్యములు పల్కిన - చీరాల కళాశాల ఆంధ్రోపన్యాసకులు శ్రీ ప్రతాప వెంకట సుబ్రహ్మణ్యముగారికి మా కృతజ్ఞతలు.

రాజనర్తకులుగా నృత్యప్రదర్శన విచ్చి (వేక్షకుల మన్ననలనందిన కుమారి గొడవరి సుధ; కుమారి పి. రమలకు - వర్ణిస్తువులకు వారిగురువర్ణుకు మా ఆశీస్సులు.

రసజ్ఞ వేద్యమై, మనోజ్ఞ కవితాసౌరభ్య సంవాసితమై, సర్వజనాహ్లాదకరమై, వాసికెక్కిన భువనవిజయ సభావేదికకు స్థానము కల్పించిన ఎ. బి. యం. ఉన్నత పాఠశాలాధికారులకు మా హృదయపూర్వక నమస్కారములు.

విశేష శ్రమకోర్చి - ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో నిర్ణీతసమయమునకు ముందే భువనవిజయ సభాభవనమును సర్వాంగ సుందరముగ నిర్మించి - నాటి శ్రీకృష్ణదేవరాయల మణిమయాలంకృత దివ్యమందిరమును మరపించు భంగి విద్యుద్దీపములతో దేదీప్యమాన శోభల వెలయింపజేసిన మిత్రులు శ్రీ మల్లెల కోటేశ్వరరావు (ఈపూరిపాలెం గ్రామ ముననబు) గారికి శ్రీ రావిపాటి వెంకటేశ్వర్లుగారికి శ్రీ కోటేశ్వరరావు (భారతీపేస్, తెనాలి) గారికిని మా ప్రత్యేకాభినందనములు.

ఈ సాహిత్య కార్యక్రమముల నిర్వహణలో సంపూర్ణ సహకారము నందజేసిన - ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు - శ్రీ కంభం మెట్టు మధుసూదనరావు కార్యదర్శి - శ్రీ కోటరాజు సత్యనారాయణశర్మ సంఘసభ్యులు - 'శ్రీరామ భక్త' శ్రీ చిలంకుర్తి శ్రీరాములునాయుడు శ్రీ మద్దాలి కృష్ణమూర్తి శ్రీ పి. ఎ. కొండలరావు శ్రీ ఐ. కోటేశ్వరగుప్త శ్రీ యు. రఘు రామయ్య శ్రీ కె. కృష్ణమూర్తిగార్లు కు తదితర కళాభిమానులకు కృతజ్ఞతలు.

'భువనవిజయము' న 'సూరనకవి' పాత్ర నిర్వహించుటకా - 'కళాభారతి' సంచికకు రూపు రేఖలుద్దిద్దుటలో సర్వతోముఖ సహకార మొసంగిన శ్రీమాన్ బృంహావనం రంగాచార్యులుగారికి కృతజ్ఞతాపూర్వక ప్రణామములు. 'కళాభారతి' ని - అందముగ ముద్రించి యిచ్చిన - శ్రీ లక్ష్మీప్రెస్ అధినేతలు శ్రీ గుంటుపల్లి వీరయ్యగారికి మా తుభాకాంక్షలు. మరెందరెందరో మహానుభావులు - అందరికి వందనములు.

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతి

ఇట్లు

బా ప ట్ల
14-1-78

బుధజన విధ్యుడు
ఊటుకూరు గోపాలరావు

Leading Poets Enact 'Bhuvana Vijayam'

FROM OUR CORRESPONDENT

CHIRALA.

It was a day of relaxation for the citizens of Bapatla as they could take a day off on Sunday from the day-to-day anti-mulki agitation to enjoy 'Bhuvana Vijayam' (Court of Sri Krishna Devaraya) arranged in the premises of the ABM Training School, Bapatla to Celebrate "Sankranthi". The programmes lasting almost a full day were successfully organised by Mr. V. Gopala Rao, Income-Tax Officer, assisted by Messrs. K. Madhusudanarao and K. Satyanarayana Sarma.

A poets forum was held in the morning with Mr. Tummala Seetharama Murthy presiding. The president as well as Mrs. U. Lakshmikanthamma and Mr. S. Bhagavanulu read their poems.

The Bhuvana Vijayamu was enacted in the evening. While Mr. P. Jagadeeswara Rao, Principal of VRS and YRN College, Chirala was excellent in his role as Sri Krishnadevarayalu. Jammulamadaka Madhavarama Sarma as Minister 'Thimmarasu', N. Guruprasadarao as 'Peddana', Jandhyala Papaiah Sastri as 'Timmana', Dr. Boddupalli Purushotham as 'Ramakrishna', Kondaveeti Venkatakavi as 'Rama Raja Bhushana' Vavilala Somayajulu as 'Dhurjati', B. Narayanarao as 'Mallana' Dhanakudaram Venkatacharyulu as 'Ramabhadrudu', Brindavanam Rangacharyulu as 'Suranna' and Smt. Utukuri Lakshmikanthamma as 'Molla' were excellent in their respective roles.

Besides answering the several problems posed to them the poets explained the significance of the works of eight poets that adorned the Royal Court. It was a rare treat to the literary lovers of Bapatla.

(With the Courtesy of The Hindu. Dt. 17-1-73)

'Bhuvana Vijayam'

Express News Service

BAPATLA, Jan. 16

"Bhuvana Vijayam", darbar of Srikrishnadevaraya, was held here on Sunday to mark the Sankranti.

Mr. P. Jagadeeswara Rao, Principal, Chirala College, played the role of Srikrishnadevaraya and Mr. Srikrishna Bhagavan, Principal, Sanskrit College, Nidubrolu, the role of Rajabandhu.

Mr. J. Madhavaraya Sarma as Thimmarusu, Mr. N. Guruprasad, lecturer, J.K.C. College, Guntur, as Peddana. Mr. J. Papayya Sastry as Thimmanna, Dr. B. Purushottam of P.G. Centre, Guntur, as Ramakrishna Kavi, Kondaveeti Kavi as Ramaraja Bhushana. Mr. Vavilala Somayajulu, Lecturer Hindu College, Guntur, as Dhoorjati. Mr. B. Narayana Rao, Lecturer, Nidubrolu College, as Mallana, Mr. D. Venkatacharyulu as Ramabhadra Kavi, Mr. B. Rangacharyulu, as Soorana and Mrs. U. Lakshmikanthamma as Molla participated in the darbar.

Mr. R. V. Subbarao, Agent of the Andhra Bank, acted as Vytalika.

Earlier, Mr. K. Madhusudhana Rao, President of the reception committee welcomed the gathering. The committee presented new clothes to the poets who took part in the darbar.

In the morning 'Kavi Sammelana' was held. Mr. T. Sitarama Murthy of Appikotla presided. About 20 poets from the town participated in the sammelan.

(From Indian Express. Dt. 16-1-73)

శ్లో॥ శ్రీ వేంకటాద్రి నిలయః కమలాకామకః ప్రమాన్

అభంగుః విభాషి స్మరంగయః సంగళమ్!

